

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	2
A. Çalışmanın Amacı.....	2
B. Çalışma Soruları.....	4
C. Yöntem ve Sınırlılıklar.....	5
2. HABER AKIŞLARI ve ÇATIŞMA ORTAMLARINDA GAZETECİLİK	8
A. Uluslararası Dengesiz Haber Akışı Tartışmaları.....	8
B. Yeni İletişim Teknolojileri ve Dengesiz Haber Akışı.....	12
C. Çatışma Ortamında Haber Üretiminin Sorunları	14
D. Değerlendirme	23
3. SAVAŞ MUHABİRLİĞİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ.....	25
A. Türkiye’de Savaş Muhabirliği	31
TÜRKİYE’DE SAVAŞ MUHABİRLERİNİN ÇALIŞMA ORTAMLARI.....	35
A. Araştırılan Gazetecilerin Nitelikleri.....	36
B. Savaş Muhabirliğinin Tanımı ve Kapsamı	38
C. Kurumların Yaklaşımı ve Savaş Muhabirliği;.....	41
D. Gazetecilerin Kaynaklarıyla İlişkileri;.....	46
E. Haberin Üretimi ve Meslek İlkeleri	48
F. Teknik Donanımlar ve Haber Üretimi	50
G. Uluslararası Medya ve Savaş Muhabirliği	54
SONUÇ.....	59
Ek-A-Sorular.....	68
Ek-B-Cevap Dökümü.....	71
Kaynakça.....	124
Özgeçmiş.....	127

GİRİŞ

Savaş muhabirliği, savaşın olağanüstü doğasından dolayı normal gazetecinin çalışma koşullarından farklı bilgi, araç donanımı ve fiziksel güç isteyen bir çalışma alanıdır. Yüksek riskli olarak tanımlanabilecek savaş bölgeleri ve sıcak bölgelerde görev yapan muhabirleri, gündelik yaşamda karşılaşılabileceği asla düşünülmeyen mayınlanmış arazi, silahlı grupların saldırıları, soygun, kaçırlma, arabalarının kundaklanması, esir düşme, çatışan tarafların arasında kalma, hatta yaşamsal riskler beklemektedir.

Savaş muhabirlerinin karşı karşıya kaldığı en önemli risk olan ölümle biten saldırılar, uluslararası düzeyde gazeteci kurumlarının önemli ve riskin azaltılmasını amaçlayan faaliyet alanlarından biridir. Sadece ölümle biten tehditler ve sadece savaş muhabirleri değil, gazetecileri karşı karşıya kaldıkları her türlü tehdit ve baskıya karşı koruma amacıyla kurulan Uluslararası Gazetecileri Koruma Komitesi'nin (CPJ) verilerine göre, 1992-1994 yılları arasında savaş ve sıcak çatışmaların olduğu bölgelerde 165 gazeteci yaşamını yitirdi. 2004'de biten 10 yıllık dönem içinde ise (1995-2004), 341 gazeteci söz konusu bölgelerde hedef alınmaları ya da iki ateş arasında kalmaları sonucu öldü.

A. Çalışmanın Amacı

Savaş muhabirlerini bekleyen risklerin en önemlilerinden biri de üretilen/üretilmeyen haberler nedeniyle görevini etik ilkeler içinde yerine

getirip getirememesidir. Son dönemlerdeki iştirilmiş gazetecilik kavramı; çatışmalı durumlarda medyanın tutumunun sonuçlarına ilişkin çalışmalar görevin yerine getirilmesine/getirilmemesine ilişkin sorunları incelemektedir.

Türkiye gibi gelişmekte olan pek çok ülke için savaş muhabirliğiyle ilgili sorunlar uluslararası yapıyla da ilişkilidir. Büyük ve güçlü haber ajanslarına/kuruluşlarına sahip olan sınırlı sayıdaki ülke dışında, savaşlar ve çatışmalarla ilişkili haberlerin önemli bir bölümü Batı medyasından alınmaktadır. Bu durumun dengesiz haber akışına yol açtığı ve bunun sonucunda ülkelerin kendi aralarındaki ilişkileri içeren haberleri bir başka ülkenin medyası aracılığıyla izlemek durumunda olmaları söz konusudur. Her türlü haber için söz konusu olabilecek bu durum çatışmalı veya savaş ortamındaki haberler için çok daha önemlidir.

Uluslararası iletişim yapısının bu dengesizliğiyle ilişkili olarak ortaya çıkan eleştiriler, sorunun dışsal boyutunu oluşturmaktadır. Dışsal boyut bir ülkedeki medya kuruluşunun dışındaki nedenlerden kaynaklanan ortam olarak kavranmalıdır.

Ancak, konunun dışsal boyutuna yapılan abartılı bir vurgu, içsel boyutun gözardı edilmesine yol açabilecektir. Bu nedenle Terzis gibi araştırmacılar içsel boyutları da gözönüne alan modellerle çalışmaktadırlar. İçsel boyut, belli bir ülkedeki basın kuruluşunun içinde yer aldığı yerel ve örgütsel unsurları içerir.

Çalışmanın amacı Türkiye’de savaş muhabirlerinin çalışma yöntemlerinin ve çalışma koşullarının betimleyerek, bu çerçevenin uluslararası dengesiz haber akışı açısından etkisini ortaya çıkartmaktır.

Ülkemizde savaş muhabirlerine yönelik olarak gerçekleştirilmiş kapsamlı akademik araştırmaların olmadığı gözönüne alındığında çalışmanın daha sonraki araştırmalara zemin hazırlayacağı düşünülmektedir. Araştırmanın birinci bölümünde uluslararası haber akışlarıyla ilgili sorunlar ve çatışmalı ortamlarda basın kuruluşlarının konumuna ilişkin araştırmalar sergilenecektir. İkinci bölümde savaş muhabirliğinin tarihsel gelişimi sergilenecek ve Türkiye’de savaş muhabirliğinin gelişimine ilişkin veriler sunulacaktır. Üçüncü bölümdeyse Türkiye’de savaş muhabirlerinin çalışma koşullarını içeren araştırma bölümü yer almaktadır. Araştırma bölümünde savaş muhabirlerinin çalışma yerleri, çalışma yöntemleri, çalıştırılma koşulları profesyonel kültür ve örgütsel sınırlamalar açısından incelenecektir. Böylece dışsal ve içsel koşulların etkileşimi ortaya çıkartılmaya çalışılacaktır.

B. Çalışma Soruları

Araştırmanın çalışma soruları ve alt çalışma soruları aşağıda sunulmaktadır:

1. Türkiye’de savaş muhabirlerinin profesyonel kültürü hangi öğelerden oluşmaktadır?

A. Türkiye’de savaş muhabirliği nasıl tanımlanmaktadır ve bu muhabirliğin kapsamı nedir?

a) Savaş muhabirleri kendilerini nasıl tanımlamaktadırlar ?

b) Savaş muhabirlerini istihdam eden kuruluşlar savaş muhabirlerini nasıl tanımlamaktadırlar? (Onlardan neler beklemektedirler?)

c) Uluslararası bir karşılaştırma yapıldığında Türkiye’de savaş muhabirliği var mıdır?

2. Türkiye’de savaş muhabirlerinin çalışmalarında örgütsel sınırlamalar nelerdir ve bu sınırlamalarda siyasi; teknolojik; ekonomik baskıların ve kaynak stratejilerinin yeri nedir?

A- Savaş muhabirlerinin kaynaklarıyla ilişkileri nasıldır?

B- Haberlerin nesnellik sorunu var mıdır?

C- Yeni teknolojilerin sunduğu olanaklar niteliği etkilemekte midir?

3. Türk savaş muhabirlerinin çalışma ortamları, yabancı medya kuruluşlarının içeriklerine bağımlılık yaratmakta mıdır?

A. Geciken haberin kullanılma oranı nedir?

B. Bunun nedenleri nelerdir?

I- Gazetecilerin profesyonel kültürlerinin yetersizliği

II- Teknolojik yetersizlik

III- İstihdam eden kurumların baskısı

C. Yöntem ve Sınırlılıklar

Çalışma sorularının yanıtlanabilmesi için Türkiye’de önde gelen basın kuruluşlarında savaş bölgelerine gönderilen muhabirlerle e-posta aracılığıyla sorular sorulmuştur. Bu yöntem yarı yapılandırılmış yüzyüze görüşme tekniğinin e-posta aracılığıyla gerçekleştirilmiş biçimidir. Niteliksel araştırma tekniği olarak kullanılan bu yönteme başvurulmasının nedeni, muhabirlerin

Türkiye’de bulundukları zamanların dağınıklığı nedeniyle yüzyüze görüşme gerçekleştirilmesinde yaşanan güçlüklerdir.

Çalışma sorularına ilişkin veri toplamayı sağlayacak bir soru formu 2005 Temmuz ayında muhabirlere gönderilmiş ve yanıtları toplanmıştır. Gerek görülen durumlarda aynı yılın Ağustos ayında ek sorular sorularak ek bilgi alınmıştır.

Varolan kavrayışın ve çalışma koşullarının belirlenmesi amacıyla 1974 Kıbrıs Harekatı ve 1980’lerden bugüne mesleğin içinde yer alan ve söz konusu çatışma alanlarında görev yapan 7 gazeteci ile 19 soruluk bir görüşme yapılmıştır. Muhabirlerin seçiminde, özellikle gerek kurumsal gerekse çalışma alanı açısından farklı pratikler içinde olmalarına ve geniş bir yelpazeyi temsil etmelerine dikkat edilmiştir. Bu çerçevede TRT (Haluk Koç, Ertürk Yöndem), gazete muhabiri-TRT program Yapımcısı (Ramazan Öztürk), Anadolu Ajansı (A.A) Foto Muhabiri (Nuri Kaynar) ve özel televizyon (Mete Çubukçu- Yunus Şen- Nevin Sungur) muhabirleri ile görüşüldü. Ayrıca çalışanların sendikal donanımlarının ne durumda olduğu ve olması gerektiği de Türkiye Gazeteciler Sendikası (TGS) Genel Başkanı Ercan İpekçi ile yapılan görüşme ile belirlenmeye çalışıldı.

Çalışmanın önemli bir sınırlılığı görüşülen kişilerin sayısının düşüklüğüdür. Bunun nedeni savaş muhabiri olarak tanımlanabilecek muhabirlerin sayısının azlığıdır. Ayrıca, haber dengesizliğini ortaya çıkartacak niceliksel bir içerik çözümlemesi gerçekleştirilmemesinin nedeni de, araştırmada açıklanacağı gibi,

gazetelerde çıkan haberlerin kaynaklarına (mahreçlerine) ilişkin belirsizliktir. Çünkü gönderilen savaş muhabirlerinin imzaları, uluslararası haber kuruluşlarına dayanarak yapılan çevirilerin üzerine konabilmektedir. Bu durumda hangi haber gerçekten savaş muhabirinden gelmiştir, hangisi çeviridir sorusunun yanıtı verilememektedir.

2. HABER AKIŞLARI ve ÇATIŞMA ORTAMLARINDA GAZETECİLİK

A. Uluslararası Dengesiz Haber Akışı Tartışmaları

Uluslararası alanda dengesiz haber akışı tartışmaları 2. Dünya Savaşı sonrasında oluşan uluslararası sistemle yakından ilişkilidir. 2. Dünya Savaşı'ndan sonra ABD Batı ülkelerinde en belirleyici güç olarak ortaya çıkarken, Sovyetler Birliği çevresinde birleşmiş olan Varşya Paktı ülkeleri bir karşıt uç olarak kurulmuş oldu. Gerek Çin Halk Cumhuriyeti, gerekse de Yugoslavya, Hindistan gibi ülkeler kendilerini de iki bloğun dışında “Bağılantısızlar Hareketi” olarak tanımladılar.

2. Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan bir başka gelişme, çok sayıda bağımsızlığını yeni kazanmış ülkenin ortaya çıkmasıydı. ABD'nin temel ekseni oluşturduğu Batı (NATO) ülkeleri bu yeni bağımsızlığını kazanmış ulus-devletlerin gelişmiş ülkelerle aralarındaki açığı kapatmalarının yolu olarak onlar gibi modernleşmelerini öneriyordu. Bu kuramlar, gelişmiş ülkelerin geçirdiği süreçlerin, gelişmekte olan ülkeler için de aynı olacağı önkabulüne dayanıyordu (Ercan:104-130). Özellikle 1950'lerden sonra modernleşme ve iletişim yaklaşımı, bu kuramın öncülüğünü yapmaya başladı. Bu yaklaşıma göre radyo, sinema, gazete gibi kitle iletişim araçları modernleşmede “sihirli çarpan” olarak etkiye bulunacaktı (Geray, 2003 :113-116).

Bu yaklaşıma karşı çıkan eleştirel yaklaşımlar uluslararası enformasyon akışlarındaki dengesizliği ortaya çıkartmakta önemli rol oynadılar. Eleştiriler, öncelikle modernleşme yaklaşımının her yerde ve her dönemde aynı gelişme çizgisini izleyeceği görüşüne ve gelişmemiş olmanın nedeninin yeni bağımsızlığını kazanan ülkelerin içlerindeki özelliklere bağlama eğilimine karşı çıktılar. Bağımlılık okulu başta olmak üzere, eleştirel okullar, bir bölüm ülkenin gelişmiş ülkelerden daha geri düzeyde bulunmasını, uluslararası sistemin yapısal özelliklerine ve bu yapısal özelliklerin gelişmekte olan ülkelere içselleşmesine dayandırıyorlardı.

Genel olarak “kültürel emperyalizm” eleştirisini yapan araştırmacılar iletişim süreçlerinin yeni sömürgeciliğin kurulmasında ve sürdürülmesinde kullanılmasına odaklanmaya çalıştılar. Örneğin Schiller, Amerikan İmparatorluğu ve Kitle İletişimi isimli kitabında ABD'nin İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra uluslararası güç hiyerarşisinde en tepeye yerleşmesiyle birlikte, Amerikan askeri kurumları da iletişim sahnesine çıktıklarını ve kendi ülkelerinde iletişim sanayiiyle bir ittifak oluşturduklarını belirtmişti (33-44). Schiller'e göre İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra bu askeri-sivil iletişim sanayii bloku daha da genişlemiş ve Amerikan hükümetinin iletişim politikalarının saptanmasındaki etkisi de artmıştır. O'na göre bu durumun en önemli nedenlerinden biri de, özellikle telekomünikasyonun dünya çapında gerilim durumlarında önem kazanmasıdır. Bir başka iletişimci, McPhail'e göreyse elektronik sömürgecilik, yabancı ülkelere üretilen iletişim donanımının ve

yazılımının (program, program formatları, yayıncılık anlayışı kastediliyor daha çok. ÇN.) dışalım yoluyla yaratılan bağımlılık ilişkisiydi.

Movlana, bu durumun uygulamada ortaya çıkış biçimini şöyle aktarmaktadır:

- 1- Üretici sermayenin hammaddesi çevre ülkelerden aldıkları sonra işleyip ana, ara ve tüketim malları olarak çevre ülkelerine sattığı sömürü ilişkisine benzemektedir. İletişim Movlana'ya göre şöyledir;
- 2- Ham enformasyon geliştirmek olan ülkelerden gelişmiş ülkelere, özellikle ABD'ye doğru akar
- 3- Gelişmiş ülkeler, ham enformasyonu depolamada, işlemeye ve kullanmada kendi aralarında işbirliği yaparlar.
- 4- Geliştirmek olan ülkeler, kendilerinden giden ham enformasyonu işlenmiş olarak ve para ödeyerek geri alırlar
- 5- Geliştirmek olan ülkeler kendi aralarında işbirliği yapmazlar.
- 6- Bu süreç, değişen derecelerde yerel kültürü ve toplumsallaşma sürecini değiştiren yabancı norm, değer ve beklentilerinin yerleştirilmesidir (aktaran Geray, 2003:60).

Yukarıda belirtilen gelişmeler altında Bağlantısız ülkeler başta olmak üzere pek çok geliştirmek olan ülke Sovyetler Birliği'nin de örtük desteğini alarak, uluslararası haber akışlarında dengesizlik olduğunu ve bu dengesizliğin düzeltilmesi gerektiğini UNESCO forumlarında dile getirmeye başladılar. Önerilen Yeni Uluslararası Enformasyon ve İletişim Düzeni (NWICO) kurulmasıydı. Batı Bloğu'ysa sorunu “iletişim özgürlüğü” çerçevesinde çözülecek bir olay olarak görmeye devam etti (Tokgöz: 149).

Bütün bu tartışmalar sürecinde çeşitli belgeler kabul edilmekle birlikte (bakınız Tokgöz:152-160), en somut ve en kapsamlı öneri olan McBride raporu sonrasında ABD ve İngiltere UNESCO'dan çekildiler. Temel gerekçeleri haberlerin dengelenmesi yönündeki çabaların, haberlerin özgür akışını engelleyebileceği gerekçesiydi (Tokgöz: 161-162). Sovyetler Birliği'nin 1991

yılında dağılmasından sonraysa, Bağlantısız Ülkeler güçlerini kaybettiler. Tek hegemon güç haline gelen ABD'nin ticari kaygılara dayalı düzenlemeler doğrultusundaki uluslararası yeniden yapılanmanın gündeme gelmesiyle bu konunun üzeri örtülmüş oldu.

Ancak çatışmalı bölgelerde olsun veya olmasın, haberlerin dengesiz ve merkez ülkelerin lehine akışı ilk kez gündeme gelmiş oldu. Bazı gelişmeler bu mücadelenin günümüzde de bir anlamda devam edebileceğini göstermektedir. Birgün Gazetesi'nin 20 Nisan 2006 tarihli sayısındaki haberine göre 140 ülkenin üye olduğu Bağlantısızlar Hareketi'nin Malezya'da yapılan toplantısında Bağlantısızlar Hareketi Haber Ağı (İngilizcesi'nin baş harfleriyle NNN) kurulması kararı alınmış durumda. Malezya'da yapılan toplantıda bağlantısızlar hareketi üyeleri bildiri yayınlayarak bilgi ve haber değiş tokuşu yapacakları yeni bir yapının kurulduğunu duyurdular. Bildiride, toplantıya katılan Bakanların Malezya'nın önerisini destekleyerek kendi aralarında ve geliştirmekte olan ülkelerle etkin ve sürdürülebilir bilgi akışını sağlamak amacıyla Bağlantısızlar Haber Ajansı'nın kurulduğu yer alıyordu. Yeni yapının merkezinde internet teknolojilerinin yer alacağı ve ilk aşamada haber değiş tokuşuna önem verileceği açıklanıyordu. Öğrenildiğine göre başlangıç harcamaları Malezya tarafından karşılanacak olan kuruluş, gelecek yılın ilk üç ayı içinde hizmete başlayacak. Bildiride Yeni Dünya İletişim ve Bilgi Düzeni (NWICO) mücadelesinin tarihinin çok eski olduğuna dikkat çekerek bu mücadelenin yeni bir yaklaşımla sürdürülmesi gereği de vurgulanmış.

B. Yeni İletişim Teknolojileri ve Dengesiz Haber Akışı

Ülkeler arasındaki ve ülkeler içindeki eşitliği sağlayacak araçlar olarak yeni iletişim teknolojilerinin vaatleri yukarıda anlatılan tartışmaların hemen ardından gündeme gelmeye başlamıştır (Geray, 1994:77-106). Bu iyimser beklentiler, teknolojinin kendi içinde taşıdığı kimi özellikler nedeniyle toplumlar arasında ve toplumlar içinde eşitliği ve “barışı, uyumu” sağlayacak “karşılıklı bağımlılığın” kurulacağını öngörüyordu. İnternet ve diğer yeni iletişim teknolojilerinin ortaya çıkışıyla iyimser beklentiler iyiden iyiye arttı.

Richard Hawkins (1995), interte bağlı olarak küresel iletişimin altyapısının oluşturulması konusunda şunları söylemektedir:

Geliştirilecek küresel ağ altyapısının, kamusal ve özel alanda elektronik iletişim ve bilgiyi geniş bir yelpazede destekleyeceği önermesi, küresel ekonominin her görüşten desteklenmesinde çok önemlidir. Bu önerme ABD, Japonya ve Avrupa’da çoğu siyasi ve sanayi girişimci tarafından küresel bilginin altyapısı olarak yorumlanır.

Ancak, küresel ağ kavramının yüzeysel çekiciliği, temelde ağ gelişimi ve kullanımının, az sayıda ülkede bulunan ve dünya genelinde kuralları belirleyen az sayıdaki şirket grubu tarafından yapıldığı gerçeğini gölgelemektedir.(177)

Hawkins’in yorumu haber toplama, oluşturma ve dağıtımındaki dengesizliğin muhabirlerin çalıştığı kurumun gücüne göre etkinliklerini de etkilemesi çerçevesinde önemlidir. Haberin içeriğini belirleyen önemli bir altyapı da kaçınılmaz olarak bilgi ve iletişim teknolojilerinin üretimi ve kullanımıdır. UNESCO’nun 1998 Dünya Enferyasyon Raporu’nda yer alan verilere göre 1997 yılı itibarıyla toplam 1 milyar 225 euro cirosu olan Bilgi ve İletişim

Teknolojileri (BİT) pazarının yüzde 35'ini ABD tek başına meydana getirirken, Avrupa yüzde 28, Japonya yüzde 13'ünü oluşturuyor. Çarpıcı olan diğer ülkelerin pazardaki toplam payı ABD'nin ve Avrupa'nın gerisinde olmasıdır.

Tabi ki söz konusu rakamlar, sadece pazarın paylaşımı açısından değil teknolojinin kullanımı ve üretimi bağlamında fikir vermeleri açısından da önemlidir. BİT alanında faaliyet gösteren küresel boyuttaki ilk 10 şirkete bakıldığında, eşitsizliğin boyutları daha açık ortaya çıkmaktadır. Bussiness Week Dergisi'nin Aralık 1998 sayısında yeralan verilere göre, şirketlerin hisse sahiplerine dağıttıkları kar payları dikkate alındığında ilk 10 şirketin ilk ikisi ABD merkezli American Online ve Dell Group'dur. Üçüncüsü ise, Telekom'un özelleştirilmesiyle Türkiye pazarına da giren İngiliz şirketi Vodaphone Group'dur.

Teknolojinin, haberin üretilmesi ve dağıtılmasındaki önemi dikkate alındığında, özellikle ABD'nin baskın gücü ve dünya genelindeki dengesizlik ortaya çıkmaktadır. Rusya Devlet Üniversitesi'nden Prof. V. Anashin, UNESCO 1998 Dünya Enferyasyon Raporu için yazdığı makalede, iletişimde ileri teknoloji kullanmanın önemine dikkat çekerek, posta, basın, radyo ve televizyon gibi geleneksel iletişim teknolojilerinin hala dünyanın büyük bölümünde, elektronik posta, multimedya ve küresel bilgisayar ağları gibi BİT araçlarından çok daha önemli rol oynadığını ve yakın gelecekte de oynamaya devam edeceğini belirtiyor. Bunun iki önemli nedeni olduğunu, ilkinin BİT kullanımının bilgisayar almak gibi belirli yatırımları gerektirdiği ve bunun da hala fakir

lkelerdeki ortalama gelir için yüksek maliyetli olduğunu vurgulayan Anashin, diğer taraftan da BİT'nin yeterli sayı ve nitelikte telefon hattı gibi altyapı gerektirdiğine de dikkat çekiyor (167).

C. Çatışma Ortamında Haber retiminin Sorunları

Haber üretimine ilişkin olarak ortaya çıkan sorunlar sadece uluslararası iletişim düzeninin yapısından veya yeni iletişim teknolojilerinin dengesiz dağılımından kaynaklanmamaktadır. Örneğin Nico Carpenter ise (2005), habercilerin ideolojik konumlanmasının altını çizerek, savaş haberciliğinde karşıtlıklar, ikilikler ve muhalefetlerin önemine ve "Düşman Yaratma" olarak tanımladığı, düşman ve taraf olunanın üzerine oluşturulan söyleme dikkat çekerek şunları belirtiyor:

Eğer savaş haberlerine bakarsanız, belirli derecelerde savaş anlatımının ideolojik çerçevesini görürsünüz. Benim iddiam bu ideolojik çerçevenin bir dizi söylem tarafından yapılandırıldığı ve karşıtlıklar üzerine inşa edildiğidir. Bu karşıtlıklar: iyi/ kötü, haklı/ haksız, masum/ suçlu, mantıklı/ mantıksız, uygar/ barbar, örgütlü/ kaotik.

Anlatımların çoğu bu ikilemler üzerine kurulur. Bu ikilemler sadece düşmanı mantıksız, barbar, haksız olarak tanımlamaz fakat aynı zamanda bu karşıtlıklar bize kendimizi ya da içinde yer aldığımız tarafı "iyi" taraf olarak da tanımlam amıza olanak verir.Eğer biz haksız bir tarafla savaşıyorsak, biz haklı oluruz, eğer uygar olmayan barbar ile savaşıyorsak uygar oluruz. Eğer suçluları cezalandırıyorsak masumları koruyoruzdur.

Bu ideolojik model çerçevesinde medyaya ve rollerine baktığımızda sadece bu modellerin yayılmasında değil, aynı zamanda bu söylemleri ürettiğini de görürüz. Geleneksel sorunlardan biri gazetecilerin genellikle bu baskın söylemin dışında görülmeleridir. Bu aşamada gazetecilerin bu söylemlerin dışında olmadığı sorunu üzerinde durmak istiyorum. Gazeteciler bu söylemlere iliştirilmiştir ve savaşın ideolojik modelleriyle özel bir ilişkileri vardır. (9)

Çatışma ortamlarında önem kazanan bir başka unsur da çatışan tarafların uyguladıkları manipulasyonlardır. Boston Üniversitesi Öğretim üyelerinden gazeteci Bob Zelnick, ‘‘Vietnam’dan Irak’a: Gazetecilerin Yansıttıkları’’ başlıklı makalesinde, 1982 yılında Moskova’da gazetecilik yaptığı sırada sistemin yıkılacağına ilişkin hiçbir izlenim edinmediğini belirterek, sistemin sadece sendelediği izlenimi edindiğini ifade ediyor (2005). Zelnick’in açıklaması, söz konusu dönemde Sovyetler Birliği yönetimi tarafından medyanın manipule edilmesine ilişkin iyi bir örnek. O dönemde edinilebilen bilgiler çerçevesinde, kime Sovyetler Birliği’nin yıkılacağı söylene galiba inanmazdı.

Sandra Melone, Georgios Terzis ve Ozsel Bebeli, yazdıkları ‘‘Çatışmaların Dönüştürülmesi İçin Medyanın Kullanımı’’ adlı makalelerinde, etnik gruplar arası çatışmaların, soğuk savaş sonrası dönemin merkezi karakteristiği olduğunu ve Dünya liderleri ile bir çok grubun etnisitiyi kimlik çıkmazının bir sonucu olarak ele aldıklarını belirtiyorlar.

Etnik gruplar arası ilişkiler ve refahın paylaşımı ile ilgili olarak politik, sosyal ve ekonomik konuları kapsayan **yapısal faktörler** ile politikleşme yoğunluğu ve etnik bilinci kapsayan **olanaklaştırıcı faktörler** ve keskin ekonomik şoklar, gruplar arası gerilimin aniden ivme kazanması veya merkezi otoritenin çöküşü gibi **tetikleyici faktörler** genelde etnik çatışmanın temel nedeni olarak öne sürüldü (Costy. Gilbert 1998: 12).

Çatışmaların olduğu ülkelerde medya, tetikleyici ve olanaklaştıracı faktörlerin meydana gelişinde ve artışında, örneğin iç ve dış sorunlarda ya da ulusun karşılaştığı tehditlerle ilgili olarak karşıtlık metaforlarını (Biz- Onlar) kullanarak önemli bir rol oynar.(Bakınız: Jager. Link 1993: Van Dijk 1997) İki ülke arasındaki çatışma durumlarında bir ülkedeki etnik azınlık, aralarındaki bağın zayıflığına bakılmaksızın genelde dış düşmanın resmi temsilcisi olarak tanımlanır.

Bir tarafta onlara karşı ayrımcılık, diğer tarafta ekonomiye katkıları ve kültürel farklılığı medyada nadiren yer verilir. Diğer yandan medya sıklıkla yaptığı gibi çatışma ve gerilimin ivmesinin artmasına katkı yapsa da bu olumlu bir rol oynamayacağı anlamına gelmez. Aksine negatif etkilere karşı denge sağlayabilmek ya da yapılan zararları telafi etmek için daha etik kullanılması deneyimlere dayanarak öne sürülebilir. Medyanın, geniş kitlelere ulaşma ve etkileme yeteneğinden dolayı çatışmaların seyrinin biçimlenmesinde yoğun bir gücü vardır.

Varolan şiddetli çatışmaların artışına olan negatif katkısının bir çok örneğine karşın güvenin inşası ve yanlış anlamaların önlenmesini içeren dürüst ve titiz gazetecilik ve medya, çatışmaların önlenmesi ve dönüştürülmesinde bir potansiyele sahip olabilir. Sivil toplum örgütleri de medya ile işbirliği yaparak, iletişim çevresindeki çoğulculuğu ve gazeteciliğin etik standartlarının değerini artırarak bu potansiyele katkıda bulunabilirler.

McNair (1999, 21-22) ideal demokratik toplumlarda medyanın 5 fonksiyonunun olduğunu öne sürer. Birincisi, vatandaşları etraflarında olanlar konusunda bilgilendirmek. İkincisi, gerçeklerin önemi ve anlamı konusunda eğitmek. Üçüncüsü muhalif fikirlerin açıklanması için bir alan oluşturulmasını içermesi gerekli olan kamusal siyasi söylem için platform oluşturulmasını sağlamak. Dördüncüsü siyasi ve yönetsel kurumlara açıklık getirmek (gazeteciliğin denetleyici rolü) ve son olarak da siyasi görüş farklılıklarına bir kanal olarak hizmet etmek. Sonuç olarak, medyanın ortak bir zemin yaratmada büyük bir potansiyeli olması nedeniyle değişik girişimlerle çatışmaların dönüştürülmesi için koşulların oluşturulmasında da gücü vardır.

Öncelikle gazeteciler, titiz ve yapıcı bilginin serbest akışını, yanlış kavrayışları önleyerek, konuların temelini teşkil eden çıkarları tanımlayarak ve ortak kanının oluşmasına yardımcı olarak **bilgilendirici ve eğitici** bir hizmet verebilir. Bu insan hakları konusunda bilgi sağlamak ya da iyi yönetimin ilkeleri ve parlamenter demokrasi ya da demokratik seçimler konusunda olabilir (Manoff, 1998)..

İkinci olarak, iletişimi sağlamlaştırp, şiddetli çatışmalara karşı alternatif görüşler geliştirerek, sıradan insanın arzularını ve barışa olan ihtiyacını yansıtarak, tarafların görüşme sürecinde iletişim sağlayarak, süren diyaloga bir forum sağlayarak **güven artırabilir ve arabulucu olabilir** (Siebert 1998).

Üçüncü olarak, uzun dönemli sorumlulukların teminat altına alınması, insan hakları ihlallerinin izlenmesinde ve daha geniş anlamıyla çatışmaların

potansiyel artışlarına ilişkin önceden uyarı yaparak liderler üzerinde bir **denetleyici olarak hareket edebilir.**

Çatışmaların dönüştürülmesinin özü, toplumda ve bireyde kavrayış değişikliği olduğundan toplumun her kesimini içermelidir. Medyanın, halkın mümkün olan en geniş kesimine ulaşmak için bir yol olma potansiyeli vardır.(Melone 1997, 188).

Yerel Medyanın bu hedeflere ulaşmasını desteklemek için farklı yollar vardır.

Gazeteciler ve medya sahipleri için hizmet ve yaklaşımlar:

- Diyaloğun kolaylaştırılması, ortak kanı inşası, kültürler arası anlayış ve işbirliği
- Kışkırtıcı haberlerin etkisiz duruma getirilmesine yardımcı olmak için seminerler (Makedonya, Orta Doğu ve Sri Lanka)
- Değişik medya ve araçları kullanarak çatışmaları çözme yeteneğine yönelik yerel gazeteci ve öğrencilerin eğitilmesi (Yunanistan-Türkiye projesi, Angola, Burundi, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Sierra Leone ve Liberya)
- Ortak medya projeleri (Yunanistan- Türkiye ve Orta Doğu Projesi)
- Medya sahipleri arasında toplantılar (Türkiye- Yunanistan Projesi)
- Düşman gruplardan gazeteciler arasında işbirliği ve diyalogu güçlendirici radyo programları. (Rwanda, Liberya)

Michiel van Gelsen (1999), verili koşullarda barışın inşasına müdahale yönü olarak medya için aşağıda sıralanan rollere dikkat edilmesi gerektiğini belirtiyor:

- Bilginin sağlanması / titiz olması umuduyla

- Alternatif görüşün verilmesi
- Sessizlerin sesi olması
- Barışı savunan
- Aşırı politik ve teknik bilgiyi halk diline
- çeviren
- Anlaşmaların uygulanmasını gözlemleyerek bir
- denetçi gibi davranması
- Tarafların birbirleriyle konuşmadıkları
- dönemlerde bir iletişim mekanizması olarak hizmet etmesi
- Sorumlu habercilikle, şiddetin duygusallaştırılmasına karşı
- barış kültürünün inşasına katkıda bulunmak

Genel olarak da şu unsurlar önem taşımaktadır (Gelen: 14):

- Bireyin bilgili seçimler yapabilmesi için
- fırsat sağlamaya yönelik her şeyi yapması
- Demokratik kalkınma ve iyi yönetime olanak sağlaması
- Bir model olarak hizmet etmesi

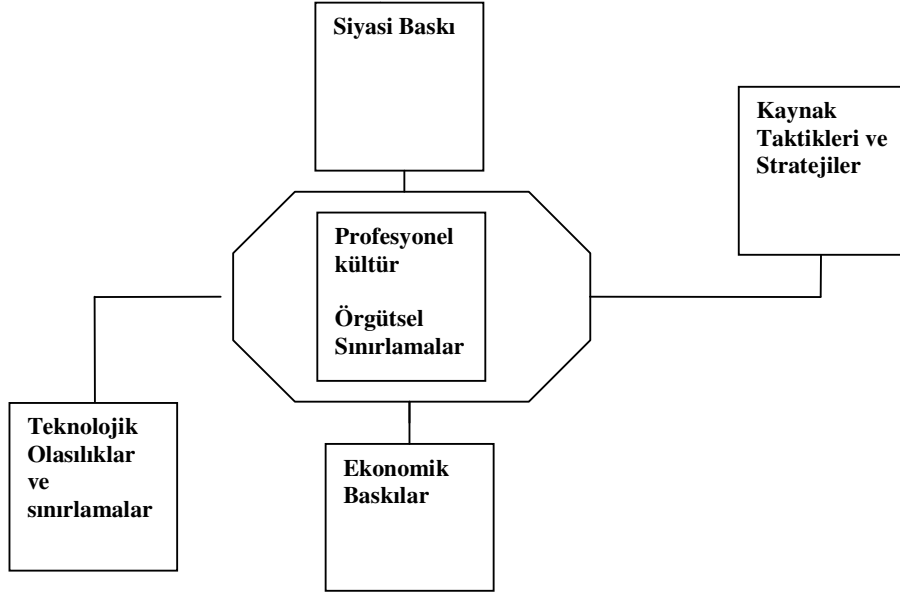
Rob Manoff (1998), sorun çözme teori ve pratiğinden yola çıkılarak, medyanın oynayabileceği bir dizi rol tanımlanmış olduğunu belirterek, bu rollerin, sorun çözme geleneğinde yaygın teorik ve pratik temeli olduğunu ifade ediyor. Aşağıdakiler olası gazetecilik rollerinin bir dizi örneğidir.

- Taraflar arası iletişim kanalı oluşturmak
- Eğitim
- Güven inşası
- Sorunun analizi
- Sorunun temelindeki çıkarları tanımlamak
- Duygsal bir çıkış sağlamak
- Gler arası dengeyi sağlamak
- Sorunu tanımlamak ve sınırlarını çizmek
- zm inşa etmek

Basit düşüncelerin ortaya çıkarılması ve bunların bildirilmesi resmi arabulucuk süreç dinamiğine yardımcı olabilir. Sosyal arabuluculuk olarak tanımlanan paralel sürecin olmaması durumunda, resmi arabuluculuk sürecinin başarısız olacağı da kaydedilmelidir.

George Terzis (2005), gazetecilerin çatışmaları aktarma yollarının nedenlerini ortaya çıkartmaya çalıştığını belirttiği makalesinde, bunun için Türk ve Yunan basını üzerinde yoğunlaştıklarını bildiriyor. Tersiz, iki ülke arasındaki kriz sırasında az ya da çok diğer çatışmalarda olanları bulduklarını ifade ederek, bunun ikiye ayırma ve propaganda terimleriyle özetliyor.

Medya alışanlarının bazılarının ‘‘Sulanacak ben değil sistem’’ dediğini, ellerinde olsa daha iyisini yapabileceklerini ancak gözetlenme, kaynak ve diğer baskılar altında olduklarını kaydettiklerini belirten Tersiz, araştırma verilerinin analizinde Brian McNair’in ‘‘Gazeteciliğin Sosyolojisi’’ adlı kitabından uyarladığı modeli kullandığını bildir iriyor.

Şekil 1- Terzis (s.25)

Terzis, McNair'in profesyonel ve örgütsel kültürü merkeze alarak, bu merkezin etrafına da farklı unsurlar koyduğunu, kendisinin bu diyagrama dayalı olarak gazeteciliğin yansımalarını kümelendirmeye çalıştığını belirtiyor.

Türk ve Yunan gazetecilerin kendilerini kriz dönemlerinde gazeteciden daha çok ulusal ordunun birer elemanı olarak hissettiklerini öne süren Terzis, gazetecilerin okul yıllarında savaş muhabirliğini öğrendiklerini, ancak barış muhabirliğinin ne olduğunu öğrenmediklerini söylediğini kaydediyor.

Tersiz, her iki ülkede de medya sahipleri ile politikacılar arasında karmaşık ilişkiler olduğunu vurgulayarak, iki ülkede de kamu ihalelerine medya sahiplerinin girmesine ilişkin yasakların olduğunu ancak buna uyulmadığını vurguluyor.

Tersiz, gazetecilerin gözlem baskısı altında olduklarını ifade ettiklerini kaydederek, her bakan ya da devlet başkanının kendi lobilerinin olduğunu ve

yalıtılmamak için bu lobilerin içinde yer almak zorunda olduklarını kaydettiklerini bildiriyor (25-26).

Öte yandan gazetecilerin haberin en önemli üretim aşamasında yer aldıkları da unutulmamalıdır. Çok zor koşullar altında çalışan muhabirlerin psikolojik durumları da haberin içeriğini etkiler.

David E. Morison ve Howard Tumber birlikte yazdıkları “Savaşta Gazetecilik” konulu kitaplarında şu görüşlere yer vermektedirler

Haber araştırmaları genelde ya içeriğin biçimsel editoryal kontrolü ya da gazetecinin çalıştığı kurumun koşullar ve haber d eğerleri içinde gazetecinin toplumsallaştırıldığı biçimsel olmayan kontrol üzerine yoğunlaşır. Kaçırılan nokta gazetecinin birey olduğudur. Gazeteci kendi duyarlılığı olan bir bireyden daha çok belirli tavırları olan özel rolün uygulayıcısı olarak görülür.

Örneğin Falkland Savaşı sırasında Port Stanley’in düşmesi ertesinde Glasgow Herald muhabiri Ian Bruce’a editörü tarafından haberin çok acıklı olduğu söylenince “Çünkü çok acı çekiyorum” diye cevap verir.

Bruce’un bir çok kez birlikte içki içtiği asker arkadaşı savaşın başında çok kötü yaralanmıştır ve Bruce üzüntüsünü haberine yansıtmıştır... Tabi ki gazetecinin haber yöntemini etkileyen yapısal faktörlerin yaşamsal önemini yadsımak sosyolojik delilik olurdu. Her şeyin ötesinde gazeteci kendisi için değil bir kurum için yazar. Ancak gazetecinin bir birey olarak kendi yargısını kullanmasına verilen dikkat yetersizdir (vii-xiv).

Bu arada savaş bölgelerinde görev yapan gazetecilerin bölgenin sosyal yapılarına etkileri üzerine de kısaca durmakta yarar var. Gazeteciler gittikleri bölgelerde savaşın getirdiği yokluğun içinde birer istihdam, savaşın içindeki insanların yaşama imkanlarını artıran bir mikro sosyal kurum özelliği taşırlar. Özellikle gelişmiş ülke medya çalışanları yanlarında çalıştırdıkları çevirmen, şoför, yerel kameraman, rehber gibi görevlilere bölgenin koşullarına göre

oldukça yüksek ücret öderler ki, bu da savaş koşullarının yokluğu içinde önemli bir katkı olarak görülebilir. Ekonomik katkı yanında gazeteciler kurdukları ilişkiler açısından da bir tür toplumsal işlev görürler.

Çatışmalı ortamlarda gazetecilik görevinin yerine getirilmesinde 1990’lardan sonra ortaya çıkan bir kavram da “iliştirilmiş gazetecilik” (embedded journalism) kavramıdır. Tılınç, iliştirilmiş gazetecilik kavramının doğrudan savaşı başlatan güçler yanında yer alan gazetecilik türü olarak tanımlamaktadır (Tılınç:19). Birinci Irak Savaşıyla, ikincisini karşılaştıran Tılınç, CNN gibi ABD’li haber kanallarının iliştirildiği birincisinde “Neredeyse hiç ölen olmadığını” 200 Bin Irak askerinin öldüğünün sonradan öğrenildiğini vurguluyor. Oysa El-Cezire gibi kanalların da yayın yaptığı ikincisinde bu “temiz savaş” imajının yokolduğuna dikkat çekiliyor. Bu yönüyle iliştirilmiş gazetecilik, savaş ortamında gazetecilerin görevlerini tam olarak yapmalarına izin verilmemesine karşın, sanki yapmış gibi sunuldukları bir gazetecilik türüne işaret etmektedir (Tılınç:365-370).

D. Değerlendirme

Uluslararası haber akışları tartışması ve çatışma ortamında gazetecilikle ilgili olarak süren akademik tartışmalar sürecektir. Konuya inceleyenlerin çalışmaları çatışmalı bölgelerde gazetecilik görevinin yerine getirilmesinde hem içsel hem de dışsal koşulların gözönüne alınması gerektiğini ortaya çıkartmaktadır. Sadece teknolojik yetersizlik veya uluslararası haber ajanslarının etkinlikleri söz konusu

sorunları araştırmada tek başına yeterli değildir. Uluslararası düzeydeki dengesizlikler yanında, içsel boyutların da çözümlemelere katılması gerekmektedir.

Bu açıdan Türk ve Yunan muhabirlerin çatışmalı durumlara ilişkin yaptıkları haberleri Türk–Yunan ilişkileri bağlamında araştıran Terzis, Mc Nair'den uyarladığı modeli (a) ekonomik (b) siyasi baskılar (c) kaynak taktikleri ve stratejiler, (d) teknolojik olanaklar ve sınırlamalardan etkilenecek ortaya çıkan profesyonel kültür ve örgütsel sınırlamaları ortaya çıkarmaya yöneliktir. (Bakınız şekil 1.)

3. SAVAŞ MUHABİRLİĞİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Muhabirliğin içerik zenginliğini belirleyen iki temel özellik, olay yerinde bulunabilme ve haber merkezlerine haber ve fotoğraflarını geçebilme yeteneklerinin artmasını sağlayan teknolojik gelişmeler olmuştur. Bu gelişmelerden telgrafın yaygınlaşmasıyla ilk savaş muhabirliğinin de gündeme geldiğini görüyoruz.

ABD'nin 1846 yılında Meksika'nın Teksas eyaletini ilhak etmesiyle başlayan ve 2 yıl süren Meksika savaşı, ilk olarak “savaş muhabiri” denilebilecek bir muhabir tanımının da doğuşuna tanıklık etti. (Roth: ix) Ancak, bu savaşı izleyen muhabirlerin çoğunun yerel özellik taşıması (ABD) ve görsel unsurun olmaması, savaş muhabirliğinin en azından bugünkü anlamıyla içeriğini kısıtlayan unsurlardı.

Telgrafın ABD’de kullanım alanının yaygınlaşması muhabirlere savaşa ilişkin gelişmeleri gecikmeden haber merkezlerine ulaştırma olanağı verdi. 1846 yılının sonlarına doğru ABD’de telgraf hatlarının uzunluğu bin 200 mil iken İngiltere’deki hatların uzunluğunun sadece 175 mil olduğu düşünülürse, ABD’de telgrafın kullanımının çok daha yaygın olduğu görülebilir. (Roth:x.)

Ancak bugün bildiğimiz anlama yakın bir savaş muhabirliğinin doğması için Osmanlı İmparatorluğu ile Rusya arasındaki Kırım Savaşı’na (1854) kadar beklemek gerekecekti. Bu savaşta İngiliz The Times gazetesinin muhabiri

olarak çalışan W. Howard Russel, ilk savaş muhabiri olarak görülür. (Roth: 68. 1997)

Russell, 'bilinen' gazetecilik anlayışının bir temsilcisiydi. Hiçbir zaman İngiliz birliklerine ve subaylarına eleştirel olmayan, daha çok savaşın strateji ve taktik yanıyla ilgilenen, bu konuda detaya giren, okurları da bu yönde bilgilendiren, haberlerinde ölü veya yaralı sayısına yer veren bir muhabirdi. (McLaughlin'den aktaran Çubukçu, 2001: 72)

Kırım savaşı aynı zamanda hem haberlerde fotoğrafın kullanıldığı ilk büyük savaş hem de sadece yerel muhabirlerin değil başka uluslardan muhabirlerin de izlediği savaş olması itibariyle, uluslararası alanda izlenen ilk savaştır. (Roth:97) Fotoğraf ise savaşın ve savaş muhabirliğinin doğasında ilk önemli değişikliklere yol açtı. Susan Sontag bunu Kırım Savaşı ve daha sonra fotoğrafın kullanıldığı savaşları da kapsayarak, şöyle anlatmaktadır:

Fotoğrafçıların naklettiği ilk önemli savaşlar olan Kırım Savaşı ve Amerika İç Savaşı ile Birinci Dünya Savaşı'na kadar patlak veren diğer bütün savaşlarda savaşın kendisi kameranın görüş açısının ötesindeydi. Ayrıca 1914 ile 1918 yılları arasında yayınlanan ve neredeyse hepsi imzasız olan savaş fotoğrafları genelde epik bir anlayışın izlerini taşıyordu. Ve yine genelde bir akıbeti çıplak haliyle betimleyen manzaralardan oluşmaktaydı: Siper savaşından geriye kalan cesetlerin her tarafa saçıldığı ya da insanın deliliğinin hangi boyutlara ulaştığını sergileyen manzaralar.

Bildiğimiz haliyle savaşın fotoğrafik bir gözle izlenmesi içinse birkaç yıl daha beklenmesi mesleki aletlerde köklü bir ilerlemenin gerçekleşmesi (kameranın yeniden kurulması gerekmeden otuz altı poz çekebilen 35 mm.lik Leica gibi taşınması kolay kameraların geliştirilmesi) gerekiyordu. (Sontag: 15)

...İspanya iç savaşı (1936-1939) modern anlamda tanıklık edilen (gözetlenen) ilk savaştı; bu savaş, sıcak çarpışma hatlarında ve bombardıman altındaki şehirlerde görev yapıp, çalışmaları İspanya'da ve diğer ülkelerin gazeteleri ile dergilerinde anında yayınlanan profesyonel bir fotoğrafçı ordusu tarafından izlenmişti. (20)

Savaş muhabirliğinin ikinci dönüm noktası ise kameranın ilk kez kullanıldığı Vietnam savaşıdır. Kameranın kullanılması sadece donuk savaş sahnelerini değil, akan görüntüleri kullanma açısından ve savaş görüntülerinin sadece gazete alıcısına ulaşmasının ötesinde, bugün çok sık kullanıldığı üzere, “savaşın oturma odasına girmesine” neden olmuştur.

Vietnam Savaşı’nın etkileri konusunda Thomas L. Jacopsan ve Won Yong Jang (2003), birlikte yazdıkları Medyalaştırılmış Savaş, Barış ve Küresel Sivil Toplum başlıklı makalelerinde, konuyu askeri yöntemler açısından değerlendirerek şu görüşlere yer vermektedirler

Vietnam savaşı, ordunun savaş haberinin kamuoyu üzerindeki etkileri ve sonuç olarak da savaş politikaları üzerinde düşünmesine neden oldu ve gazetecileri yönetme yöntemlerini değiştirdi.

Granada’nın istilasına günler, saatler kala ABD Savunma Bakanlığı haber kuruluşlarını yanıltarak, operasyon bölgesine geç gitmelerini sağladı (Servates, 1993). Panama olayında, haber kuruluşlarına operasyonu başından itibaren izleyebilmeleri için helikopterle alana götürüleceklerine söz verildi. Ancak bu yolculuk operasyonun büyük bölümü bittikten sonra yapıldı.

Körfez Savaşı’nda ise, çok iyi bilindiği gibi muhabirlerin özgürce seyahat etmeleri engellendi ve sıkı kontrol edilen askeri açıklamalar ile basın konferanslarına katılmaya zorlandılar. Ordunun habercilere karşı yeni tutumu, savaş haberciliğinin kamu algılamasındaki etkisini körleştirdi.

Araştırmaların büyük çoğunluğu, savaş haberlerinin gizli çıkarları ve savaşı destekleyici olduğunu göstermektedir. Kellner (1992), televizyon haberlerinin kamuyu doğru bilgilendirmediğini öne sürer. Buna karşın televizyon ABD’nin Körfez politikasını yüceltti, yasallaştırdı, ABD’nin siyasi tarihini aydınlatmaktan daha çok Bush yönetiminin sözcüsü gibi hareket etti. (53)

Daha sonra da hızlanarak devam eden bu “teknolojik gelişmeler”, asıl olarak haberin içeriği ve tanımında önemli değişikliklere yol açmıştır.

Akçalı (2002) şunları belirtmektedir:

Medya teknolojisindeki değişimler, özellikle televizyonu, telefon ve bilgisayarla olan kullanımı ile ve nihayet internetin bir ağ ile tüm dünyayı sarması, digital teknolojinin iletişim araçlarında sağladığı sürat, zenginlik ve çok boyutluluk ve multimedya sanayi, iletişimin içeriğini, niteliğini, amaç ve işlevlerini de değiştirmiştir.

Diğer yandan haber, teknolojik gelişmeler sayesinde daha hızlı yayılan ve tüketilen bir olgu olarak yeniden yapılanmıştır. Bunda en önemli etken ise, haberin daha hızlı toplanmasını ve daha hızlı tüketilmesini sağlayan iletişim araçlarıdır. Haber özellikle radyo ve televizyon ile birlikte yeni bir yapıya kavuşmuş, etkileri farklılaşmıştır.

Radyo ve televizyonda haber vermede kullanılan tekniğin değişmesi, sadece bilginin değil, ses ve görüntünün de devreye girmesi, haberin yapısını etkilemiştir. Aynı zamanda haberlerin daha hızlı tüketilmesi, daha farklı haber toplama organizasyonlarına gidilmesini zorunlu kılmıştır (10-11).

Uydu teknolojisinin gündelik hayata girmesi de haberin içeriğinde değilse bile veriliş biçiminde ve hızında devrim niteliğinde bir sıçramaya neden oldu. Savaş böylece “anında, canlı” izlenebilir hale geldi. Özellikle ABD’nin Afganistan’a müdahalesiyle yaşanan savaşta ilk kez kullanılan videofon ise, görüntü kalitesi düşük olmasına rağmen, muhabirin anında ve özellikle sadece kendi olanaklarını kullanarak haber geçmesini sağladı. Muhabirin, teknolojinin sağladığı olanakla çatışmanın içinden bile haber aktarması, bir yandan haber akışına hız ve içeriğine canlılık kazandırırken, diğer yandan muhabirin yaşam riskini de artırdı.

Savaş Muhabirliği önemli riskler içermektedir. Bu riskler hem muhabirin yaşamıyla hem de olanı biteni manipilasyona konu olmadan haberlerin yazılmasıyla ilgilidir.

1993 yılında, Somali’de BBC için çalışan Harun Hassan yaşadıklarını aktarırken, bu riskleri vurgulamaktadır:

Genç bir Somalili olarak BBC gibi bir kuruluş için çalışma rüyam gerçekleşmişti. Aylık maaşın yaklaşık 2 bin sterlindi. Lüks bir hayat yaşamama karşın yerel savaş ağalarının ve onların adamlarının hedefi durumundaydım. Yazdığım haberler çatışan tarafların hepsini memnun etmiyordu. Birkaç koruma ile çalışıyordum ve saklanacak değişik yerler tutmuştum. Kendi evimde uyuyamıyordum Bir keresinde bir ay boyunca saklandığım yerden dışarı çıkamadım.

Her şey 1996 yılında aralarında BBC dış haberler editörü John Simpson’un da olduğu ekibe yardımcı olduğum dönemde başladı. Simpson sıradan bir militanın günlük yaşamı konusunda belgesel çekmek için Somali’nin başkenti Mogadişu’ya gelmişti.

En iyi çekimin kenti ikiye ayıran sınırda yapılacağına karar verdik. Çekim yaptığımız bir gün ağır silahlarla donanmış militanlar etrafımızı sardı. Duraksamalarının tek nedeni bizim de korumalarımızın olmamasıydı. Yönetimde bulunan Hüseyin Aidid’e, BBC ekibinin, çatışan taraflardan adamlar tutarak sahte bir çatışma yaptıracaklarını ve böylece ülkede barış olmadığı haberini yayacakları söylenmişti. Aidid’in adamları kayıt cihazlarına el koydular ve daha şiddetli tavır takınmakla tehdit ettiler. Simpson ve ekibi acilen ülkeyi terk etti. Ancak ben, yurtdışına çıkmak için gerekli evraklarım olmadığı için kaldım. Daha sonra Aidid’in benim tutuklanmam için emir verdiğini öğrendim.

Gazeteci olarak nesnel olmaya çalışırsınız ancak savaş ağalarının ve onların adamlarının elinde ölmek de istemezsiniz. Bu açıdan her zaman gerçekleri yazabildiğimi söyleyemem (Hassan, 2003).

Hassan, bütün bunlara ek olarak haber yazımında çatışan grupları tanımlama konusunda da zorluk yaşadığına ve farklı grupların medyanın kendilerini yasal lider olarak tanımlamasını istediklerine de dikkat çekerek, savaş muhabirinin yazdığı her haberle, çatışan taraflardan birinin hedefi haline gelme riski ile her an karşı karşıya olduğunu ortaya koymaktadır.

Retuers haber ajansının muhabiri Aden Ali'nin kaçırılması sonrasında haber yazımında bütün çatışan tarafların liderlerini yasal yönetici olarak tanımlamaya başladıklarını belirten Hassan, bölgede İtalyan televizyonu RAI için görev yapan muhabirin kaçılarak öldürülmesi sonrasında, yaşamının mümkün olmadığı duruma gelindiğini ve Somali'yi eline geçen ilk fırsatta terk ettiğini belirtiyor.

Bu anlatılanlar, aynı bölgede benim görev yaptığım sırada kişisel olarak yaşadıklarımla ilgili gözlemlerimi bütünler niteliktedir. 1993 yılında BM şemsiyesi altında görev yapan Türk Birliği'ne ilişkin gelişmeleri izlemek üzere bulunduğum Somali'nin başkenti Mogadişu, iç savaşın tüm şiddetiyle yaşandığı bir bölgeydi. Mehdi ya da Aidid liderliğindeki bilindik grupların dışında çeşitli kabileler arasında da yoğun çatışmalar sürüyordu ve insan hayatının hiçbir değeri yoktu. Söz konusu olan bir cephe savaşı olmadığından kentin BM merkezi de dahil her noktası çatışma alanı durumundaydı. Öte yandan savaş muhabirlerinin çalışma koşullarının getirdiği nüanslara karşın benzer zorlukları her bölgede yaşarlar.

Dr. David Robie (2005), Merkezi Paris’te bulunan Reporters Sans Frontiers’in (Sınır Tanımayan Gazeteciler) verilerine dayanarak ABD’nin Irak’ı işgali sırasında yaşananlara ilişkin yorumlarını şöyle aktarmaktadır ;

Tarafsız gazeteciler Koalisyon güçleri tarafından sert tavırlarına mazur kaldılar. Çoğu gazeteci hedef durumuna gelmesinin yanında bazıları tutuklandı, saatlerce günlerce sorgulandı, dövüldü ya da aşağılandı.(220)

1992 yılında ABD’li gazeteciler ile Pentagon arasında savaşın nasıl aktarılacağı konusunda bir anlaşma yapıldı. Anlaşmaya kabaca bakıldığında gazetecilerin özgürce çalışabileceği izlenimi doğmasına karşın, satır aralarına bakıldığında Pentagon’un son sözü söyleyecek otorite olduğu anlaşılıyor.

Örneğin anlaşmada akredite olan gazetecilerin alan güvenlik kurallarına kesinlikle uymaları istenirken (ki bunun karar vericileri tabi ki askeri yetkililerdir) kurallara uymayanların akreditasyonlarının iptal edileceği kaydediliyor. Anlaşmada gazetecilerin ABD askeri birliklerine girişlerine izin verileceği belirtilmesine karşın, özel operasyonlarda belirli kısıtlamalar getirilebileceği bildiriliyor. Bunun örneklerini savaş sırasında Türk kamuoyu da gözleme olanağı buldu. Bu uygulamanın en somut örneği savaşta hayatını kaybeden ABD askerlerinin ABD bayraklarına sarılı tabutlarının resimlerinin basında yer almasının Pentagonu kızdırması ve ek tedbirler alması olarak gösterilebilir

A. Türkiye’de Savaş Muhabirliği

Dünya’da savaş muhabirliğinin gelişmesinde önemli bir dönüm noktası olan Kırım Savaşı’nın, savaşın tarafı olan Osmanlılarda, “Savaş muhabirleri”

tarafından nakledildiğine dair herhangi bir kayıt bulunamamıştır. Cumhuriyet tarihinde kayda geçebilecek ilk “Savaş muhabirliği” deneyiminin ise, kurtuluş savaşında başladığı söylenebilir. Bu deneyim bugün anladığımız anlamda bir savaş muhabirliğine denk düşmese de, bir ulus için ölüm kalım meselesi halindeki bir savaştan verilen haberler bağlamında, verenler kim olursa olsun ve nasıl elde edilirse edilsin, bunlar birer “Savaş haberi” idi. Hıfzı Topuz, **II. Mahmut’tan Holdinglere Türk Basın Tarihi**. Adlı kitabında aktardıkları o günün haber ve muhabirliğinin ilginç atmosferini yansıtmaktadır:

Mütareke yıllarında İstanbul basınında yer alan haberler genellikle takalarla, motorlu kayıklarla, yük gemileriyle İnebolu ya da İzmir’den getirilen haber bültenleriydi. Anadolu Ajansı’nın (A.A) Ankara’da “Resmi tebliğ” olarak yayınladığı bu bültenlerde meclis toplantılarının özetleri ve cephe haberleri vardı. Bunları çeşitli yollardan bulan kaptanlar, lostromolar, tayfalar İstanbul’a getirir, gazetecilere satardı.

O zamanlar gazeteler bülten avcılığı için özel muhabirler tutmuşlardı. Bunlar sabah erken saatlerde, Kızkulesi açıklarında demirleyen ya da Yemiş iskelesine yanaşan motorlara yaklaşıp bu bültenleri elde etmeye çalışırlardı.

O yıllarda Tercüman Gazetesi’nde bu işle görevlendirilmiş olan Münir Süleyman Çapanoğlu, şunları anlatmaktadır:

(İstanbul gazeteleri için bu haberleri ele geçirmek bir mesele idi. Hele akşamları çıkan gazeteler için bu iş büyük bir rekabet konusu idi.

Bilhassa Akşam ile Tercüman birbirini atlatmak için çırpınıp duruyor ve her çareye başvuruyorlardı. Önceleri takacılar bu bültenleri parasız veriyorlardı. Sonra gazetecilerin resmi tebliğ peşinde koştuklarını görünce satış yoluna saptılar. Bunları ele geçirmek gerçekten fedakarlık isteyen bir işti. Bir defasında geminin bordrosuna tırmanırken denize düştüm. Tebliğ almak için harcamayla yetkili olduğumuz para 25-50 lira arasındaydı. Motorcu daha fazla isterse adamı yanımıza alır, matbaaya getirir, orada öderdik. İdare müdürü bir bezirgan gibi pazarlık ederdi) (Topuz, 140).

Gazeteci Tekeli ise, Türk gazetecilik tarihinin fazlaca bilinmeyen bir olayını şöyle aktarıyor:

Bu ilk yılların gazetecilik faaliyetinden ortaya “Savaş muhabiri” denilebilecek bir figür çıkmamış olsa da, ajansın Fransa muhabiri Salih Köse Raif Çorlu’nun 2. Dünya Savaşı’nın sonlarına doğru, 14 Nisan 1945’de Strasbourg’da Alman bombardımanı sırasında yaşamını yitirmiş olması, Türk basın tarihi açısından trajik bir noktadır. Ve Çorlu, bilindiği kadar savaşta ölen ilk Türk savaş muhabiridir” (Tekeli: 178).

Türkiye Ulusal Kurtuluş Savaşı sonrası Kore’ye asker göndermesi ve 1974 Kıbrıs çıkarması dışında başka ülkelerle herhangi bir savaşa girmedi. Ancak bulunduğu bölge açısından savaşlara yakın oldu ve uluslararası ilişkilerin ve anlaşmaların getirdiği yükümlülükler nedeniyle yurt dışında savaş bölgelerinde asker konuşlandırmak durumunda kaldı.

Kore ve Kıbrıs hareketlerini izleyen muhabirler için savaş muhabiri deyiminden daha çok “Savaşa giden muhabirler” ya da “Savaşı izleyen muhabirler” tanımı kullanmak yerinde olur. Savaş muhabiri tanımının kullanımı özellikle 1990 sonrasında savaş ve çatışma bölgelerinde yoğun olarak muhabirlerin görevlendirilmeleriyle gündeme geldi. Bu görevlendirmelerdeki artışa neden olan önemli etkenler arasında, hem ülkedeki medya sektörünün büyümesi ve güçlenmesi hem de medyadaki en azından yatay çeşitlilik ve rekabetin artması sayılabilir.

Bu çatışma bölgelerinin izlenmesi gereği, 1980 sonrasında, en azından yatay bir çeşitliliğe doğru dönüşüm geçiren televizyon haberciliği ve yazılı basın da gerek haber coğrafyasının genişlemesi, gerekse çalışanların donanımı açısından

etkilemektedir. 1990'ların başında soğuk savaşın sona ermesi, ABD'nin tek süper güç olarak ortaya çıkması yeni denge arayışlarını ve bölgesel savaşları da gündeme getirdi.

Türkiye'de gazetecilik mesleği açısından bakıldığında ilk ciddi ve kapsamlı savaş deneyiminin ABD'nin 1992 yılında Kuveyt'i işgal eden Irak'a müdahalesiyle çıkan Birinci Körfez Savaşı'nda yaşandığı söylenebilir. Kuzey Irak'ta yaşayan Kürtlerin Türkiye'ye kaçmasıyla yaşanan savaşın sonuçlarının izlenmesi ve Türk gazetecilerinin gerek Bağdat'ta, gerekse çevre ülkelerden savaşa ilişkin gelişmeleri izlemesi önemli bir deneyimdi.

Daha sonra 1993 yılında Türkiye'nin Somali'ye BM şemsiyesi altında asker göndermesi, 1992 yılında başlayan Yugoslavya İç Savaşı, ertesinde Arnavutluk iç savaşı, Kosova'daki çatışmalar, Çeçenistan'a Rusya'nın, Afganistan'a ABD'nin müdahalesi, Cezayir iç savaşı ve İkinci Körfez savaşı gibi gelişmeler, Türk basının savaşın nasıl izleneceği konusunda deneyim sahibi olmasını da beraberinde getirdi.

Ancak, bu deneyimin kurumsal düzeyde değerlendirildiği, çalışanların deneyimlerini bilgi düzeyinde meslektaşlarına aktardığı ve savaş muhabirliğinin bir uzmanlık alanı olarak tanımlanıp tanımlanmadığı ve gereken önemin verilip verilmediğine yönelik araştırmalar bulunmamaktadır.

TÜRKİYE’DE SAVAŞ MUHABİRLERİNİN ÇALIŞMA ORTAMLARI

Büyük oranda sadece Türkiye’yi doğrudan ve dolaylı olarak ilgilendiren uluslararası öneme sahip savaş ve çatışmaların yerinde izlenmesiyle, zaman içinde Türk medyasında “savaş muhabiri” diye tanımlanmaya başlanan bir gazeteci alt grubu ortaya çıktı. Bu grup çerçevesinde, özellikle Türkiye’de çalışan söz konusu muhabirlerin çalışma yöntemleri, koşulları, sosyal hakları, örgütlenmeleri, uluslararası ilişkileri, geliştirdikleri çalışma yöntemlerini incelemeyi amaçlayan bu çalışmada yapılan görüşmeler, bir anlamda Türkiye’de savaş muhabirliğinin tarihi hakkında derinlemesine olmasa da fikir vermektedir. Burada ayrıca varolan yöntemleri, uluslararası alanda geçerli olan çalışma yöntemleri ile karşılaştırarak, olan ve olması gerekenleri ortaya koymaya çalışılmıştır.

Muhabirlere 8 ana grupta toplam 19 soru (Ek: A) sorulmuştur. 1974 Kıbrıs Harekatı ve 1980’lerden bugüne mesleğin içinde yer alan ve söz konusu çatışma alanlarında görev yapan 7 gazeteci ile 19 soruluk bir görüşme yapılmıştır. Muhabirlerin seçiminde, özellikle gerek kurumsal gerekse çalışma alanı açısından farklı pratikler içinde olmalarına ve geniş bir yelpazeyi temsil etmelerine dikkat edilmiştir. Bu çerçevede TRT (Haluk Koç, Ertürk Yöndem), gazete muhabiri-TRT program Yapımcısı (Ramazan Öztürk), Anadolu Ajansı (A.A) Foto Muhabiri (Nuri Kaynar) ve özel televizyon (Mete Çubukçu- Yunus Şen- Nevin Sungur) muhabirleri ile görüşüldü. Ayrıca çalışanların sendikal donanımlarının ne durumda olduğu ve olması gerektiği de Türkiye Gazeteciler

Sendikası (TGS) Genel Başkanı Ercan İpekçi ile yapılan görüşme ile belirlenmeye çalışıldı. Sorular ağ posta yoluyla iletilerek 2005 Temmuz ayında ilk daha sonra gönderilen ek sorulara da Ağustos ayını kapsayan dönemde yanıtları alındı. (EK;B).

Muhabirlerle yapılan görüşmelerden, savaş muhabirliğinin kurumsal anlamda tanımı, sendikal örgütlenme, haklar, iliştilmiş gazetecilik, gelişmiş teknoloji kullanımı, uluslararası örgütlerle ilişki, bilgi birikimi ve pratiğe uygulanması açısından genel bir değerlendirme yapıldığında, pek de umut verici bir tablo ortaya çıkmamaktadır. Muhabirlerin dile getirdikleri sorunlar aslında Türkiye'nin genel anlamda sosyal ve ekonomik sorunlarının bir yansıması olarak da görülebilir.

A. Araştırılan Gazetecilerin Nitelikleri

(Sorular: Savaş muhabiri olarak ilk deneyiminiz hangi bölgedeydi? Savaş muhabiri olarak bulunduğunuz bölgelerin/ortamların kısa bir listesini yapabilir misiniz?, Hangi uluslararası örgütlere üyesiniz?)

İlginç olan ve Tezin "Savaş muhabirliği tanımı Türkiye'de 1990 sonrasında çıkmıştır" önermesini destekleyen nokta, muhabirlerin 1990 sonrasında, Azerbaycan-Ermenistan çatışması ve 1992'de ABD'nin Irak'a müdahalesinden sonra ilk savaş muhabirliği deneyimini yaşadıklarını aktarmalarıdır. Yunus Şen, Mete Çubukcu ve Nuri Kaynar ilk deneyimlerini Dağlık Karabağ'ın, Ermenistan tarafından işgal edilmesi sonrasında Azerbaycan ile çatışmasında

yaşadıklarını belirtirken, Haluk Koç, ilk olarak birinci Körfez Savaşı'nı takip ettiğini bildirmektedir.

Öte yandan, görüşülen gazetecilerin deneyimleri açısından nitelikleri değerlendirildiğinde, özellikle 1980 sonrasında Türkiye bağlamında geniş bir coğrafyada görev yaptıkları ortaya çıkmaktadır. Ancak söz konusu coğrafya, uluslararası gelişmiş ülke medya kuruluşlarının küresel coğrafyasından daha çok Türk dış ve iç politikasını ilgilendiren bir coğrafya ile sınırlıdır. Görüşülen muhabirler arasında gazetecilik geçmişi açısından en deneyimli olan Öztürk'ün durumu da bunu destekler niteliktedir. Öztürk ilgili soruya verdiği yanıtta- İran-Irak Savaşı, Halepçe katliamı, Birinci Körfez Savaşı, Peşmergeler-Saddam çatışması, Kahraman Maraş Katliamı ve Güneydoğudaki çatışmalar, Romanya iç ayaklanma, Suriye, Rusya, Bosna Savaşı, Kosova Savaşı, Cezayir, iç çatışmalar, Poliseryo-Batı Sahra, Bulgaristan, Arnavutluk, Filistin-İsrail Afganistan, Lübnan, Mısır, Türkmenistan, Gürcistan, Kazakistan, Özbekistan, Kırgızistan, Pakistan'da çalıştığını bildirdi.

Kısaca özetlemek gerekirse muhabirler Ortadoğu'da Filistin, İsrail, Kuzey Irak, Suriye, Kuveyt, Suudi Arabistan, Lübnan; Afrika'da Cezayir, Somali, Etopya, Mısır; Balkanlar'da Bulgaristan, Yugoslavya, Hırvatistan, Bosna-Hersek, Arnavutluk; Doğu Avrupa'da Romanya'yı kapsayan bir bölgede görev yapmışlardır.

Öte yandan muhabirlerin uluslararası meslek örgütlerine olan ilgisizliği meslek bilincinin gelişme düzeyi konusunda fikir vermesi açısından önemlidir. Görüşülen muhabirlerden sadece Sungur, Gazetecileri Koruma Komitesi

(Committee To Protect Journalists) ile NVJ Hollanda Gazeteciler Birliği, Öztürk ise, Dünya Basın Fotoğrafçıları Birliği üyesidir.

Bu çerçevede, Nevin Sungur'un Türkiye'de galiba gazeteci olarak bir ilki gerçekleştirerek, 15/25 Eylül 2005 tarihleri arasında yapılan "Kadınları İzle" organizasyonu çerçevesinde Orta Doğu barışı için bisiklet gezisine katılması da, Türkiye açısından önemli bir başlangıcı olsa gerek. Sungur, bu geziye katılımını şöyle yorumlamaktadır:

Benim için biraz da mesleki bir şey. Onun dışında zaten daha önce gittiğim ülkeler hepsi. Bölgeyi biliyorum yani. Ama beni heyecanlandıran bu kez yaşanan olayın aktif olarak içinde yer almak. Bu iş elbetti ki Orta Doğu'da hiçbir şeyi değiştirmeyebilir. O kadar büyük sonuçların alınacağını zaten düşünmüyorum ama bu tür sivil toplum hareketlerinin yapılması iyidir. Çünkü bu tür projeler oldukça insanların kafasında bir şeyler uyanıyor.(Dabaoğlu: 9)

İlginç olan Sungur'un bu girişiminin en azından basında yeteri kadar ilgi ve tartışma olanağı bulamamış olmasıdır. Muhabirlerin yabancı medya mensuplarının çalışma koşullarıyla kendi koşulları arasındaki karşılaştırmada ortak kanı yabancı muhabirlerin olanaklarının daha iyi olduğu yönünde. Ayrıca bu farkın haberin içerik ve kalitesine de yansıdığını ifade ederlerken, farkın uluslararası haber ajanslarının haberlerin kullanım oranında öne geçtiğini ifade etmeleri, Türk medya gruplarının dışa bağımlılığını da gündeme getirmesi açısından önemli bir gerçek.

B. Savaş Muhabirliğinin Tanımı ve Kapsamı

(Sorular: Savaş Muhabiri" nedir? Kimdir? Diğer gazetecilik alanlarıyla arasındaki farklar nelerdir?)

Savaş muhabirliğinin zorluğu açısından bütün muhabirler aynı düşüncede olmasına karşın, tanım konusunda bir fikir birliği olmadığı gözlenmektedir.

Sungur şöyle yanıtlamaktadır:

Savaş muhabiri diye bir kavram olması gerekir mi emin değilim. Hepimiz gazeteciyiz ve ortam ne olursa olsun derdimiz, amacımız aynı habere ulaşmak. Savaş alanından ofise döndüğümüzde yine buradaki –kimi zaman rutin haberler de dahil olmak üzere- haberleri takip ediyoruz. Belki bazı arkadaşlar böyle tarif edilmekten hoşlanıyor olabilirler ama bence savaş alanında da görev yapabilen muhabirleriz hepimiz.

Bu konuda Öztürk’ün:

Savaş muhabirliği gazeteciliğin diğer dalarından doğal olarak çok farklıdır. Tabi ki temeli haberciliktir, araştırmaktır, objektif olmaktır ama aynı zamanda manevi ağırlığına katlanmaktır. Uykusuz kalmaktır, aç kalmaktır, çok yorulmaktır...En önemlisi de hayatını riske atmaktır..

Cephede ya da çatışmaların devam ettiği alanlarda, siz gazetecisiniz diye ayırım yapılmıyor. Ne yazık ki, çok kullanılan bir deyimle, kurşun adres sormuyor..Hatta bazen adresi belli yere gidiyor.Çünkü bir çok yerde gazeteciler hedef alınıyor.Son yıllardaki savaşlara bakıldığında, Irak ve daha bir çok yerde öldürülen gazeteci sayısı bu acı gerçeği ortaya koyuyor..

Şeklindeki açıklamasının yanında en gerçekçi yorumu Kaynar yapmaktadır:

Türk basınında “savaş muhabiri” tanımı yoktur. Spor muhabirleri bile, işverenlerin isteği üzerine bu bölgelere gönderilir. Dünya’da ise kendi gurubu ve sendikaları oluşmuş belli isimler vardır. Bu muhabirler olası bir savaş veya olağandışı şartlar altındaki bölgelere gönderilir. Ancak çalışması normal şartlar altında yine olağan haberciliktir.

Gerçekten de, söz konusu muhabirlik alt grubu için savaş anlarına sınırlı tanımlama bile değil de, isimlendirmelerden öteye geçmeyen bir anlayış hakimdir.

Çubukcu’nun sözleri de tanım açısından önemlidir:

Görev yaptığı bölgenin her türlü ayrıntısına, tarihi, coğrafyası sosyal politik yapısına hakim olmalı, güncel gelişmeleri takip etmelidir. Yani savaş muhabiri sadece o anda ortaya çıkan ve iş yapan kişi değildir, olmamalıdır.

Hele bir şovmen hiç değildir. Bir savaş muhabirinin bilgisi ve tecrübesi yapacağı habere de yansır, dolayısıyla bu tür habercilik sadece ve sadece o anı anlatıp geçmek değildir

Öte yandan muhabirler, savaş muhabirliğinin bir uzmanlık alanı olarak diğer muhabirlik alanlarından farklı olduğunu vurgulamalarına karşın, bu farkın olanaklar ve anlayış düzeyinde belirgin olmadığını da ifade etmektedirler.

Nevin Sungur, Ramazan Öztürk ve Yunus Şen, söz konusu muhabirliğin çalışma koşullarının getirdiği can güvenliği sorununun önemini vurgularken, Çubukcu:

Daha zor ve daha risklidir. Sadece haberi vermek değil habere ulaşmak için de zorlu sınavlar verilir. Çünkü bu tür habercilikte habere ulaşmak için izlenecek yöntem de çok önemlidir. Çünkü bazı muhabirler çatışma anında değil o bölgeye ulaşmak isterken de hayati tehlike atlatabilir.

İkincisi, sorumluluk daha büyüktür çünkü verilecek yanlış bir haber hem okur/seyirciyi yanıltacak hem de manipülasyona yol açacaktır. Dolayısıyla manipülasyona en açık gazetecilik türüdür. Çünkü yaşanan taraflar gazetecileri kullanarak kendi propogandalarını yapmak isterler. Bu konuda gazeteci objektiflik filtresini daha dikkatli kullanmalı. Emin olmadığı haberleri gerekirse geçmemelidir.

Üçüncüsü yapılacak haberin hayati riske değip değmeyeceğini iyi tartmalıdır. Çünkü diğer alanların tersine bu tür gazetecilikte muhabirin hayati sürekli tehlike altındadır.

Dördüncüsü, psikolojik ve fiziki olarak gazetecinin üzerine diğer alanlara göre daha fazla yük biner. Yıpranma payı daha yüksektir.

Beşincisi, daha anlamlı ve tarihin yazılmasına daha yakın tanıklık edilir. Bir Irak savaşı, bir Bosna savaşı düşünülecek olursa orada yaşananlar bir dönüm noktası oluşturmuştur ve bazı muhabirler bu olayları haberleştirme şansına erişmiştir. Bu bir ayrıcalıktır.

Altıncısı muhabir daha özgürdür ve yapacağı haberin içeriğini kendisi belirler. Merkezden daha bağımsız çalışabilir çünkü muhabir hem muhabir hem editör hem de karar vericidir.

sözleriyle, savaş haberlerinin oluşturulmasındaki risk farklılığına dikkat çekmektedir.

Koç ise, yabancı medyanın çalışma anlayışıyla karşılaştırma yaparken kullandığı “Türk gazeteciler için önce macera ve başka bir ülkede olma düşüncesi. Uluslararası alanda ise, savaş bölgesindeki bütün siyasi ve stratejik dengeleri bilme, bu bilgilerle olabilecekleri çok öncesinden tahmin ederek doğru yerde olabilme becerisi” sözleriyle, konunun algılanma farklılığı üzerinde durmaktadır.

Muhabirler açıklamalarında savaş muhabirliğinin alt bir çalışma disiplini olarak farklı olmasının öncelikle alan ve alanın koşullarından kaynaklandığını vurgulamakta, ancak bu farklılığın da çalışanların haklarının korunması, çalışma koşullarının belirlenmesi konusunda birr açılım getirmemekte ancak uluslar arası kurumlarla karşılaştırma yaparak yol bulmaya çalıştıkları izlenmiştir.

C. Kurumların Yaklaşımı ve Savaş Muhabirliği;

(Sorular: Deneyimlerinizden yola çıkarak Türkiye’de savaş muhabirlerinin kurumlarınca ne düzeyde desteklendiklerini, çalışma koşulları açısından değerlendirir misiniz?. Bu durumun nedeniyle ilgili düşünceleriniz varsa, belirtiniz. Gerek çalışma koşullarına ilişkin gerekse de teknik açıdan kurumun sağladığı olanakların düzeyi haber akışına ve içeriğine nasıl yansımaktadır?. Mümkünse kendi deneyimizle örnekleyerek açıklayabilir misiniz?)

Muhabirlerin yorumlarından anlaşıldığı üzere, çalışılan kurumların muhabiri tanımlama tutarsızlığının da ötesinde kurumsal yapılanma (dernekleşme, medya kurumlarında eğitim, bilgi birikimi ve donanım) bir yana, muhabirler arasında bile bir birliktelik, birlikte hareket etme, yönetime tavır alma algılamasının olmadığı görülmektedir. Türkiye'nin önde gelen televizyon kuruluşlarından birinde çalışan Sungur'un bu konuda yaptığı açıklama durumu göz önüne sermektedir:

Aslında Türkiye'de muhabirler normal düzen içinde ne kadar destekleniyorsa, savaş bölgesinde işe giderken de o kadar destekleniyorlar. Tabii bunda bence bizlerin de yani bu işi yapanların da talepkar olmadıkları için büyük suçu var. Çalışma koşullarımızın çok iyi olduğunu söyleyemeyeceğim, çünkü işin bu kısmı tamamen ekonomik durum ile ilgili. Yani bir BBC kadar masraf yapamazsınız doğal olarak, bu anlaşılabilir bir şey. Ama buna benzer paraların Türk medyasında ne kadar saçma sapan yerlere harcandığını görünce insan biraz sinirleniyor.

Elbette bu Türkiye'nin sivil örgütlenme konusunda diğer alanlardaki durumundan soyutlanamayacak bir gerçekliktir. Ancak yaşanan deneyimlerin en azından gelecekte örgütlenme gereksinimini zorunlu kılacağı öngörülebilir. Yunus Şen de, Sungur'u destekler nitelikte Türkiye'de kurumsallaşmış yaygın bir savaş muhabirliğinin olduğunu düşünmediğini şöyle ifade ediyor:

Ne yazık ki, Türk medya kuruluşlarında, gelişmiş batılı ülkelerin medya organlarında olduğu gibi, savaş bölgesine gönderdikleri elemanlara gerekli korumayı sağlayacak koşulları oluşturma geleneği yoktur. Bu anlamda, yeterli destekten söz etmek de mümkün değildir. Bu noktada bir parantez açmakta yarar görüyorum: Türkiye'de kurumsallaşmış yaygın bir "Savaş Muhabirliği"nin olduğunu düşünmüyorum.

Türkiye'de daha çok, -bu da tartışılır ama-, "Muhabirlik" vardır. "Muhabirlerin" bazıları çatışma, savaş ve kriz bölgelerinde de görev yapar. Ama, bir-iki istisna dışında genellikle, "Savaş Muhabirliği"nin "kapsama alanı" dışındaki alanlarda daha çok görev yapmasına rağmen, bu çok fazla

dikkat çekmez, akılda kalmaz. Dikkat çekici olan, savaş bölgelerindeki muhabirliktir. Savaş alanlarında, çatışma bölgelerinde daha çok, ya da daha az bulunmuş muhabir vardır. Türkiye’deki medya organlarının, bazı muhabirleri, sadece “Savaş Muhabiri” olarak sürekli istihdam etme, dünyanın çeşitli çatışma bölgelerinde görevlendirme gibi bir arzusu, yoktur. Bazılarının gücü, maddi olanağı yoktur, bazılarının ufku yoktur.

Bazı medya organları için, kendi elemanlarıyla bir savaşı izlemek “pahalı” ve “gereksiz”dir. Daha düşük bir maliyetle gazeteyi okunur(!), veya televizyonu izlenir(!) kılmak da Türkiye de pekala mümkündür. (Burada radyo ve internet haberciliğinden söz etmeye gerek duymuyorum. Zira, bunlar henüz kendi habercileriyle çalışacak, onları savaş bölgelerine gönderebilecek noktaya ulaşamadılar)

Örneğin, yanibaşımızdaki Irak’ta, tüm dünyanın ilgilendiği, ama en çok bizi ilgilendirmesi gereken gelişmeler yaşanıyor. Ama, zaman zaman bazı televizyonların özel ekip göndermesi gibi “özel” durumlar dışında hangi yayın kuruluşunun ekibi var? Hiçbir televizyon ve gazetenin ekibi yok. Çünkü Türk medya merkezlerinin, -belki halkın da-, gözünde Irak’taki gelişmeler “rutinleşti”. Sonuçta, intihar eylemleriyle ölenler artık sadece “sayısal” bir mesele oldu. “Haber” aynı, sadece ölenlerin sayısı farklı. Kürtler ve bağımsız devlet kurmaları konusu, Şiiler meselesi de artık “bilinen şeyler”oldu. Anayasa, demokrasi, şeriat tartışmaları da zaten ilgimizi çekmiyor.

Ayrıca bu gelişmeleri, Irak’a yerleşmiş batılı ve Türk görüntü ve haber ajansları da gün boyu, dünyanın tüm medya merkezleri gibi Türk medya merkezlerine de ulaştırıyor. Böyle bir yere ekip göndermek, para harcamak gereksiz bir lükse giriyor! Bu bakış açısı, Türkiye’de “Savaş Muhabirliği”nin ne anlama geldiğini, ve Savaş Muhabirleri”nin ne düzeyde desteklendiğini, teşvik edildiğini de ortaya koyuyor.

Çubukçu uluslararası medya kuruluşlarına atıfta bulunarak, sözleriyle, söz konusu muhabirliğin belirli bir eğitim ve deneyim gerektirdiğini vurguluyor.

Bilindiği gibi Reuters, WTN, BBC gibi kurumlar belli sürelerde temel eğitim almadan muhabirlerini çatışma bölgelerine göndermez. Savaşlarda hiçbir şeyin garantisi yoktur, ama temel kurallar, basit kurallar hayat kurtarabilir. Örneğin ilk yardım kursu, tehlikeli bölgelerde hareket tarzı kursları çok önemlidir. Türkiye’de bu tür eğitimlere önem verilmemektedir. Malzeme açısından ise çok ilkel şartlarda çalışılmaktadır. Çelik yelek, kask, son yıllarda kullanılmaya başlanmış, zırhı araç hala bir lüks olarak gıptayla bakılan bir araç olmuştur.

Bu işi ciddiye alan ülkelerde gazetecilerin sigorta ve tazminatları çok yüksektir. Bu yüzden bu şirketler elemanlarını en iyi şekilde yetiştirip bu bölgelere göndermek isterler.

Türkiye’de savaş muhabirliğinin ne olduğu tam olarak anlaşılamadığını öne süren Öztürk ise, kurumsal tanımlanma sorununun boyutunu ortaya koymaya çalışıyor:

Türkiye’de savaş muhabirliğinin ne olduğu tam olarak anlaşılamamış ki, ona göre muhabirleri yetiştirilsin ve ona göre imkan ve değer verilsin.. Türk medyasında savaş muhabirliği diye bir şey yok zaten.. Birinci soruda belirttiğim gibi, bazıları hasbelkader bir ya da iki kez bir bölgeye gidince, savaş muhabiriyim, diye ortalıkta dolaşıyor. Medya kurumları da bizim böyle bir dala ihtiyacımız var..Ona göre insan yetiştirmemiz gerekiyor. Ya da bu dalda başarı gösteren arkadaşlara destek verelim, kendilerini geliştirmeleri için imkan tanıyalım, diye bir düşünceleri yok.

Savaş bölgesine gönderilen kişi, aksine habercilik yapmadığı halde maalesef haber değerlendiren kişi konumuna terfi ettirilenler tarafından her zaman kıskanılmıştır. Engellenmiştir. Onun savaş bölgelerinden gönderdiği fotoğraflar ve haberler dururken ajanslardan gelenler kullanılmıştır. Bütün amaç onun başarısız olduğunu göstermek olmuştur.

Bir de savaş bölgesine gönderilecek kişi seçilirken gerçekten o kişinin ne kadar tecrübesi var, ne tür başarıları imza atmış, diye bir değerlendirme yapılmıyor. Kimi kendisine zararsız ve yakın buluyorsa onu gönderiyor. Burada amaç kaliteli işi yapacak doğru insanı göndermek değil, bizim de adamamız orada, diye bir başlık onlar için yeterli oluyor. İşte böyle her şey birbirine karışınca, ne kalite kalıyor ne de kaliteli insanın değeri biliniyor. Benim şahsi düşüncem şudur; İşe mutfaktan başlanmalı. Önce habercilik yapan insan belli bir başarı ve deneyimden sonra eğer istiyorsa mutfağa alınmalı. Çünkü o haberin değerini bildiği için, değerlendirmesi de yerinde olacaktır. Kompleksler ve küçük hesaplar bir yana bırakılarak artık gazeteci gibi gazeteci yetiştirilmeli ve yapılmalı.

Belki bizim gönderdiklerimiz Batılı ajanslarınkinden daha iyi ama başta da belirttiğim gibi mutfaktaki değerlendirme bazen yerini bulmuyor. Ben Halepçe Katliamı'nı belgelediğimde Sabah Gazetesindeydim..Sabah yayınladı ama diğer gazetelerde komşumuz olan bir yerde böyle bir katliamın gerçekleştiğini küçük haberlerle geçiştirdi.. Benim çektiğim Sessiz Tanık fotoğrafı, Başta Amerikan Gazeteciler Birliğinin birincilik ödülü olmak üzere 20'den fazla uluslararası ödül alırken, Türkiye'de hiçbir meslek kuruluşu ödül vermedi. İşte farkımız.

Muhabirler, teknik açıdan donanımlarının özellikle son 10 yılda önemli gelişme kaydettiğini vurgulamalarına karşın, batı medya çalışanlarına sağlanan olanak ve lojistik (teknik eleman, yol planlaması, iletişim ve ulaşım v.s) destek açısından kesin farklar olduğunu ifade ettiler. Sungur, eksiklerin içerikten daha çok sunuş kalitesinde ortaya çıktığını; Şen, yeterli ve gerekli olanak ve teknik donanıma sahip bulunulmamasının, çoğu zaman haberin kalitesine ve içeriğine etki ettiğini belirterek, "Dolayısıyla yapacağınız haber içerik açısından doyurucu olmayabilir, eksik, yanlış bilgilerle dolu olabilir. Paranızın yetersizliği yüzünden, gitmeniz gereken bir yere gidemezseniz, bu da haberinizin kalitesine yansımaktır" diyerek görüşlerini açıklıyor.

Kaynar ise, sorunun bir başka boyutuna dikkat çekerek, teknik donanım iyi olduğu sürece haberciliğin temel yapısı “hız”ın muhabiri her an başta tutacağını, “En kötü haberin erken verilmesi en iyi haberin geç kalmasından iyidir” diyerek vurguluyor.

Konuyu TRT açısından değerlendiren Koç, haberin yansıtılması için arazideki bütün kolaylıkların kurum tarafından sağlandığını, bunun haberi aktarmadaki en büyük rahatlık olduğunu, ancak haberin içinin, bu işi çok ve sürekli yapan muhabir tarafından doldurulabileceğini, Türkiye’de bu anlamda bir savaş muhabiri olmadığını öne sürüyor.

Kurumların desteği konusundaki soruya muhabirler kurumun bir parçası olma durumundan sanki bir okuyucu, izleyici konumunda yanıtlayarak eleştirel bir tutum takındıkları ancak birey olarak yapmaları gerekenler üzerinde durmadıkları saptanmıştır.

D. Gazetecilerin Kaynaklarıyla İlişkileri;

(Sorular: Savaş Muhabirlerinin askeri haber kaynaklarıyla ilişkilerini değerlendirir misiniz?. Bu bağlamda askeri denetim altında habercilik olarak da değerlendirilebilecek "İliştirilmiş Gazeteci" olgusu hakkında ne düşünüyorsunuz?)

Görüşmelerde ilıştirilmiş gazeteciliğe, Türkiye’de anlaşıldığı kadarıyla tümden bir karşı çıkış söz konusu. Konunun değişik bir boyutuna sonuç bölümünde değinilecektir. Muhabirler, “İliştirilmiş Gazeteci” konusunda özellikle çatışan tarafların, dezenformasyon bağlamında kullanılma riskine dikkat çekiyorlar.

Sungur bu konuda şöyle diyor:

Tarafların dezenformasyon yapma ihtimali yüksek olduğu için zor gerçekten, ama yine de haber toplama ve bunu değerlendirme meselesi de tecrübe ve donanım la alakalı olduğu için bir süre sonra problem olmuyor. İliştirilmiş gazetecilik konusuna gelince, olayları sadece çok küçük bir pencereden izlemek bir muhabir için çok sağlıklı bir şey değil, ayrıca ele geçen ve verilecek her bilgi de ordu tarafından denetleniyor, insan ister istemez tarafsızlığını kaybeder böyle bir durumda. Öte yandan böyle bir olgunun Pentagon tarafından geliştirilmiş ve yerleştirilmiş olması da oldukça mide bulandırıcı

şen ise, savaş muhabirinin askeri kaynaklarla ilişkisinin çok hassas bir ilişki olduğunu vurgulayarak, görüşlerini şöyle dile getirdi:

Muhabir açısından, kullanılma, dezenformasyona aracı olma gibi riskler taşır. Ancak, şu da bir gerçektir ki, savaş durumunda, bilgiye ulaşmak, maalesef belli koşullar çerçevesinde mümkün olabiliyor. Embedded gazetecilik, savunamayacağım bir tarzdır. Embedded gazetecilik, özünde gazeteciliğin temel unsuru olan, gerçeğin bir bütün olarak halka aktarılmasına engel olmaktadır.

Haluk Koç ise konuya farklı bir açıdan yaklaşarak, savaş muhabirinin kendine gösterilenleri ve işgali, işgal eden tarafından değil, karşı taraftan izlemesi gerektiğini dile getirdi.

Öztürk’n bu konudaki düşünceleri ise şöyle:

Bütün kaynaklar habercilerin haber kaynaklarıdır. Ancak kendini kullandırmamak ve taraflı ynlendirilmemek şartıyla... İliştirilmiş

habercilik, bağımsız ve objektif olamaz..Bu Amerika medyasının, kim önce sesini duyurdu, yarışıydı..Teknoloji yarışı da diyebiliriz.

Belki de ilk kez Batı basını Irak savaşında iştirilmiş habercilik yaparak asıl gerçekleri göz ardı etti.. Yine biz insanların neler yaptığını, bağımsız savaş fotoğrafçıları belgeleyerek insanlığa sundu..İştirilmiş haberci, iştirildiği askeri birimin emrindedir, onun gözüyle görür, onun izin verdiği ölçüde ulaşabilir..Bazen de hiç ulaşamaz..Buna habercilik denmez..

Mete Çubukcu da kaynak- haberci ilikisine ilişkin düşüncelerini

Kişisel olarak karşı çıktığım bir gazetecilik türüdür. Çünkü baştan sözleşme imzalayarak yapılan, sansürü baştan kabul edilen bir yöntemdir. Ayrıca askerlerle uzun süre birlikte yaşayan herkes yani sadece gazeteciler değil duygusal bağ kurabilir. Bu yapacağı haberi de etkiler. Ya da yaptığı zaman kötü duruma düşebilir. Dolayısıyla haberci ile haber kaynağı arasında mesafe olması gerekir ki iştirilmiş gazetecilikte bu yoktur. Ayrıca yapacağınız tüm haberlerin çerçevesi askerler tarafından belirlenmektedir. Bu da genel gazetecilik anlayışı, etiği ve kurallarına aykırıdır.

Ancak, bu tür gazetecilere de ihtiyaç vardır. Önemli olan bu konuda bir denge kurmak, savaşları farklı cephelerden farklı yönleri ile en ideal şekilde izleyebilmektir. Bu da bağımsız gazetecilikten vazgeçmemeği gerektirir. Dünyaya baktığımızda bu konunun tartışıldığını görürüz. İştirilmiş yöntemi bağımsız gazeteciliği tehlikeye sokmaktadır. Eğer şirketler her iki yönleme de aynı şekilde ağırlık verirse bunun bir sakıncası yoktur. Ancak Irak savaşında olduğu gibi ağırlık iştirilmişlere kayarsa bu sakıncalıdır. Ben bu tür gazetecilere yeni çağın askeri gazetecileri diyorum. İngiliz ve ABD askeri sözcüleri Irak savaşında bu uygulamadan memnun olduklarını ve devam edeceklerin söylemişlerdir. Eğer askerler bu tür uygulamadan memnun ise, gazetecilik açısından bir yanlışlık var demektir.

Sözleriyle açıklarken, iştirilmiş gazeteciliğe tutucu bir tavırla karşı çıkmanın yanlışlığına da dikkat çekiyor.

E. Haberin Üretimi ve Meslek İlkeleri

(Sorular: Savaş muhabirleri olanı biteni aşağıdaki unsurlar açısından ne kadar aslına uygun yansıtabilmektedir? Çatışmaların durumu, kim kazanıyor gibi. Sayısal veriler açısından (ölüler, yaralılar). Çatışan tarafların savları/savundukları. Çatışan tarafların siyasal, sosyal, kültürel destekleri. Çatışan tarafların para kaynakları. Çatışan tarafların askeri donanımları.)

Haberin nesnelliği konusunda muhabirlerin ayrıntılı görüşlerini öğrenmek için yöneltilen sorulara verilen yanıtlarda, genel olarak nesneldir ya da değildir gibi bir yaklaşımdan daha çok, bir durum tanımı ve olması gerekenin önermesi biçiminde bir yaklaşımın hakim olduğu gözleniyor. Bu çaba kanımca muhabirlerin “Başka muhabirin” yanlışına dikkat çekme kaygısından kaynaklanıyor.

Nevin Sungur, çatışmaların durumu, kim kazanıyor, sayısal veriler açısından (ölüler, yaralılar), çatışan taraflarların savları/savundukları gibi konuların sadece muhabirin olduğu bölge ile bağlantılı aktarılabileceğini söyleyerek, eğer savaş bölgesinde görev yapan bir muhabirin dışarı ile bağlantısı problemlili ise “iliştirilmiş gazeteci” sendromu yaşanabileceğinin altını çiziyor.

Çatışmaların insanların sosyal, kültürel, ekonomik, bireysel yaşamlarına etkilerinin en önemli konu olduğunu ifade eden Sungur, bir gazetecinin en kolay ve objektif olarak izleyebileceği-gözlemleyebileceği ve aktarabileceği (ve aktarması gerekenin) bu konu olduğunu belirtirken, sağduyulu bir

gazetecinin savaş taraftarı olamayacağını ve savaşın ne kadar korkunç bir şey olduğuna dair tüm bilgileri aktarmak zorunda olduğunu dili getiriyor.

Sungur, görüşlerini bu yönde aktarırken Şen, çatışmaların seyrine dönük bilgilerin, muhabirin “Embedded” olmaması durumunda, aslına uygun olarak yansıtılabileceğini öne sürüyor.

Çatışan tarafların savları/savundukları konusunda Çubukcu, özellikle bu konularda dezenformasyonun yoğun olduğuna diikat çekerken, Koç ise, konunun önemini belirtmek için şunları söylüyor: “Savaş muhabirliği işte burada başlar. Tarafların savları çok öncesinden iyice özümşenmelidir. Tuzak, savaş alanında kimin yanında bu olaya dahil olduğunuzda kurulur.”

Muhabirler çatışan tarafların askeri donanımları konusunda, bilginin doğasında gizlilik olması nedeniyle genel olarak doğrulanamayacak, ancak muhabirin deneyimi sonucu elde ettiği sezgileriyle elemek zorunda olunan bilgiye ulaşılabildiğini ifade ederlerken, Koç bu konuda, çatışan tarafların silah donanımlarının aslında savaş muhabirlerinin en son ilgilenmesi gereken konu olmasına karşın, haberlerin neredeyse ilk unsurları haline geldiğini, bunun da izleyici talebi doğrultusunda gerçekleştiğini vurguluyor.

F. Teknik Donanımlar ve Haber Üretimi

(Sorular: İlk savaş bölgesine gittiğinizde yanınızda bulunan teknik donanımla bugünkü teknik donanımı karşılaştırır mısınız?. Uydu, cep telefonu,

bilgisayarlar ve internet gibi ortamlar savaş muhabirlerine yeni imkanlar sunuyor mu? Yurt dışındaki uluslararası kurumlar (Batı ve diğerleri) ve sizin kullanımınız açısından bir karşılaştırma yapabilir misiniz? Sizce, bir savaş muhabiri teknik donanım anlamında en azından nelere sahip olmalıdır?)

Türk savaş muhabirlerinin uluslar arası medya kuruluşlarının çalışma koşulları ile kendi koşullarını karşılaştırmalarından çıkan sonuç, en azından teknolojik olanakların kullanımı açısından geçen on yıl içinde önemli bir aşama kaydedildiğini gösteriyor. Ancak lojistik açısından (Yol, planlama, yapımçı, teknik ekip gibi) uluslararası kurumların olanakları ile karşılaştırılamayacak kadar geride oldukları görülmektedir.

Yunus Şen'in bu konudaki sözleri, son yıllarda kaydedilen ilerlemeyi yaşadığı deneyim ile aktarması açısından önemlidir.

İlk gittiğim çatışma bölgesi olan Karabağ'da, cephede kaydettiğimiz görüntülerin kasetlerini, Bakü'den İstanbul'a haftada iki kez sefer yapan uçakla gönderirdik. Bakü dışından telefonla bir yere ulaşmak imkansızdı. Bugün ise çok daha ilerideyiz. Haberleşme teknolojisinin gelişmesine paralel olarak, cep telefonu, uydu telefonu gibi iletişim cihazlarına sahibiz. Görüntü geçebilme, canlı yayın yapabilme olanaklarımız var. Bilgisayarlar, internete girebilme imkanları mevcut.

Çubukcu'nun deneyimleri de aslında Şen'inkinden pek farklı değil. Çubukcu, İlk savaş muhabirliği deneyimini 90'lı yılların başında yaşadığını bildirerek, kamera ve mikrofon dışında hiç bir teknik donanımın olmadığını belirtip, "Son 15 yılda inanılmayacak değişiklikler söz konusu ve hepsi olmasa da büyük kısmını kullanabiliyoruz" sözleriyle, teknolojik gelişimi aktarıyor.

Çubukcu'nun ayrıca bilgi donanımı ve kullımı konusunda söyledikleri de üzerinde durulması gereken noktalara dikkat çekmesi açısından önemli:

Gidilen bölgenin tarihini coğrafi yapısını, dini ve etnik yapısını, güncel gelişmeler konusunda asgari bilgiye sahip olmak zorundadır. Yani alana çıkmadan önce dersini çalışmalıdır. Hatta bu ders notlarını bir kısmını da yanında taşımak haberlerinde bunlardan yararlanmak zorundadır.

Ayrıca bölgeye gidilmeden önce oraya daha önce gitmiş kişilerin son durumla ilgili bilgiler almak, hangi yolları izleyeceğini bilmesi gerekmektedir. Birkaç ülke değiştirip hedefe ulaşacaksanız vizelerinizi ve hangi yolları (kara, hava, deniz) tesbit etmek gerekmektedir. Yanınıza alacağınız para miktarını daha önceden öğrenmeli ve eğer varsa kalınacak yer konusunda bilgi edinilmelidir. Yine yanına orada lazım olacak ilaçlar giysiler almalıdır. O günlerde hava koşullarını öğrenmelidir.

Daha önce bağlantı kurulan kişiler varsa bilgi edinmeli araç ayarlamalı, mihmandarını hazır tutmalıdır. Ve hepsinden önemlisi harita üzerinde çalışma yapmalı ve haritayı yanından hiç ayırmamalıdır. Eğer imkan varsa Yine o bölgede önde gelen kişiler gruplarla ilişkiye geçmeli, irtibat kurmalı örneğin röportaj için bağlantılar kurmalıdır.

Yanına gerekli her türlü kimliği almalı. Eğer hayatını tehlikeye sokacak kimlik benzeri belgeler varsa bunları yanında taşımamalıdır. Yani bu işlem haber kadar önemlidir. Çünkü hayatınızı kurtarabilir size habere ulaşmada kolaylık sağlayabilir. Yani savaş muhabirliğinde haberin yarısı habere ulaşmak için verilen çabadan oluşur.

A.A Foto Muhabiri Nuri Kaynar'ın ise, yakın geçmişte taşımak zorunda olduğu araçların listesi ve ağırlığı gerçekten kabarık ve bu açıdan da o dönemlerde savaş muhabirinin ortamın getirdiği zorlukların yanısıra, nelerle mücadele etmek zorunda olduğunu ortaya koyması açısından da ilginç.

Kaynar, iki dönem olarak tanımlanabilecek çalışma koşullarını karşılaştırarak geçmiş yıllarda agrandizör – kartlar, banyo kimyasalları - tanklar- kart leğenleri

- filmler - (ortalama 45 kg), 4 profesyonel fotoğraf makinesi – objektifler, piller (ortalama 25 kg) gibi araçların taşındığını, günümüzde ise taşınmak durumunda olan ağırlığın, 2 digital makine -objektifler- bataryalar- dizüstü - uydu sistemi, çelik yelek, kask ve gaz maskesi (ortalama 15 kg) olduğunu bildiriyor.

Koç ise, günümüzde Türk gazetecilerin teknolojik olanaklarının altını çizebilmek için, artık haberi yakalamanın önemli olduğunu, haberi küçük bir diz üstü bilgisayarla bile merkeze ulaştırabilmenin olanaklı olduğunu ifade ediyor.

Öte yandan Öztürk konunun başka bir yönüne dikkat çekerek, teknolojiye Türkiye'nin belki de gereğinden fazla yatırım yaptığını ama insana, insan değerine yatırım yapmadığını öne sürerek, teknolojinin görselliğe kalite getirdiğini, ancak içeriğin hala boş olduğunu iddia ediyor.

Halen TRT'de program yapımcısı olarak çalışan Yöndem'in anlattıkları ise, 1974 harekatında kullanılan teknik ve yöntemler ile günümüzdeki teknik donanımın karşılaştırması olanağı vermesi açısından önem taşımaktadır.

Yöndem şunları aktarmaktadır:

1974 yılındaki barış harekatında TRT adına kameraman olarak görev yaptım. Bu harekata Türk Silahlı Kuvvetlerine ait bir savaş gemisi ile gittik. Savaş şartları günümüzden çok farklı yaşıyordu.... Tablonun tamamını görme konusunda sıkıntılar yaşadığımız için topladığımız haberler, izlenimler daha küçük ölçekli olabiliyordu. Bunu biraz açmak gerekirse, örneğin internet yoktu ki nasıl bir savaşın ortasında olduğumuzu daha doğrusu bizim ulaşamadığımız yerlerde neler olduğunu bilelim ya da bulunduğumuz yere yaklaşan bir tehlike var mı yok mu öğrenelim.

Telefonla merkeze ulaşabilmek ise çok zor şartlarda gerçekleşebiliyordu. Telefon konusunda TSK'nın olanaklarından yararlanmak mümkündü. Ancak onlardan da bunu her dakika istemek olanaksızdı. Çünkü süregiden bir

harekatta bizim haber geçmemizden, onların yapacakları çok daha önemli işleri vardı. Ancak haber ulaştırma konusunda o dönemde bize verilen desteği unutmak mümkün değil. Üstelik devlet televizyonu olarak sadece TRT'ye değil, gazetelerin muhabirlerine ve bu hareketi izlemeye gelen yabancı basın mensupları da TSK'nın sağladığı olanaklardan faydalandılar.

... Bizim yaşadığımız bir başka sorun, çektiğimiz görüntülerin ulaştırılmasıydı. Her şeyden önce film kamerası ile çalışıyorduk. Çok itina ile korumamız gereken bir materyalimiz vardı. Onu Türkiye'ye iletmek ise büyük sorunlardan biriydi. Görüntüleri şimdiki gibi uydu sistemleri aracılığıyla ile geçmek mümkün olmadığı için, görüntü materyalini zarar görmeyecek biçimde paketleyerek (örneğin bu malzemenin nemli bir ortamda dahi olmaması gerekiyordu.) Türkiye'ye iletmeye çalışırdık. Bu iletmede de tek yol TSK'nın Türkiye'ye gelip giden kuryeleri idi. Kısaca o zamanlarda, savaş şimdiki gibi naklen izlenemiyordu

Yapılan görüşmelerde muhabirler, savaş muhabirlerinin alanda iken yanlarında, en azından uydu telefonu ve arıza yapmayan bir kamera, (ya da dijital fotoğraf makinesi, gerekli objektifler) bilgisayar ile yeterli derecede kasetin ya da hafıza kartının olması gerektiğini belirtirlerken, güvenlik açısından da zırhlı yelek, kask, duruma göre gaz maskesi gibi donanımın olmasının zorunlu olduğunu ifade ettiler.

G. Uluslararası Medya ve Savaş Muhabirliği

(Sorular: Sizin kuruluşunuzda, bir savaş muhabirinin gönderildiği bölgeden uluslararası haber ve görüntü ajanslarının geçtikleri içeriklerin kullanımıyla, sizin gönderdiklerinizin kullanımını genel olarak karşılaştırabilir misiniz? (Sayısı ve içerik açısından.) Uluslararası haber ve görüntü ajanslarının varlığı, size verilen önem ve imkanlar açısından mesleki durumunuzu etkilemekte midir?)

Muhabirlerin yabancı medya mensuplarının çalışma koşullarıyla kendi koşulları arasındaki karşılaştırmada ortak kanı yabancı muhabirlerin olanaklarının daha iyi olduğu yönünde. Ayrıca görüşme yapılan muhabirler, bu farkın haberin içerik ve kalitesine de yansıdığını ifade ederlerken, farkın uluslararası haber ajanslarının haberlerin kullanım oranında öne geçtiğini belirtmeleri, Türk medya gruplarının dışa bağımlılığını da gündeme getirmesi açısından önemli bir gerçek.

Bu konuda muhabirler ortak bir noktada buluşurken, Çubukçu en somut yanıtı, ”Bu konuda yapılan net bir araştırma olmamakla birlikte görüntülü haber kullanma oranı 10/1 yabancı ajanların lehinedir. Ancak muhabir olay bölgesindeyse yapılan telefon bağlantıları ajanslardan daha fazla olmaktadır” diyerek veriyor.

Ajans kaynaklı haberciliğin hem daha ucuz hem de daha kolay olduğu için giderek daha fazla tercih edilen bir tarz olduğunu söyleyen Sungur, bu bağlamda kurumların kendi muhabirlerinden beklentisinin daha çok özel haber çıkarma konusunda olduğuna işaret ediyor. Konuyu ulusal ve uluslararası medya kuruluşları arasındaki anlayış ve olanak farkı açısından değerlendiren Şen’in yaklaşımı ise, haberin zenginleştirilmesi yönünde farklı kaynaklardan görüntülerin kullanılabileceği doğrultusunda.

Şen, çalıştığı kurumun (NTV), eğer kendi elemanı savaş bölgesindeyse, esas olarak o elemanın gönderdiği haberi kullandığını söylerken, “Ancak, diğer

uluslararası ajanslarda ilave bilgi varsa bu içeriğe eklenir. Uluslararası ajans, savaşın her bölgesinde eleman ve ekip bulundurabilir. Dolayısıyla, uluslararası ajansın elde ettiği görüntü ve bilgi malzemesi, her zaman daha zengin olur. Medya kuruluşlarının, kendi elemanlarının haberini uluslararası ajansın zenginliğinden yararlanarak desteklemesi de yanlış değildir” diyor.

Teknik olanaklardan daha çok insan kaynağının önemini vurgulayan Öztürk ise, “Belki bizim gönderdiklerimiz Batılı ajanslarınkinden daha iyi ama başta da belirttiğim gibi mutfaktaki değerlendirme bazen yerini bulmuyor” yanıtıyla anlayış yanlışlığı üzerine dikkat çekiyor. Haluk Koç da “Her nedense Türk medyasında, daha doğrusu merkezlerde oturanlarda yabancı kaynaklardan gelen haberlerin daha doğru daha içerikli olduğuna ilişkin bir kanaat vardır. Kendi muhabirine çoğunlukla güvenmez” diyerek Öztürk ile aynı fikri paylaşıyor.

Bu aslında günümüzde haberin derinlemesine verilmesi, çeşitlenmesi, diğer bir deyişle çok sesliliği değil, bir kaç merkezden yatay yayılması anlamına gelmektedir. Uluslararası haber ve görüntü ajanslarının varlığı, gerek alanda gerekse merkezde, örnek oluşturması bağlamında olumlu karşılanmasına karşın, muhabirler görüşmelerde çekincelerini de dile getirdiler. Alanda bulunma durumunda başka ajansların varlığının hayatı daha kolaylaştırdığını belirten Sungur, ancak henüz göreve çıkılma aşamasında (Haberin muhabir gönderilmeden de elde edilebileceği anlamında) engelleyici bir unsur olduğunu kaydediyor.

Şen bu konudaki düşüncelerini, “Bize verilen önem ve imkanlar açısından uluslararası haber ve görüntü ajanslarının varlığı mesleki durumumuzu olumsuz etkilemektedir” sözleriyle açıklarken, Çubukçu durumun ülke ve koşullara göre değiştiğini, özellikle Türkiye’de bütün gelişmelere maddi açıdan bakıldığı için habere verilen önemin de azaldığını, çözümün, imkanlar dahilinde muhabiri devreye sokmak olduğunu kaydetti.

Bu konuda Koç diğer muhabirlerden daha radikal anlatımıyla sorunun boyutunu vurgulamaya çalışmaktadır:

Ben, uluslararası muhabirlerin çalışma şartlarını gördüğümde, bu noktaya ulaşmamız için toplumsal bir devrime ihtiyaç duyduğumuzu anladım. İlkel çalışıyoruz, sorunlara palyatif çözümler üretiyoruz. Kaynaklarımız çok sınırlı. Çok az paramız var. Ve bizi başımız sıkıştığında kurtarabilecek bir gücün arkamızda olmadığını bildiğimiz için durumu idare ediyoruz”

Ayrıca Sungur'un kadın gazetecilerin savaş bölgesinde karşılaştıkları sorunlar konusundaki açıklamaları da, Türkiye’de henüz yaygınlaşmamış kadın muhabirlerin gelecekte önem kazanacağı varsayımından hareketle, önemli olduğu açıktır:

Mesleğin başında kadın olarak o alanlarda bulunmanın fark yaratmadığına inanırdım ama öyle olmadığını daha sonra tecrübe ile anladım. Özellikle radikal dinci toplumlarda kadın olarak çalışmak çok zor, çünkü kimse ciddiye almıyor, söylediğiniz sözler dinlenmiyor. Konuşurken gözünüze bile bakmıyorlar. İkincisi ihtiyaçlar, özellikle hijyen meselesi çok sıkıntı yaratabiliyor. Regl dönemlerinde gerekli hijyeni sağlamak çok zor olabiliyor, ya da giyinip soyunurken, tuvalete giderken hep bir düzen yaratmak zorundasınız. Aksi takdirde gerçekten çok zorlanabiliyor insan.

Muhabirlerle yapılan görüşmelerde niteliğin yükseltilmesine ilişkin soru sorulmamasına karşın, verilen yanıtlardan özellikle Haluk Koç’un “uluslararası

muhabirlerin çalışma şartlarını gördüğümde bu noktaya ulaşmamız için toplumsal bir devrime ihtiyaç duyduğumuzu anladım” şeklindeki sözleri, diğer muhabirlerin ayrıntılı dile getirdiği kurumsal, eğitim, deneyim, örgütlenme gibi eksikliklerin tamamlanmasını içermesi açısından, toparlayıcı bir yorum niteliği taşıyor.

SONUÇ

Türkiye’de savaş muhabirlerinin çalışma yöntemlerinin ve çalışma koşullarının betimleyerek, bu çerçevenin uluslararası dengesiz haber akışı açısından etkisini ortaya çıkartmaya yönelik olarak gerçekleştirilen çalışma özellikle haber üretiminde dışsal ve içsel unsurların etkileşimi üzerinde odaklanmıştır. Bu amaçla gerçekleştirilen soruşturma Türkiye’de savaş muhabirliği görevini yerine getirmekte olan yedi muhabir üzerine odaklanmıştır.

Çalışma sorularından birincisi “Türkiye’de savaş muhabirlerinin profesyonel kültürü hangi öğelerden oluşmaktadır?; Türkiye’de savaş muhabirliği nasıl tanımlanmaktadır ve bu muhabirliğin kapsamı nedir?” olarak belirlenmişti. Bunun ortaya çıkartılması için sorulan alt çalışma sorularıysa (a)Savaş muhabirleri kendilerine nasıl tanımlamaktadırlar?; (b)Savaş muhabirlerini istihdam eden kuruluşlar savaş muhabirlerini nasıl tanımlamaktadırlar? (Onlardan neler beklemektedirler?) ve (c)Uluslararası bir karşılaştırma yapıldığında Türkiye’de savaş muhabirliği var mıdır? olarak saptanmıştı.

Görüşmelerden çıkan sonuçlara göre, üçüncü alt çalışma sorusunun yanıtı, uluslararası bir karşılaştırma yapıldığında Türkiye’de savaş muhabirliği mesleğinin bulunmamasıdır. İster Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT) Anadolu Ajansı (AA) gibi kamu kurumları olsun ister özel basın kuruluşları olsun savaş muhabirliği diğer muhabirlik türlerinden ayrılmış, farklı bir

uzmanlık gerektiren bir görev olarak kavranmamaktadır. Oysa savaş muhabirliği, çoğunlukla yabancı ülkelerde gerçekleştirilen bir görev olarak haber bölgesine ulaşmaktan, savaş ortamında nasıl davranılacağına kadar yaşamsal uzmanlık bilgileri gerektirmektedir. Öte yandan haberciliğin gerektirdiği meslek ilkelerine uygun davranılması içinse savaş ortamı ve savaşan tarafların savları gibi konularda ayrıca uzmanlık bilgisi gerekmektedir. Bu açıdan bakıldığında Türkiye’deki basın kuruluşlarında “savaş muhabiri” olarak kadro almış veya tanımlanmış muhabirler bulunmamaktadır. Diğer muhabirlik görevlerine ek olarak savaş bölgelerine de gönderilen muhabirler söz konusudur. Bu durum ancak uluslararası açıdan bir karşılaştırma yapıldığında ortaya çıkmaktadır, çünkü BBC, Reuters, The Associated Press gibi gelişmiş ülkelerin haber ajansları ve medya kuruluşları söz konusu olduğunda görevi sadece çatışmalı bölgelerde haber yapmakla ilgili olan “savaş muhabirleri” söz konusudur. Araştırmanın sınırlılığı olarak sunulan ancak yedi muhabirle görüşme yapılabilmesinin bir nedeni de budur. Görüşme yapılacak muhabirler saptanmaya çalışılırken sıklıkla savaş bölgelerine gönderilen muhabirler arasından bir seçim yapmak gerekmiştir. Bunların sayıları da iki elin parmaklarının sayısını geçmemektedir.

1990’ların sonuna değin, birkaç popüler ismin dışında gerekli muhabirlik donanımına sahip olmayan basın çalışanları ellerine iyi kötü fotoğraf makineleri tutuşturularak büyük dediğimiz medya kuruluşları tarafından riskli çalışma alanlarına gönderildi. Bu süreçte bazen çalışanların SSK sigortası bile olmaması gibi trajik durumlar yaşanmıştır. Muhabirin bilgi ve araç donanımının yetersizliğinin en önemli sonucu ise, ilk olarak muhabirinin can

güvenliğinin riske edilmesi ile haber derleme sürecinin sağlıklı olamamasına yol açmasıdır. Kurumsal olmasa da görüşmelerin umut verici bir sonucu olarak muhabirlerin en azından bireysel olarak yaşadıkları sorunların farkındalıkları ve bu sorunlara çözüm yolu arayışında olmalarıdır.

Savaş muhabirliği kültürü ve bunun sonucu oluşmuş olan kimlik açısından bakıldığında kurumsal yapılanma (dernekleşme, medya kurumlarında eğitim, bilgi birikimi ve donanım bir yana) muhabirler arasında bile bir birliktelik, birlikte hareket etme, yönetime tavır alma algılamasının olmadığı görülmektedir. Öte yandan muhabirlerin uluslararası meslek örgütlerine olan ilgisizliği ise, meslek bilincininin gelişme düzeyini göstermesi açısından önemlidir. Bu Türkiye’deki sivil toplum örgütlerinin, en başta da gazetecilerin sendikalarına ne kadar sahip çıktıklarına, çıkabildiklerine ya da güçleri olduğu boyutunda örgüt bilincininin bir göstergesidir. Bütün muhabirlerin ortak görüşü, savaş muhabirlerine ilişkin bir sendikal donanımın olmamasının yanı sıra, gerçek bir sendikanın da olmadığı yönündedir. Bu konuda TGS Başkanı Ercan İpekçi’nin açıklamaları ise, olandan daha çok olması gereken idealleri yansıtmamasına karşın, muhabirlerin görüşü güçsüz bir sendikanın çabalarının ne kadar sonuçsuz kaldığını yansıtmaktadır.

Yukarıda belirtilen, Türkiye’de savaş muhabirliği tanımının ve istihdamının olmaması gerçeği muhabirlerin kendilerini tanımlarken (İkinci alt çalışma sorusu) ortaya çıkmaktadır. Profesyonel kültür açısından savaş muhabirliği kimliğinin de sancılı olduğu görülmektedir. Görüşmelerden ortaya çıkan

sonuç muhabirlerin savaş muhabirliğini çatışma olan bölgelere gönderilen muhabirler olarak tanımlamasına yol açmaktadır.

Muhabirlerle yapılan görüşmelerde de ortak kanı “Savaş muhabirliği”nin Türkiye’de kurumsal bir yapılanmasının henüz gerçekleşmediği yönündedir. Savaş muhabirliğinin zorluğu açısından bütün muhabirlerin aynı düşünceye olmasına karşın, tanımı konusunda bir fikir birliği olmadığı gözlenmektedir. Gerçekten de, savaş anlarına sınırlı tanımlama bile değil de isimlendirmelerden öteye geçmeyen bir anlayış hakimdir. Muhabirler, savaş muhabirliğinin bir uzmanlık alanı olarak diğer muhabirlik alanlarından farklı olduğunu vurgulamalarına karşın, bu farkın olanaklar ve anlayış düzeyinde belirgin olmadığını da ifade etmektedirler.

İkinci alt çalışma sorusu (“Savaş muhabirlerini istihdam eden kuruluşlar savaş muhabirlerini nasıl tanımlamaktadırlar? [Onlardan neler beklemektedirler?]”) görüşmelerden ortaya çıkan verilere göre ele alındığında ortaya nasıl bir sonuç çıkmaktadır. Görüşülen muhabirlere göre özellikle özel basın kuruluşları, savaşa gönderdikleri muhabirlerden “özel haber” istemektedirler. Muhabirlerin söylediklerine göre bunun anlamı, haberin ana unsurlarının uluslararası basın kuruluşlarından izlenmesi, Türkiye’den muhabirlerden gelen haber ve görüntülerinse bunlara uygun olarak yerleştirilmesidir. Bu durum bir ölçüde kamu kuruluşları olan TRT ve AA için de geçerlidir.

Belki bunun istisnası, Kıbrıs Harekatı gibi doğrudan Türkiye'nin de çatışma içinde olduğu haberler olabilmektedir. Görüşülen muhabirlerden biri, Halepçe katliamıyla ilgili olarak bütün uluslararası medya kuruluşlarından önce çekilen ve bu nedenle uluslararası ödüller alan fotoğraflarının Türkiye'de sadece tek bir gazetede yayımlandığını diğer gazetelerdeyse çok küçük haberler olarak çıktığını dile getirmiştir. Bunun anlamı, uluslararası ajanslar bu habere ulaşamadıkları için Türkiye'deki basın organlarının büyük çoğunluğunun da, ellerinde malzeme olmasına karşın, haberi “görememeleridir.”

Çalışmanın ikinci çalışma sorusu “Türkiye’de savaş muhabirlerinin çalışmalarında örgütsel sınırlamalar nelerdir ve bu sınırlamalarda siyasi; teknolojik; ekonomik baskıların ve kaynak stratejilerinin yeri nedir?” olarak saptanmıştı. Bu çalışma sorusunun alt soruları olarak (a)Savaş muhabirlerinin kaynaklarıyla ilişkileri nasıldır?; (b)Haberlerin nesnellik sorunu var mıdır? ve (c)Yeni teknolojilerin sunduğu olanaklar niteliği etkilemekte midir? soruları sorulmuştu.

Muhabirlerle yapılan görüşmeler sonucunda içsel örgütsel sınırlılıklar ortaya çıkartılmak istenmiştir. Tezin üçüncü bölümünde aktarıldığı gibi Terzis'in McNair'dan esinlenerek oluşturulduğu model (a)ekonomik baskılar, (b)siyasi baskı, (c)teknolojik olanaklar ve sınırlamalar yanında (d)kaynak taktikleri ve stratejiler unsurlarını girdi olarak kullanmakta ve bunun profesyonel kültür ve örgütsel sınırlamalar açısından temel unsurlar olarak sorgulanmasını önermekteydi.

Yapılan görüşmeler sonucunda muhabirin haberi oluşturmak için kullandığı kaynak stratejisi yanında örgütsel sınırlamaların da söz konusu olduğunu ortaya çıkartmaktadır. Birinci çalışma sorusuna yönelik olarak ulaşılan sonuca neden olan unsurların aslında örgütsel bir sınırlamanın nasıl kaynak stratejisini etkilediğini ortaya koymaktadır. Kaynak stratejisi, muhabirin haberini oluşturmak için hangi kaynaklara dayandığıyla ilgilidir. Türkiye’de savaş muhabirliği kültürünün ve kimliğinin oluşmamasının temel nedeni böyle bir görev kategorisinin basın kuruluşlarınca tanınmamasıydı. Görüşmelerden ortaya çıkan sonuç, bu tanınmama nedeniyle ortaya çıkan “uzmanlık bilgisi eksikliğinin” kaynak stratejilerini etkilediği ortaya çıkmaktadır. Görüşmelerden edinilen bilgilere göre çatışan tarafların savları ve konunun geçmişiyle ilgili olduğunu bilmeyen muhabirler daha kolayca çatışan taraflarca manipule edilebilmektedir. Böyle bir uzmanlık bilgisinin olmaması, daha başlangıçta hangi bölgeden savaşın izleneceği gibi çok önemli bir seçimin yanlış yapılabilmesine de yol açabilmektedir.

İkinci çalışma sorusunun “Haberlerin nesnellik sorunu var mıdır” biçimindeki alt çalışma sorusunun yanıtı da aslında bu kaynak stratejisine bağlı duruma gelmektedir. Görüşmelerde iliştilirilmiş gazeteciliğe Türkiye’de anlaşıldığı kadarıyla tümenden bir karşı çıkış söz konusudur. Ancak iliştilirilmiş gazeteci tanımını küresel düzeyde farklı tartışma noktalarında da tanımlanmaktadır. Bu çerçevede iliştilirilmiş gazeteciliğin sadece askeri birliklere iliştilirilmiş ve

sansürün zorunlu olduğu bir bağlamda algılanması kaynak stratejisinin oldukça kaba bir biçimde oluşturulmasına yol açmaktadır.

Türkiye’de savaş muhabirliği açısından ortaya çıkan örgütsel sınırlamaların en önemlisi ekonomik baskılardan kaynaklanmaktadır. Uluslararası haber ajanslarından savaş haberlerini izlemek çok daha ucuza gelmektedir. Basın kuruluşları muhabir göndermenin maliyetine katlanmaktansa, uluslararası haber ajanslarını kullanmayı yeğledikleri görülmektedir. Buradaki ilginç durum şudur: Görüşülen muhabirlerin belirttikleri gibi pek çok gereksiz parasal harcamayı gerçekleştiren basın kuruluşları, konu savaş ve muhabir göndermek olduğunda çok nekes davranmaktadırlar. Bu örgütsel sınırlamaların bir boyutunu da araştırılan savaş muhabirlerinin nerelere gönderdikleri oluşturmaktadır. Türkiye’de savaş muhabirlerinin coğrafi sınırlılığı, Türkiye’nin halen siyasi ve ekonomik açıdan bir “çevre” ülkesi konumunda olmasından kaynaklanmaktadır. Sonuç olarak ekonomik olanaklar ve siyasi perspektif açısından merkez ülkelerin etkisi altında olan çevre ülkelerin kurumsal işlevleri ve pratikleri de küresel alanda değil kendi coğrafi ilgi alanlarıyla sınırlı kalmaktadır.

İkinci çalışma sorusunun alt çalışma sorularından biri “(c)Yeni teknolojilerin sunduğu olanaklar niteliği etkilemekte midir?” şeklindeydi. Türk savaş muhabirlerinin uluslararası medya kuruluşlarının çalışma koşulları ile kendi koşullarını karşılaştırmalarından çıkan sonuç, en azından teknolojik olanakların kullanımı açısından geçen on yıl içinde önemli bir aşama

kaydedildiğini gösteriyor. Tarihsel olarak 20 yıl önce bu soruya evet yanıtı vermek mümkündü. Ancak gerek bilgisayar ağlarının ortaya çıkışı gerekse de cep telefonu gibi teknolojiler geçmişe kıyasla büyük olanaklar getirmektedirler. Bu durum Türkiye’deki savaş muhabirleri açısından da geçerlidir. Yeni teknolojiler çalışma koşullarının kolaylaşmasına katkıda bulunmalarına karşın, gazetecilik meslek kurallarına uygun görev yapmayı tek başına sağlayamamaktadırlar. Örneğin iletişim teknolojileri açısından oldukça gelişmiş durumda olan savaş muhabirleri lojistik açısından uluslararası kurumların olanakları ile karşılaştırılamayacak kadar geridedirler.

Araştırmanın üçüncü çalışma sorusu “Türkiye’deki savaş muhabirlerinin çalışma ortamları, yabancı medya kuruluşlarının içeriklerine bağımlılık yaratmakta mıdır?” olarak saptanmıştı. Bu çalışma sorusunun alt soruları olarak (a)Geçilen haberlerin kullanılma oranı nedir? ve (b)Bunun nedenleri nelerdir? [Gazetecilerin profesyonel kültürlerinin yetersizliği; Teknolojik yetersizlik; İstihdam eden kurumların baskısı] soruları sorulmuştur. Alınan yanıtlar incelendiğinde orta çıkan sonuç şudur: Türkiye’den savaş muhabirlerinin gönderildiği durumlarda bile kullanılan haberlerin büyük çoğunluğu uluslararası haber ajanslarının çevirilerinden üretilmektedir. Görüşülen tüm muhabirler bu konuda fikir birliğindedirler. Kimi zaman gönderilen muhabirin imzası çevrilen haberlerin üzerine konulmaktadır. Bu durum da içerik çözümlemeleri gibi yöntemlerle bu dengesizliği ortaya çıkartmanın neredeyse imkansız olduğunu göstermektedir. Çünkü Türk savaş muhabirinin altındaki haber aslında uluslararası ajansların çevirisi

olabilmektedir. Dolayısıyla savaş muhabirinin bir bölgeye gönderilmesi, dengesiz haber akışı sürecini tersine çevirememektedir.

Bu durumun nedeni de araştırmanın diğeri bir alt çalışma sorusunu oluşturmaktaydı. Teknolojik yetersizlik bu duruma neden olabilir miydi? Yukarıda da belirtildiğı gibi son zamanlardaki yeni iletişim teknolojilerinde gelişme hem bu araçları ucuzlaştırmış hem de küçültmüş, hafifletmiştir. İletişim araştırmalarında anaakımın dile getirdiğı iyimser senaryolar da bu niteliğe vurgu yaparak, teknolojilerin dengesizliğı gidereceğini söylemekteydi. Araştırmaya göre teknolojik olanakların ortaya çıkması ve haberlerin/görüntülerin daha hızlı merkeze geçilebilmesi, büyük uluslararası haber kuruluşlarının yarattığı dengesizliğı ortadan kaldırmamaktadır. Gazetecilerin profesyonel kültürlerinin yetersizliğı bu durumun nedenlerinden biri olmakla birlikte esas belirleyici olan istihdam eden kuruluşun ekonomik baskı altında sürekli haber ajanslarını kullanma alışkanlığının, kendi muhabiri savaşa gönderilse bile devam etmesidir. Aslında savaş muhabirliğine yönelik olarak ortaya çıkan profesyonel kültür yetersizliğini oluşturan ana neden de budur.

Ek: A- Sorular

1. "Savaş Muhabiri" nedir? Kimdir?
2. Diğer gazetecilik alanlarıyla arasındaki farklar nelerdir?
3. Deneyimlerinizden yola çıkarak Türkiye'de savaş muhabirlerinin kurumlarınca ne düzeyde desteklendiklerini, çalışma koşulları açısından değerlendirir misiniz? Bu durumun nedeniyle ilgili düşünceleriniz varsa, belirtiniz.
4. Deneyimlerinizden yola çıkarak kurumunuzca sağlanan teknik donanım açısından bir değerlendirme yapabilir misiniz? Bu durumun nedeniyle ilgili düşünceleriniz varsa, belirtiniz.
5. Yukarıdaki soru açısından, yurt dışındaki uluslararası (Batılı ve diğer) kuruluşlarla kendi kuruluşunuzu karşılaştırır mısınız? Bu durumun nedeniyle ilgili düşünceleriniz varsa, belirtiniz
6. Gerek çalışma koşullarına ilişkin gerekse de teknik açıdan kurumun sağladığı olanakların düzeyi haber akışına ve içeriğine nasıl yansımaktadır? Mümkünse kendi deneyimizle örnekleyerek açıklayabilir misiniz?
7. Yukarıdaki soru açısından, yurt dışındaki uluslararası kuruluşlarla (Batılı ve diğer) kendi kuruluşunuzu karşılaştırır mısınız?
8. Savaş muhabiri olarak ilk deneyiminiz hangi bölgedeydi?
9. Savaş muhabiri olarak bulunduğunuz bölgelerin/ortamların kısa bir listesini yapabilir misiniz?

10. İlk savaş bölgesine gittiğinizde yanınızda bulunan teknik donanım ile bugünkü teknik donanımı karşılaştırır mısınız?
11. Uydu, cep telefonu, bilgisayarlar ve internet gibi ortamlar savaş muhabirlerine yeni imkanlar sunuyor mu? Yurt dışındaki uluslararası kurumlar (Batı ve diğerleri) ve sizin kullanımınız açısından bir karşılaştırma yapabilir misiniz?
12. Sizce, bir savaş muhabiri konusuy la ilgili olarak en azından ne tür bilgi donanımına sahip olmalıdır?
13. Sizce, bir savaş muhabiri teknik donanım anlamında en azından nelere sahip olmalıdır?
14. Savaş Muhabirlerinin askeri haber kaynaklarıyla ilişkilerini değerlendirir misiniz? Bu bağlamda askeri denetim altında habercilik olarak da değerlendirilebilecek "İliştirilmiş Gazeteci" olgusu hakkında ne düşünüyorsunuz?
15. Savaş muhabirleri olanı biteni aşağıdaki unsurlar açısından ne kadar aslına uygun yansıtabilmektedir?
 - Çatışmaların durumu, kim kazanıyor gibi.
 - Sayısal veriler açısından (ölüler, yaralı lar)
 - Çatışan taraflarların savları/savundukları
 - Çatışan tarafların siyasal, sosyal, kültürel destekleri
 - Çatışan tarafların para kaynakları
 - Çatışan tarafların askeri donanımları
 - Diğer konular

16. Savaş muhabiri olarak Türkiye'de sendikal örgütlenme ve dayanışmayı yeterli buluyor musunuz? Sendikadan beklentileriniz nelerdir?
17. Sizin kuruluşunuzda, bir savaş muhabirinin gönderildiği bölgeden uluslararası haber ve görüntü ajanslarının geçtikleri içeriklerin kullanımıyla, sizin gönderdiklerinizin kullanımını genel olarak karşılaştırabilir misiniz? (Sayısı ve içerik açısından.)
18. Uluslararası haber ve görüntü ajanslarının varlığı, size verilen önem ve imkanlar açısından mesleki durumunuzu etkilemekte midir?
19. Hangi uluslararası örgütlere üyesiniz?

Ek: B- Cevap Dökümü

Nevin Sungur

- 1- Savaş muhabiri diye bir kavram olması gerekir mi emin değilim. Hepimiz gazeteciyiz ve ortam ne olursa olsun derdimiz, amacımız aynı habere ulaşmak. Savaş alanından ofise döndüğümüzde yine buradaki –kimi zaman rutin haberler de dahil olmak üzere- haberleri takip ediyoruz. Belki bazı arkadaşlar böyle tarif edilmekten hoşlanıyor olabilirler ama bence savaş alanında da görev yapabilen muhabirleriz hepimiz..
- 2- Habere ulaşmak amacı hepimiz için aynı ama buradaki en önemli fark elbette ki bulunulan yerin koşulları.. Her şeyden önce can güvenliğinin olmayışı, sürekli risk altında olmak en belirleyici faktörler herhalde. Ayrıca yokluk (yemek- elektirik- su- yatacak yer- yeterli teknik malzeme) ara vermeksizin çalışmaya devam etmek, günlük hayatın bir nevi konforundan uzak kalmak ve bütün bunların psikolojisi çok farklı elbette ki. Bir de hayatında hiç görmediğin tanımadığın birisine kendi canını emanet edecek kadar çaresizsin..yani ilk defa gördüğün – ya da ait olmadığın bir coğrafyada dilini bilmediğin, tanımadığın insanlarla iş yapmak zorundasın.. bütün bunlar o yapılan işin psikolojisini dolayısıyla verimini çok etkiliyor..
- 3- Aslında Türkiye’de muhabirler normal düzen içinde ne kadar destekleniyorsa, savaş bölgesinde işe giderken de o kadar destekleniyorlar. Tabii bunda bence bizlerin de yani bu işi yapanların da talepkar

olmadıkları için büyük suçu var ama neyse.. Bunun nedeni tamamen işin kendisine yani gazeteciliğe bakış açısı (ve kimi kurumlarca için etiksizlik olarak adlandırılabilir) ile ilgili.. Çalışma koşullarımızın çok iyi olduğunu söyleyemeyeceğim çünkü işin bu kısmı tamamen ekonomik durum ile ilgili yani bir BBC kadar masraf yapamazsınız doğal olarak, bu anlaşılabilir bir şey ama buna benzer paraların Türk medyasında ne kadar saçma sapan yerlere harcandığını görünce insan biraz sinirleniyor..

- 4- Yine batı standartları ile karşılaştırsak elbette zayıf bir teknik donanımla gidiyoruz ama bu noktada muhabirlerin talepkar olması çok önemli çünkü bütün bu teknik donanım aslında yeni teknoloji ve genellikle yöneticilerin bunlardan haberi olmuyor yani bizim bu gelişmeleri takip edip ona göre taleplerde bulunmamız gerekiyor. Bizim talep ettiklerimizin büyük bir bölümü sağlandı seyahatlerde ama yine de aksaklıklar oldu tabii ki..
- 5- Böyle bir karşılaştırma yapmak her zaman için moral bozucu oluyor. (:--)) çünkü hiç bir zaman aynı koşullarda çalışmıyoruz. Örneğin son Irak savaşına giderken Türk gazetecilerin büyük bir çoğunluğu hiç bir eğitim almadan gelmişlerdi savaş alanına. Yanlarında çoğunun gaz maskesi bile yoktu. Teknik malzemesi olanlar bile bunları nasıl kullanacağını bilmiyordu. Bizler çoğunlukla free-lance gazetecilerin koşullarında çalışıyoruz. Durumun nedenini ise daha önce ki cevabımda açıkladım diye düşünüyorum. Yani habere bakış, ekonomik yetersizlik ve ilgisizlik-bilgisizlik..

6- Haber akışına ya da içeriğine çok büyük etkisi olduğunu sanmıyorum çünkü gerçekten de bu koşullarda bile deli gibi haberin peşinde koştuğumuz için çok fazla bir şey kaçırmıyoruz belki ama yine de sunuş kalitesinde fark oluyor elbette. Yani diğer ekipler beş adamla konuşabilecek, farklı mesafelere ulaşabilecek avantajdayken bizler bunun yarısı ile yetinmek zorunda kalabiliyoruz ama yine de dediğim gibi hepimiz deli haber peşinde koşuyoruz ve sonunda oluyor. Belki de bu yüzden yöneticiler “bu kadar para harcasam da oluyor neden daha fazla harcaayım” gibi bir psikolojiye de kapılabiliyorlar.

7- Elbette ki ortaya çıkan ürünün kalitesi açısından belli bir fark oluyor. Örneğin BBC ekibi Kuzey Irak’ta en az üç ekiple savaşı izlemişti. Prodüktörden tutun ses teknisyenine kadar bütün elemanları vardı ekipte – biz sadece kameraman ve muhabir olarak seyahat ederiz- dolayısıyla muhabir sadece haberine konsantre olurken prodüktör de lojistik planlamayı yapıyordu. Bu da işin kalitesini değiştiriyor tabii ki. Ekiplerden ikisi günlük haberi takip ederken biri de belgesel üzerine çalışıyordu. Bu da ayrıbir mentalite tabii ki ve bizim çalıştığımız kurumlar için fazla lüks!!!..

8- İlk kez 1992 yılında Afganistan’a gitmiştim.

9- Afganistan, Filistin- İsrail, Irak, çok kısa bir süre Bosna-Hersek

- 10- Elbette ki çok büyük fark var. Her şeyden önce uydu telefonu diye bir şey var ki gerçekten hayat kurtarıyor. Ayrıca kamera kalitesinden görüntü gönderme imkanlarına kadar büyük bir değişim var teknik malzemede.
- 11- Elbette sunuyor yani amaç haberi en kısa sürede ulaştırmak ise bütün bunlar sayesinde savaş alanından canlı yayın yapabiliyor artık medya kuruluşları. Bizim kullanma imkanlarımıza ilişkin yukarıdaki cevaplarda yeterince bilgi verdim sanırım.
- 12- Savaş alanında gazetecilik yapmak insanlara cazip geliyor nedense öyle ki daha hiçbir tecrübe edinmeden böyle işlere gelenler var. Çok fazla riskli bir durum, sadece muhabirin kendisi açısından değil yanındaki insanlar açısından da tehlike yaratıyor bu durum. Her şeyden önce nerede niye olduğunun farkında olmsaı lazım muhabirin. Hayatını neler tehlikeye atar, kimlere güvenebilir, haber kaynağına nasıl ulaşır bütün bunları bilmesi ve gerçekten de bir çok konuda tecrübeli olmsaı gerekir. Öncelikle günlük gelişmeleri takip etmesi gerekiyor elbette ama bundan daha önemlisi bu tür ortamlarda lazım olan psikoloji ve davranış biçimin öğrenmesi gerekiyor.
- 13- Minimum ihtiyaç, uydu telefonu ve arıza yapmayan bir kamera ile yeterli derecede kaset..
- 14- Savaş bölgelerinde haber kaynakları ile ilişki en zor konulardan biri. Haberi doğrulatmak ya da farklı açılardan ele almak zaten yabancı bölgede

bulunulduğu, haber kaynağı ağı konusunda çalışmak için az zaman olduğu ya da tarafların dezenformasyon yapma ihtimali yüksek olduğu için zor gerçekten ama yine de haber toplama ve bunu değerlendirme meselesi de tecrübe ve donanım la alakalı olduğu için ir süre sonra problem olmuyor.

İliştirilmiş gazetecilik konusuna gelince; kurum açısından önemli bir fırsat olabilir gerçekten çünkü bire bir cepheden, askerlerin yanından yayın yapma, haber geçme şansı veriyor ancak bir muhabir açısından oldukça dezavantajlı olduğunu düşünüyorum. Olayları sadece çok küçük bir pencereden izlemek bir muhabir için çok sağlıklı bir şey değil ayrıca ele geçen ve verilecek her bilgi de ordu tarafından denetleniyor ayrıca insan ister istemez tarafsızlığını kaybeder böyle bir durumda. Öte yandan böyle bir olgunun Pentagon tarafından geliştirilmiş ve yerleştirilmiş olması da oldukça mide bulandırıcı...

- 15- Bu konu sadece muhabirin olduğu bölge bağlantılı aktarılabilir. Aslında eğer savaş bölgesinde görev yapan bir muhabirin dışarı ile bağlantısı problemli ise “iliştirilmiş gazeteci” sendromu yaşayabilir yani sadece bulunduğu bölgenin durumundan haberdar olabilir ama iyi haber kaynaklı varsa bu konuda net bilgiye sahiptir.

Sayısal veriler açısından (ller, yaralılar)

Bu zor bir konu çünkü çoğunluk la yetkililerin verdiği bilgileri aktarmak zorunda kalıyorsunuz eğer olayın geçtiği bölgenin dışındaysanız bu bilginin doğruluğu muhabirin kontrolü dışında olabiliyor.

Çatışan taraflarların savları/savundukları

Bence bir muhabirin aktarması gereken konuların başında geliyor bu bilgiler, evet insanlar neler olduğunu bir şekilde takip edebiliyor ama nedenler konusunda

yeterince aydınlatılmadıklarına inanıyorum.

Çatışan tarafların siyasal, sosyal, külterel destekleri

Bu konu muhabirin yeterliliği ve yetkinliği ile ilgili bir konu.

Çatışan tarafların para kaynakları

Bu konu da muhabirin yeterliliği ve yetkinliği ile ilgili bir konu.

Çatışan tarafların askeri donanımları

Bu da askeri ve sonuçta gizli bilgi. Zaman zaman ordular özellikle Amerikan ordusu bu konuda medya ile işbirliğine açık olabiliyor ancak belli bir yere kadar tabii ki. Örneğin Irak savaşı öncesinde Basra Denizi'nde bulunan USS Abraham Lincoln Uçakgemisine gittiğimizde Amerikalılardan ellerindeki donanım ile ilişkin bir çok bilgi alabilmiştik ancak bu da yine tamamen onların inisiyatifinde olan bir konuydu.

Çatışmaların insanların sosyal, külterel, ekonomik, bireysel yaşamlarına etkileri

En önemli konu bence bu. Bence bir gazetecinin en kolay ve objektif olarak izleyebileceği-gözlemleyebileceği ve aktarabileceği (ve aktarması gereken) konu bu. Sağduyulu bir gazeteci savaş taraftarı olamaz ve savaşın ne kadar korkunç bir şey olduğuna dair tüm bilgileri aktarmak zorundadır. Mesleki ve ahlaki sorumluluğu bunu da gerektirir kanımca. Savaşın

insanların hayatlarında nasıl bir travma yarattığına dair her türlü bilginin aktarılması gerektiğine inanıyorum..

16- Böyle bir şey yok...Önce gerçek bir sendika olmalı ki gazeteciler savaşa gittiklerinde de bu sendikadan yararlanabilsinler..

17- Ajans kaynaklı habercilik hem daha ucuz hem de daha kolay olduğu için giderek daha fazla tercih edilen bir tarz. Kurumların kendi muhabirlerinden beklentisi daha çok özel haber çıkarma konusunda oluyor çünkü diğer bilgiler ajanslar tarafından çoktan dağıtılmış oluyor. Elbette sayı olarak ajans haberleri daha fazla kullanılır ancak özel haber zaten içeriği ve prestiji daha yüksek haberdur dolayısıyla muhabirler de bu tür haberleri daha fazla tercih ederler.

18- Eğer alandaysanız hayatı daha kolaylaştırabiliyor (her yere koşmak yerine belli alanlarda yoğunlaşabiliyorsunuz) ama henüz ofiste iseniz önünüzü kesen bir durum haline de dönüşebiliyor. Yani bir çok kurum muhabir göndermek yerine ajans haberi kullanmayı tercih edebiliyor..

19- Committee To Protect Journalists, NVJ Hollanda Gazeteciler Birliği

Diğer

Mesleğin başında kadın olarak o alanlarda bulunmanın fark yaratmadığına inanırdım ama öyle olmadığını daha sonra tecrübe ile anladım. Özellikle

radikal dince toplumlarda kadın olarak çalışmak çok zor çünkü kimse ciddiye almıyor, söylediğiniz sözler dinlenmiyor. Konuşurken gözünüze bile bakmıyorlar. İkincisi ihtiyaçlar, özellikle hijyen meselesi çok sıkıntı yaratabiliyor. Regl dönemlerinde gerekli hijyeni sağlamak çok zor olabiliyor, ya da giyinip soyunurken, tuvalete giderken hep bir düzen yaratmak zorundasınız. Aksi takdirde gerçekten çok zorlanabiliyor insan. Bir de tuvalet meselesi. Irak'ta çarşafın içinde 40 derece sıcakta sırf tuvalet ihtiyacım olmasın diye bütün bir gün su içmediğimi hatırlıyorum, çok zordu.. Bunun yanı üzerinize giydiğini kıyafetlere de çok dikkat etmek zorundasınız. Ben mümkün olduğunca bol pantolon ve sweat-shirt giymeyi tercih ediyorum çünkü kadınsı tüm hatların kapanması rahat çalışmak açısından çok önemli. Tabii 2-3 aylık seyahatlerde de tüm kadınsı bakım ihtiyaçlarından da (kaş alımı, manikür, ağda gibi) vazgeçmek gerekiyor ki bütün bunlar da eve gidince kutlama için yapılacak şeyler listesine giriyor...:--))

Yunus Şen (NTV)

1- Savaş muhabiri, genelde başkalarının terkettiği yerlere, bölgelere isteyerek giden muhabirdir. Çatışmalara, ölümlere, yaralanmalara, kimi zaman işkencelere, tecavüzlere, açlığa, özetle; “acı”ya tanık olan ve bunu öteki insanlara aktarandır.

Savaş muhabiri, birinci görevinin, tanık olduklarını diğer insanlara iletme olduğunu, duygularının amacına engel olmaması gerektiğini bilmek

durumundaki kişidir.. Elbette savaş muhabirinin de karşı karşıya kaldığı olaylarla ilgili duyguları, düşünceleri olacaktır ve elbette bunların habere yansması kaçınılmaz olacaktır. Ama, bunu asgari düzeyde tutabilme becerisi de savaş muhabirinin sahip olması gereken özelliklerinden biridir.

2- Savaş muhabirliği, gazeteciliğin diğer alanlarına kıyasla, daha fazla yaşamsal risk taşır. Aslında, muhabirlik, her alanda belli ölçülerde risklerle karşı karşıya kalmak demektir. Ama, savaş alanında muhabirlik, basın toplantısı, sosyal olaylar, ekonomik gelişmeler, magazin, adliye-polis haberlerini izlemekten daha farklıdır. Savaş muhabirliği, bombaların, kurşunların, açlığın, yerine göre salgın hastalıkların insanların kaderlerini belirlediği, çoğu zaman insan yaşamının bir mermiden daha değersiz olduğu alanlarda haber kovalamak, gerçeği aramaktır. Dolayısıyla, muhabirliğin öteki alanlarıyla arasında fark vardır.

3- Ne yazık ki, Türk medya kuruluşlarında, gelişmiş batılı ülkelerin medya organlarında olduğu gibi, savaş bölgesine gönderdikleri elemanlara gerekli korumayı sağlayacak koşulları oluşturma geleneği yoktur. Bu anlamda, yeterli destekten söz etmek de mümkün değildir. Bu noktada bir parantez açmakta yarar görüyorum: Türkiye’de kurumsallaşmış yaygın bir “Savaş Muhabirliği”nin olduğunu düşünmüyorum. Türkiye’de daha çok, -bu da tartışılır ama-, “Muhabirlik” vardır. “Muhabirlerin” bazıları çatışma, savaş ve kriz bölgelerinde de görev yapar. Ama, bir-iki istisna dışında genellikle, “Savaş Muhabirliği”nin “kapsama alanı” dışındaki alanlarda

daha çok görev yapmasına rağmen, bu çok fazla dikkat çekmez, akılda kalmaz. Dikkat çekici olan, savaş bölgelerindeki muhabirliktir. Savaş alanlarında, çatışma bölgelerinde daha çok, ya da daha az bulunmuş muhabir vardır. Türkiye’deki medya organlarının, bazı muhabirleri, sadece “Savaş Muhabiri” olarak sürekli istihdam etme, dünyanın çeşitli çatışma bölgelerinde görevlendirme gibi bir arzusu, yoktur. Bazılarının gücü, maddi olanağı yoktur, bazılarının ufku yoktur. Bazı medya organları için, kendi elemanlarıyla bir savaşı izlemek “pahalı” ve “gereksiz”dir. Daha düşük bir maliyetle gazeteyi okunur(!), veya televizyonu izlenir(!) kılmak da Türkiye de pekala mümkündür. (Burada radyo ve internet haberciliğinden söz etmeye gerek duymuyorum. Zira, bunlar henüz kendi habercileriyle çalışacak, onları savaş bölgelerine gönderebilecek noktaya ulaşamadılar)

Örneğin, yanbaşımızdaki Irak’ta, tüm dünyanın ilgilendiği, ama en çok bizi ilgilendirmesi gereken gelişmeler yaşanıyor. Ama, zaman zaman bazı televizyonların özel ekip göndermesi gibi “özel” durumlar dışında hangi yayın kuruluşunun ekibi var? Hiçbir televizyon ve gazetenin ekibi yok. Çünkü Türk medya merkezlerinin, -belki halkın da-, gözünde Irak’taki gelişmeler “rutinleşti”. Sonuçta, intihar eylemleriyle ölenler artık sadece “sayısal” bir mesele oldu. “Haber” aynı, sadece ölenlerin sayısı farklı. Kürtler ve bağımsız devlet kurmaları konusu, Şiiler meselesi de artık “bilinen şeyler”oldu. Anayasa, demokrasi, şeriat tartışmaları da zaten ilgimizi çekmiyor.

Ayrıca bu gelişmeleri, Irak’a yerleşmiş batılı ve Türk görüntü ve haber ajansları da gün boyu, dünyanın tüm medya merkezleri gibi Türk medya merkezlerine de ulaştırıyor. Böyle bir yere ekip göndermek, para harcamak gereksiz bir lükse giriyor!

Bu bakış açısı, Türkiye’de “Savaş Muhabirliği”nin ne anlama geldiğini, ve Savaş Muhabirleri”nin ne düzeyde desteklendiğini, teşvik edildiğini de ortaya koyuyor.

- 4- “Savaş muhabirinin” teknik donanımını ikiye ayırmak mümkündür. Bir tanesi, görevini yapması, haberini, görüntüsünü merkezine ulaştırması için gereken donanımdır. Bu, telefondur, kameradır, fotoğraf makinesidir, bilgisayardır, fotoğraf ve görüntü iletme sistemidir. Sözünü ettiğimiz donanımlar açısından geçmişte çok yetersiz durumdaydık. Bugün, ideal noktada olduğumuzu söyleyemesek de, şu anda çalıştığım kurumda daha iyi olanaklara sahip olduğumuzu söyleyebilirim.

“Savaş Muhabiri”nin görev yaptığı alan, risklere gebedir. Dolayısıyla muhabirin bu riskler karşısında da donanımlı olması gerekir. Kimi savaş ortamları, kimyasaal, biyolojik silahlara karşı korunma ihtiyacı doğurur. Kimi, ortamlar, daha az risk taşır. Ama, mutlaka risk taşır. Bu noktada, bir başka teknik donanıma ihtiyaç vardır. Kurşun geçirmez çelik yelek, zırhlı binek aracı, kask, yaralanmalara, kimyasal ve biyolojik silahlara karşı ilk yardım ilaçları gibi...

Bu nokta da da geçmişe kıyasla iyi yönde gelişmeler var.

5- Sorun, habere, haberciliğe ve insana verilen değerde yatıyor. Dünyanın neresinde yapılıyor olursa olsun, habercilik pahalı bir uğraştır. Bunun bilincinde olan medya kuruluşu gerekeni yapmakta tereddüt etmez. Uluslararası saygın medya kuruluşlarında bu bilinci görüyoruz. Dolayısıyla, batılı ülkelerin medya organları, bir önceki sorunun yanıtında anlatmaya çalıştığım gibi, “Haber”e ulaşılması, iyi koterılması ve merkeze aktarılması sürecinde gereken “bedeli” ödüyor. Teknik donanım, habercinin güvenliği neyi gerektiriyorsa, bunu yerine getiriyor. Bu noktalarda, “tasarruf”tan kaçınıyor.

Bizim medya organlarımızda yıllarca “İnsan”ın önemi “Makine”den sonra geldi. Teknolojiye büyük yatırımlar yapıldı. Pek çok gelişmiş ülke medyasının sahip olmadığı teknik üstünlüğe kavuştu. Ancak, aynı yatırımın yarısı “insan”a yapılmadı. Bu durum, medya yönetimlerinin medyaya ve “Haber”e bakışını yansıtıyor. Durum böyle olunca, Türk medyası, “Haber” ve “Haberciye” sunulan olanaklar açısından, teknolojik üstünlükte geride bıraktığı batılı medya organlarının gerisinde kaldı.

Bizim medya organlarımızda, son zamanlarda da haberi, onu elde etmek için ayrılacak “bütçe” belirlemeye başladı. Düşük maliyetli, mümkünse kuruma hiç mali yük getirmeyecek haberler itibar görür oldu.

6- Yeterli ve gerekli olanak ve teknik donanıma sahip olamamanız, çoğu zaman haberin kalitesine ve içeriğine etki ediyor. Donanım ve olanak açısından eksisiniz varsa ve bunlar sizin habere ulaşmanızın önünde tam ya da kısmi engel oluşturuyorsa, elbette bu habere yansıyor. Örneğin, sıcak

çatışma yaşanan bir bölgeye gitmeniz gerekiyor ve zırhlı araç, çelik yelek, kask, ilk yardım ilaçları gibi birtakım şeylerin eksikliği yüzünden gidemiyorsanız, çatışmanın yaşandığı bölgede durumu tam olarak bilmeniz mümkün olmaz. Dolayısıyla yapacağınız haber içerik açısından doyurucu olmayabilir, eksik, yanlış bilgilerle dolu olabilir. Eksikliği, buna benzer engel çıkarabilecek, gerektiğinde yaşamınızı koruyacak diğer önemli bir unsur da paradır. Çatışma ve kriz bölgelerinde, yaşanan kaotik ortam yüzünden sizin hayatınızı tehlikeye atabilecek olan para, aynı zamanda aynı ortamlarda hayatınızı kurtaracak şeydir. Paranızın yetersizliği yüzünden, gitmeniz gereken bir yere gidemezseniz, bu da haberinizin kalitesine yansiyacaktır.

- 7- Batılı kuruluşlar, kendi ülkelerindeki çalışma koşulları, sosyal avantajlar ve hakların da etkisiyle, savaş bölgesine gönderdiği elemanlarını korumak için maksimum önlemi alır.

Öncelikle, habere ulaşması, tehlike anında hayatlarını kurtarmaları için elemanlarına ihtiyaç duyabilecekleri miktarda parasal olanak sağlar. Bununla birlikte, teknik destek sağlar. Geçmiş yıllarda savaş bölgelerinde görev yapan Türk medya mensuplarının durumu kötüydü. Günümüzde, daha iyi durumda olduğumuzu söyleyebilirim. Ancak, asla batılı kuruluşların düzeyine eriştiğimizi söyleyemem.

- 8- İlk deneyimim, Dağlık Karabağ'daki Azeri- Ermeni çatışmasıydı. 1992 yılının Şubat ayındaki Hocalı katliamının ardından bölgeye gitmiştim.

- 9- 1992'den, 1994 yılında ateşkes anlaşması yapılana kadar Karabağ'daki atışmaları izledim. Aynı zamanda, Azerbaycan'daki darbeler, darbe girişimlerini de takip ettim.
- Yine 1992 yılından itibaren Dayton anlaşması yapılana kadar Bosna-Hersek'teki savaşı izledim.
- 1990'ın başından itibaren Güneydoğu'daki çatışmalar, Kuzey Irak'ta Kürt gruplar arasındaki çatışmaları izledim.
- Çeçenistan'daki Rus-Çeçen savaşını izledim.
- Makedonya'daki iç karışıklık, Kosova Savaşı, Arnavutluk'taki karışıklıkları izledim
- Endonezya'da, Suharto'nun devrilmesiyle sonuçlanan ayaklanmayı, yağma olaylarını takip ettim.
- Filistin-İsrail çatışmasını izledim.
- 2001'deki Afganistan Savaşını, son Irak savaşını ve savaş öncesi krizleri izledim.
- 10- İlk gittiğim çatışma bölgesi olan Karabağ, haberleşme altyapısının felaket derecede kötü olduğu bir yerd. O dönemde, uydu telefonları çok yaygın değildi. Bizim yanımızda da herhangi bir haberleşme aleti yoktu. Sadece kameramız vardı. Cephede kaydettiğimiz görüntülerin kasetlerini, Bakü'den İstanbul'a haftada iki kez sefer yapan uçakla gönderirdik. Bakü dışından telefonla bir yere ulaşmak imkansızdı. Bakü'deki postaneye gider, telefonu yazdırır saatlerce beklerdik. Sonra, Bakü'de uydu telefonla hizmet sağlayan bazı yabancılar ortaya çıktı. Yüksek miktarlarda para

ödeyerek, uydu telefon aracılığıyla haberleşmeyi sağladık. Daha sonra yabancı görüntü ajanslarının, görüntü geçme sistemleri geldi. Ücret karşılığı görüntülerimizi geçebilme olanağına kavuştuk.

Bugün ise çok daha ilerideyiz. Haberleşme teknolojisinin gelişmesine paralel olarak, cep telefonu, uydu telefonu gibi iletişim cihazlarına sahibiz. Görüntü geçebilme, canlı yayın yapabilme olanaklarımız var. Bilgisayarlar, internete girebilme imkanları mevcut.

11- Elbette, uydu telefonu, cep telefonu, bilgisayarlar, internet ortamları yeni olanaklar sundular. Sadece savaş haberciliğinin değil, bütün haberciliğin ana unsuru iletişimdir. Haberinizi iletacaksınız. Bugün, gelişen uydu teknolojisi, cep telefonları ve bilgisayarlar sayesinde haber, fotoğraf ve görüntü ulaştırmak kolaylaşmıştır. Savaş alanındaki bir gelişmeyi, görüntü ve sesle canlı olarak yayınlamak olanağı vardır. Bu teknolojileri, gelişmiş kurumlar da kullanıyor, biz de kullanıyoruz. Ancak, onlar daha fazla kullanma imkanına sahipler.

12- Savaş muhabiri, öncelikle, hayatta kalmak için korunma, hayatta kalma, ilk yardım ve silahlar konusunda belli bilgilere sahip olmalıdır. İnsan psikolojisi, savaş ortamındaki insanın psikolojisi, izlediği savaşın türü (iç savaş, cephe savaşı, gerilla savaşı vb.) konusunda bilgi sahibi olmalıdır. Bunların yanında, izlediği savaş, bölge, bölge insanları, kültür, gelenek-görenek konusunda bilgi sahibi olmalıdır.

- 13- En temel gereç, haberleşme aygıtıdır. Bu, bir uydu telefonu, ya da cep telefonu olabilir. Bilgisayar da artık gerekli bir aygıttır.
- 14- Savaş muhabirinin askeri kaynaklarla ilişkisi çok hassas bir ilişkidir. Muhabir açısından, “kullanılma”, “dezenformasyona aracı olma” gibi riskler taşır. Ancak, şu da bir gerçektir ki, savaş durumunda, bilgiye ulaşmak, maalesef belli koşullar çerçevesinde mümkün olabiliyor. Embedded gazetecilik, savunamayacağım bir tarzdır. Embedded gazetecilik, özünde gazeteciliğin temel unsuru olan, gerçeğin bir bütün olarak halka aktarılmasına engel olmaktadır. Gerçeğin deformasyonuna, eksik ya da yanlış olarak iletilmesine yol açmaktadır. Embedded gazetecilik, bu sonucu gazetecinin önceden kabul etmesidir. Bu da gazeteciliğin en temel ilkesine aykırıdır.
- 15- Çatışmaların seyrine dönük bilgiler, eğer embedded değilseniz, belirli koşulların altına imza atmamışsanız, yanlış bilgilendirilmemiş ve yönlendirilmemişseniz aslına uygun olarak yansıtılabilir. Ancak, bu genel ve idealize edilmiş bir tesbittir. Her savaşın özgün koşulları vardır. Bu koşullar her zaman bunu mümkün kılmaz.
- 16- Türkiye’deki sendikal örgütlenme ve dayanışma yeterli değil. Günümüzde, sendikacılık özellikle medya sektöründe öldürülmüştür. Türkiye’de büyük medya kuruluşlarının hiçbirinde ne yazık ki sendika yoktur. Sendikalaşma çabaları engellenmektedir.

Kurumumda sendika olmadığı için, beklentim de yoktur.

17- Benim kuruluşumda, eğer kendi elemanı savaş bölgesindeyse, esas olarak o elemanın gönderdiği içerik kullanılır. Ancak, diğer uluslararası ajanslarda ilave bilgi varsa bu içeriğe eklenir. Şu da unutulmamalıdır: Bir medya kuruluşu, savaşa kısıtlı sayıda elaman ya da ekip gönderebilir. Ancak, uluslararası ajans, savaşın her bölgesinde eleman ve ekip bulundurabilir. Dolayısıyla, uluslararası ajansın elde ettiği görüntü ve bilgi malzemesi, her zaman daha zengin olur. Medya kuruluşlarının, kendi elemanlarının haberini uluslararası ajansın zenginliğinden yararlanarak desteklemesi de yanlış değildir.

18- Bize verilen önem ve imkanlar açısından uluslararası haber ve görüntü ajanslarının varlığı mesleki durumumuzu olumsuz etkilemektedir. Yukarıdaki bazı soruların yanıtlarında da açıklamaya çalıştığım gibi, uluslararası ajanslar, savaş bölgelerinde mutlaka bulunmak ve her aşamayı izlemek zorundadır. Kalabalık ekiplerle, her süreci izleyip, gelişmeleri, aboneleri olan gazete, dergi, televizyon, radyo ve internet organlarına ulaştırmak durumundadır. Uluslararası ajansların varolma nedenleridir bu. Bu durum, uluslararası ajansların, çalıştığımız kurumu savaş bölgelerinden haber ve görüntüyle sürekli olarak beslemesi demektir. Daha düşük bir maliyetle, daha fazla haber ve görüntünün servis edilmesi, kuruluşumuzu, çoğu zaman, daha yüksek bir maliyetle bizleri alana

göndermekten alıkoymaktadır. Bu sonuç da bizim mesleki durumumuzu etkilemektedir.

19- Herhangi bir uluslararası örgüte üye değilim.

Mete Çubukcu

1- Savaş, çatışma ve kriz bölgelerinde görev yapan gazetecidir. Savaş muhabiri sadece çatışma anında değil, çatışma önce ve sonrasında, kriz öncesi ve sonrasında da olay bölge veya kişilerle ilişki içindeki kişidir. Yani sadece sıcak haber zamanı görev yapmamalıdır. Görev yaptığı bölgenin her türlü ayrıntısına, tarihi, coğrafyası sosyal politik yapısına hakim olalı, güncel gelişmeleri takip etmelidir. Yani savaş muhabiri sadece o anda ortaya çıkan ve iş yapan kişi değildir olmamalıdır. Hele bir şovmen hiç değildir. Bir savaş muhabirinin bilgisi ve tecrübesi yapacağı habere de yansır dolayısıyla bu tür habercilik sadece ve sadece o anı anlatıp geçmek değildir. Ayrıca, görev esnasında hayatta kalmak riski ölçebilmek gibi konulara dikkat etmesi gereken kişidir.

2 - Daha zor ve daha risklidir. Sadece haberi vermek değil habere ulaşmak için de zorlu sınavlar verilir. Çünkü bu tür habercilikte habere ulaşmak için izlenecek yöntem de çok önemlidir. Çünkü bazı muhabirler çatışma anında değil o bölgeye ulaşmak isterken de hayati tehlike atlatabilir.

İkincisi, sorumluluk daha büyüktür çünkü verilecek yanlış bir haber hem okur/seyirciyi yanıltacak hem de manüpilasyona yol acacaktır. Dolayısıyla

manüpilasyona en açık gazetecilik türüdür. Çünkü savaşan taraflar gazetecileri kullanarak kendi propogandalarını yapmak isterler. Bu konuda gazeteci objektiflik filtresini daha dikkatli kullanmalı. Emin olmadığı haberleri gerekirse geçmemelidir.

Üçüncüsü yapılacak haberin hayati riske değip değmeyeceğini iyi tartmalıdır. Çünkü diğer alanların tersine bu tür gazetecilikte muhabirin hayati sürekli tehlike altındadır.

Dördüncüsü, psikolojik ve fiziki olarak gazetecinin üzerine diğer alanlara göre daha fazla yük biner. Yıpranma payı daha yüksektir.

Beşincisi, daha anlamlı ve tarihin yazılmasına daha yakın tanıklık edilir. Bir ırak savaşı, bir Bosna savaşı düşünülecek olursa orada yaşananlar bir dönüm noktası oluşturmuştur ve bazı muhabirler bu olayları haberleştirme şansına erişmiştir. Bu bir ayrıcalıktır.

Altıncısı muhabir daha özgürdür ve yapacağı haberin içeriğini kendisi belirler. Merkezden daha bağımsız çalışabilir çünkü muhabir hem muhabir hem editör hem de karar vericidir.

- 3 - Türkiye’de uzun yıllar her alanda olduğu gibi savaş muhabirleri de çok ilkel şartlarda çalışma bölgelerine gönderilmiştir. Bu konuda en temel kural çatışma bölgelerindeki asgari tehlikeleri karşı hazırlıklı olmak asgari kurslar ve eğitimleri almaktır. Bilindiği gibi Reuters WTN BB gibi kurumlar belli sürelerde temel eğitim almadan muhabirlerini çatışma bölgelerine göndermez. Savaşlarda hiçbir şeyin garantisi yoktur ama temel kurallar, basit kurallar hayat kurtarabilir. Örneğin ilk yardım kursu,

tehlikeli bölgelerde hareket tarzı kursları çok önemlidir. Türkiye’de bu tür eğitimlere önem verilmemektedir. Malzeme açısından ise çok ilkel şartlarda çalışılmaktadır. Çelik yelek kask, son yıllarda kullanılmaya başlanmış, zırhı araç hal bir lüks olarak gıptayla bakılan bir araç olmuştur. Irak savaşında şirketler biraz daha özenli davranmış yabancı şirketlerini etkisi muhabirlere çelik yelek, kask, kimyasal saldırıya karşı koruyucu elbise gaz maskesi temin edilmiştir. Özel sigorta uygulaması ise yoktur. En azından benim Irak savaşı sırasında çalıştığım STAR TV’de böyle bir uygulama yoktu.

Bu işi ciddiye alan ülkelerde gazetecilerin sigorta ve tazminatları çok yüksektir. Bu yüzden bu şirketler elemanlarını en iyi şekilde yetiştirip bu bölgelere göndermek isterler. Ancak söylediğim gibi bu iş biraz da şans işidir. Biz de biraz şansımıza güvenerek bu tür bölgelere gideriz. Hep söylerim biz yıllarca çelik yelek değil çelik elek taşıdık. Çünkü bizlere verilen yelekler bıçak darbesinden bile etkilenecek nitelikteydi.

- 4 - Şu anda NTV’de teknik donanımın olduğu söyleyebilir geçen on yıl ile karşılaştırıldığında büyük bir ilerleme sağlandı denilebilir. Örneğin artık uydu telefonlar ve özellikle bizlere verilmektedir. Çünkü 2001 yılında Amerikan’ın Afganistan’a saldırı sırasında STAR’dan verilen telefonun çalışmadığı ve bizim Afganistan gibi bir ülkede telefonsuz kaldığımız düşünülürse bugün geline nokta çok ilerdedir. Ayrıca videophone kullanabiliyoruz ve dünyanın her yerinden haber geçme şansızım söz

konusu. Diğer ülkelerin gazetecileri ile aramızda fark kapanmasa bile olanaklar artmıştır.

- 5 - Şu anda çalıştığım kurum sözünü ettiğimiz bölgelerde çalışmak için azami koşulları sağlamaktadır. Uydu telefonumuz gerekli donanım ve anlayış söz konusudur. Ancak Türkiye’ basının genelinde olduğu gibi bu tür bölgeler için gerekli özel sigorta yoktur. Bu tür bölgelere giderken, örneğin Irak eğer büyük bir risk söz konusu ise seyahat ya ertelenmekte ya da gidilmemektedir. Bu karar muhabir ve haber müdürünün karşılıklı tartışıp vereceği kararlarla belli olmaktadır.

Ancak son yıllarda sadece çalıştığım kurum değil diğer basın kuruluşları ekonomik sıkıntılar nedeniyle kriz bölgelerine haber için muhabir gönderme işin asgariye indirilmiş durumdadır. Daha çok yabancı ajansların görüntü ve haberleri kullanılmaktadır. Bunun bir başka gerekçesi tabii ki bu tür bölgelerde yapılan haberlerin maliyetinin yüksek olmasıdır. Ancak, bu yöntem Türkiye’de basını yabancı ajanslara mahkum etmekte ve haberleri onların gözünden iletmektedir. Oysa gazeteciliğin temeli yerinde ve birinci elden kurumun kendi muhabiri ile yapmasıdır.

6 - ?

7 -?

8 - İlk deneyimim 1993 yılında Azeri- Ermeni savaşı sırasında Azerbaycan'daki cepheye gidişimdir. Kısa süreli bir deneyimdi ardından Bosna savaşı ile bu tür muhabirliğe devam etti.

9- Azerbaycan, Ermenistan, Bosna, Kosova, Kuzey Irak,, Güneydoğu Anadolu, Afganistan(1996), Afganistan (2001), Filistin, Irak,Cezayir, Çeçenistan.

10- İlk gittiğimiz zaman ki 90'lı yılların başıydı. Kamera ve mikrofon dışında hiç bir teknik donanımın olmadığını söyleyebilirim. Telefon açmak için büyük bir merkeze gitmemiz gerekirdi. Örneğin Bosna'da hiçbir telefon imkanı yoktu. Biz de televizyon binasında başka kurumların telefonlarını kullanırdık. Kendimizin uydu telefonu da yoktu. Cep telefonu teknolojisi Türkiye'ye henüz gelmemişti. Canlı yayın olanakları çok azdı. Haber kasetlerimizi genellikle haberi topladıktan sonra ülkeye geri döndüğümüzde değerlendirebilirdik. Yani çok acil bir gelişme dışında link geçme imkanı olmazdı. Haberleri toplar ve 10-15 sonra Türkiye'ye dönünce haberleştirebildik. Ya da imkan varsa tarifeli uçaklarla, ya da Türkiye'ye dönen herhangi bir kişi varsa onula yollardık.

Şimdi cep telefonu, uydu telefonları, videofonlar ve canlı yayın imkanları var. Yine haberlerin bir kısmını yanımızda getirip burada toparlıyoruz. Ancak bütün gelişmeleri anında hem görüntülü hem de ses olarak geçme imkanımız söz konusu. Dizüstü bilgisayarla haber yazıp eğer imkan varsa internet aracılığı ile gönderebiliyoruz. Ayrıca yine lap top'da montaj yapıp

(eğer dijital kamera ile çalışılıyorsa) görüntüyü sıkıştırıp merkeze gönderme imkanı var. Yani Son 15 yılda inanılmayacak değişiklikler söz konusu ve hepsi olmasa da büyük kısmını kullanabiliyoruz. Bu konuda dünyadaki diğer gazetecilerle aynı düzeyde olmasa da aradaki fark daha azalmış durumda. Ama örneğin Afganistan’da olduğu gibi güneş enerjisi ile çalışan laptoplar hala yok

11- Kuşkusuz. Olayları anında merkezlerle ulaştırabiliyor, bölgedeki haber kaynaklarından anında haber alabiliyorsunuz.

12- Sizce, bir savaş muhabiri konusuyla ilgili olarak en azından ne tür bilgi donanımına sahip olmalıdır?

Gidilen bölgenin tarihini coğrafi yapısını, dini ve etnik yapısını, güncel gelişmeler konusunda asgari bilgiye sahip olmak zorundadır. Yani alana çıkmadan önce dersini çalışmalıdır. Hatta bu ders notlarını bir kısmını da yanında taşımak haberlerinde bunlardan yararlanmak zorundadır.

Ayrıca bölgeye gidilmeden önce oraya daha önce gitmiş kişilerin son durumla ilgili bilgiler almak, hangi yolları izleyeceğini bilmesi gerekmektedir. Birkaç ülke değiştirip hedefe ulaşacaksanız vizelerinizi ve hangi yolları (kara, hava, deniz) tesbit etmek gerekmektedir. Yanınıza alacağınız para miktarını daha önceden öğrenmeli ve eğer varsa kalınacak yer konusunda bilgi edinilmelidir. Yine yanına orada lazım olacak ilaçlar giysiler almalıdır. O günlerde hava koşullarını öğrenmelidir.

Daha önce bağlantı kurulan kişiler varsa bilgi edinmeli araç ayarlamalı, mihmandarını hazır tutmalıdır. Ve hepsinden önemlisi harita üzerinde çalışma yapmalı ve haritayı yanından hiç ayırmamalıdır.

Eğer imkan varsa Yine o bölgede önde gelen kişiler gruplarıyla ilişkiye geçmeli, irtibat kurmalı örneğin röportaj için bağlantılar kurmalıdır.

Yanına gerekli her türlü kimliği almalı. Eğer hayatını tehlikeye sokacak kimlik benzeri belgeler varsa bunları yanında taşımamalıdır.

Yani bu işlem haber kadar önemlidir. Çünkü hayatınızı kurtarabilir size habere ulaşmada kolaylık sağlayabilir. Yani savaş muhabirliğinde haberin yarısı habere ulaşmak için verilen çabadan oluşur.

13- Uydu telefonu cep telefonu, çelik yelek, çelik kask, videophone.

14- Kişisel olarak karşı çıktığım bir gazetecilik türüdür. Çünkü baştan sözleşme imzalayarak yapılan, sansürü baştan kabul edilen bir yöntemdir. Ayrıca askerlerle uzun süre birlikte yaşayan herkes yani sadece gazeteciler değil duygusal bağ kurabilir. Bu yapacağı haberi de etkiler. Ya da yaptığı zaman kötü duruma düşebilir. Dolayısıyla haberci ile haber kaynağı arasında mesafe olması gerekir ki iliştilmiş gazetecilikte bu yoktur. Ayrıca yapacağınız tüm haberlerin çerçevesi askerler tarafından belirlenmektedir. Bu da genel gazetecilik anlayışı, etiği ve kurallarına aykırıdır.

Ancak, bu tür gazetecilere de ihtiyaç vardır. Önemli olan bu konuda bir denge kurmak, savaşları farklı cephelerden farklı yönleri ile en ideal

şekilde izleyebilmektir. Bu da bağımsız gazetecilikten vazgeçmemeği gerektirir. Dünyaya baktığımızda bu konunun tartışıldığını görürüz. İliştirilmiş yöntemi bağımsız gazeteciliği tehlikeye sokmaktadır. Eğer şirketler her iki yönteme de aynı şekilde ağırlık verirse bunun bir sakıncası yoktur. Ancak Irak savaşında olduğu gibi ağırlık ilştirilmişlere kayarsa bu sakıncalıdır. Ben bu tür gazetecilere yeni çağın askeri gazetecileri diyorum. İngiliz ve ABD askeri sözcüleri Irak savaşında bu uygulamadan memnun olduklarını ve devam edeceklerin söylemişlerdir. Eğer askerler bu tür uygulamadan memnun ise, gazetecilik açısından bir yanlışlık var demektir.

15-

a- Çatışmaların durumu, kim kazanıyor gibi

.Bu konuda kimse emin olarak haber geçememektedir.

b- Sayısal veriler açısından (ölüler, yaralılar)

En çetrefil konudur hiç kimse kesin rakamlara ulaşamaz)

c - Çatışan taraflarların savları/savundukları

Muhabirlerin en sıklıkla ve en fazla geçtikleri konulardır. Ancak bu konuda dezenformasyon yoğunudur. Bu yüzden tarafların verdiği bilgiler süzgeçten geçirilmeli, propoganda unsurları temizlenme ve bu unsurlara dikkat etmelidir.

d - Çatışan tarafların siyasal, sosyal, kültürel destekleri

Çok az yer verilmektedir.

e - Çatışan tarafların para kaynakları

Çok az yer verilmektedir

f- Çatışan tarafların askeri donanımları

Yer verilir

g - Çatışmaların insanların sosyal, kültürel, ekonomik, bireysel yaşamlarına etkileri

Diğer

16- Malesef hayır, basında örgütlenme geleneği kalmamıştır. Özellikle sermayenin basına egemen olması ile her konuda olguyu gibi bu konuda da ilkel kapitalizmin kuralları geçerlidir. Oysa kapitalizm çalışanların da haklarını bir oranda gözetir. Türkiye ise kapitalizm sadece sermaye için varolan ilkel bir versiyon uygulanır.

17- Bu konuda yapılan net bir araştırma olmamakla birlikte görüntülü haber kullanma oranı 10/1 yabancı ajanların lehinedir. Ancak muhabir olay bölgesindeyse yapılan telefon bağlantıları ajansalardan daha fazla olmaktadır.

18- Evet, ancak bu çalıştığınız ülke ve kuruma göre değişmektedir. Özellikle Türkiye’de bütün olanlara maddi açıdan bakıldığı için habere verilen önem de azalmıştır. Ancak haber para demektir ve habere harcanan paranın hesabı sorulmaz. Örneğin sıcak bir olay patlak verdiğinde kolaylıkla “ajanslar bu haberi geçer birisini yollayıp bir sürü masraf yapmaya değmez” denmektedir. Evet ajansların imkanları tek tek şirketlerin imkanlarından fazladır ancak ajans haberi sadece kendi bakış açısıyla verir. İdeolojik olarak, söylem olarak farklıdır ve siz de o bakış açısına mahkum

olursunuz ki Türkiye’de bu böyledir. Reuters olaya nasıl bakarsa merkezler de maalesef öyle bakar, Irak’ta bir gelişme WTN için reuters tarafından “olumlu” olarak verildiyse Türkiye’de merkezlerde öyle bakar bir anlamda ajans tercümesi yapılır ve bu batı söyleminin etkisini de gündeme getirir. Çözümü, imkanlar dahilinde muhabiri devreye sokmaktır. Haber sadece ajanslara bırakılacak kadar önemsiz değildir. Ayrıca ajanslar detaylarla ilgilinmez insan hikayeleri azdır.

19- hiçbir

Nuri Kaynar

- 1- Türk basını’nda “savaş muhabiri” tanımı yoktur. Spor muhabirleri bile, işverenlerin isteği üzerine bu bölgelere gönderilir. Dünya’da ise kendi grubu ve sendikaları oluşmuş belli isimler vardır. Bu muhabirler olası bir savaş veya olağandışı şartlar altındaki bölgelere gönderilir. Ancak çalışması normal şartlar altında yine olağan haberciliktir.
- 2- Seçim farkı vardır. Siyasi muhabirler kadar siyaseti, magazin muhabirleri kadar magazini veya sanat muhabirleri kadar sanatı bilemez ve yorumlayamaz. Bunun tersi de geçerlidir. Bu bir uzmanlaşma olarak değerlendirilmesi gerekir.
- 3- Savaş muhabirliği “deyim” olarak basında geçer. Ancak böyle bir

uzmanlık-kol veya bölüm/müdürlük gibi bir oluşumu yoktur. Bu muhabirin kendi seçimi olarak geçer. Veya işveren'in görevlendirmesi dışında farklı bir konumu yoktur. Böyle bir oluşum belirtilmediği için bunun destekleyen birimlerin de oluşmadığı - bu görevin bir Fenerbahçe maçına giden muhabirin beklentileriyle (teknik-donanım) aynı olduğu düşünülür. Sonuçta ekonomik desteğin dışında savaş muhabirlerinin beklentileri ve donanım ile güvenliği kendisi tarafından oluşturulur. Bu muhabire yuklenmiş bir görevdir. Görev ve para size verilir karşılığı beklenir.

- 4- Kurumların teknik yapısı ekonomisine dayanır. Teknoloji parayla satılır ve siz bunu alırsınız veya alamazsınız. Bu teknolojinin gerekli olduğunu anlatmanız ise hepsinden zordur. Bu parayla da satılmaz.
- 5- Kendi kurumum ve diğer gelişmiş kurumları iki konuda karşılaştırmak gerekiyor.
 - a- karşılaştırılan kurumların ekonomisi
 - b- karşılaştırılan kurumun düşünceleri.
- 6- Doğru orantılıdır. Desteğiniz olduğu sürece haberleriniz (doğruluğunu tartışmıyorum) iş yapar. Teknik donanımınız iyi olduğu sürece haberciliğin temel yapısı “hız” sizi her an başta tutar. En kötü haberin erken verilmesi en iyi haberin geç kalmasından iyidir. Güneydoğu olayları sırasında Şırnak'tan, Diyarbakır bölge müdürlüğü'ne film yollardım. Yanımda olan

AP ve AFP muhabirleri ise uydu veri hattından fotoğraflarını gönderirdi. Benim filmim Diyarbakır'a gitmeden AP muhabirinin filmleri, Paris bürosu'ndan fotoğrafları dünyaya gönderilir, benim filmler banyo edilmeden Türkiye'deki herhangi bir gazetenin önüne AP Paris servisi düşerdi.

- 7- Günümüzde teknik acıdan yüzde 60 öndeler.
- 8- 1991 Azerbaycan-Ermenistan çatışmaları takip ettiğim savaşların başlangıcı.
- 9- Defalarca Azerbaycan-Ermenistan savaşları,Kuzey Irak, 1. Körfez Savaşı 36. paralel'e kadar - Güneydoğu harekâtlarının tamamı - TSK sınırötesi operasyonlarının tamamı - 2. körfez krizi Bağdat -Somali ABD operasyonu - Etopya ayaklanması - defalarca Bosna.
- 10- Agrandizör - kartlar banyo kimyasalları - tanklar- kart leğenleri - filmler - (ortalama 45kg), 4 profesyonel fotoğraf makinesi - objektifler piller (ortalama 25 kg) 2 dijital makine - objektifler - bataryalar- dizüstü - uydu sistemi çelik yelek kask ve gaz maskesi (ortalama 15 kg) (halen yok ama bunları her şartlar altında çalıştıracak kesintisiz güç kaynağı)
- 11- 1998 yılına kadar böyle bir fark vardı. Teknoloji parayla satın alınır. Bu fark kapatıldı (parayla) su an Türkiye'de kullanılan cihazlar gelişmiş

ajanslarla aittir.

- 12- Çok... Önce tarih arkasından yakınçağ siyasi tarihi ve coğrafi tarih. Teknik sistemi çalıştıracak bilgi ve donanım. Çokça okuma alışkanlığı. Yurt içi ve dışı dernek, ajans ve sendikalarla bağlantı ve üyelik. Çalışacağı ülke hakkında bilgi. Zorda kaldığında başvuracağı adresler akreditasyonlar. Vs...
- 13- Gittiği bölgeye göre... Ancak haberlerini kesintisiz geçecek sistem ve bu sistemi destekleyen enerji kaynağı.
- 14- Önemli olan haberlerin doğruluğu... Zaten her iki tarafında askeriyesi bu konuda açıklama yapacaktır.
- 15- Bu soruya cevap vermiyorum. Çünkü böyle bir değerlendirme maksadını aşacağını düşünüyorum. Sonra bu değerlendirmeyi kim hangi bilgiyle yapacak ve sana verilen askeri-sivil bilgilerin bu şartlar altında doğru olabileceğini düşünüyor musun?
- 16- Türkiye’de bırak savaş muhabirlerini, ulusal yerel radyo-gazete-tv ve bilimum neşriyat yapan hiçbir basın kuruluşunda sendika yoktur. Bütün çalışanlar sendikasızdır (sen biliyor muydun)?
- 17- Bu oradaki personel sayısı ile eşittir. Genelde biz 2 kişi çalışırız (şimdiye kadar da 2 oldu) ama AP körfez savaşında 55 kişilik guruptu...
- 18- Güven açısından evet ama meslek açısından değişen birşey yok...

19- Bu soru için de özür diliyorum... cevap vermek istemiyorum

Ramazan Öztürk

1- Savaş Muhabirini ancak evrensel anlamda kendi anlayışım çerçevesinde değerlendirebilirim. Çünkü Türkiye’de bu kavram sadece bir “etiket” olarak algılanıp kullanılıyor. Bunu da kişiler kendi kendilerine yakıştırıyorlar..Bir kez bir savaş bölgesine giden de, yıllardır bu işle uğraşan da, aynı kefeye konuyor... Yani yıllarını savaş bölgelerinde geçirenlerden çok, kendi kendisine böyle sıfat yakıştıranların sesi yükseliyor.. Yaptıklarından çok, yapmadıklarını, daha doğrusu yapmayı hayal ettiklerini, yapmış gibi allayıp pullayıp yayıyorlar..Ne de olsa bir denetim mekanizması yok..Kimse sormuyor; iyi de kardeşim sen nereye gittin? ne yaptın? diye..

Savaş muhabiri, mesleğinin aşığıdır. Mesleğinin kendisine yüklediği evrensel sorumluluğun bilincinde olandır. Sürekli kendisini geliştiren, araştıran hem yaşadığı toplumda hem de dünyada olup bitenleri iyi takip edendir.. Bir savaş bölgesine gitmeden önce, o bölgede yaşayan insanların din, dil, kültür ve gelenekleri hakkında araştırma yapmak zorundadır..Yani dersine iyi çalışmalıdır. O ülkenin siyasi ve sosyal yapısından ekonomisine kadar bilgi sahibi olmak zorundadır. Çarpışan tarafların isteklerini, savaşa neden olan kırılma noktalarını bilmelidir. Yani çalıştığı kurum şu yere gidiyorsun dediğinde, o yerin nerede olduğunu başkalarına sorup öğrendikten sonra ertesi gün yola çıkan olmamalıdır.

2- Savaş muhabirliği gazeteciliğin diğer dalarından doğal olarak çok farklıdır. Tabi ki temeli haberciliktir, araştırmaktır, objektif olmaktır ama aynı zamanda manevi ağırlığına katlanmaktır. Uykusuz kalmaktır, aç kalmaktır, çok yorulmaktır..En önemlisi de hayatını riske atmaktır..Cephede ya da çatışmaların devam ettiği alanlarda, siz gazetecisiniz diye ayırım yapılmıyor..Ne yazık ki, çok kullanılan bir deyimle, kurşun adres sormuyor..Hatta bazen adresi belli yere gidiyor..Çünkü bir çok yerde gazeteciler hedef alınıyor..Son yıllardaki savaşlara bakıldığında, Irak ve daha bir çok yerde öldürülen gazeteci sayısı bu acı gerçeği ortaya koyuyor..

3- Türkiye’de savaş muhabirliğinin ne olduğu tam olarak anlaşılamamış ki, ona göre muhabirleri yetiştirilsin ve ona göre imkan ve değer verilsin.. Türk mediasında savaş muhabirliği diye bir şey yok zaten.. Birinci soruda belirttiğim gibi, bazıları hasbelkader bir ya da iki kez bir bölgeye gidince, savaş muhabiriyim, diye ortalıkta dolaşıyor. Medya kurumları da bizim böyle bir dala ihtiyacımız var..Ona göre insan yetiştirmemiz gerekiyor. Ya da bu dalda başarı gösteren arkadaşlara destek verelim, kendilerini geliştirmeleri için imkan tanıyalım, diye bir düşünceleri yok. Savaş bölgesine gönderilen kişi, aksine habercilik yapmadığı halde maalesef haber değerlendiren kişi konumuna terfi ettirilenler tarafından her zaman kıskanılmıştır. Engellenmiştir. Onun savaş bölgelerinden gönderdiği fotoğraflar ve haberler dururken ajanslardan gelenler kullanılmıştır. Bütün amaç onun başarısız olduğunu göstermek olmuştur. Bir de savaş bölgesine

gönderilecek kişi seçilirken gerçekten o kişinin ne kadar tecrübesi var, ne tür başarılarla imza atmış, diye bir değerlendirme yapılmıyor. Kimi kendisine zararsız ve yakın buluyorsa onu gönderiyor. Burada amaç kaliteli işi yapacak doğru insanı göndermek değil, bizim de adamamız orada, diye bir başlık onlar için yeterli oluyor. İşte böyle her şey birbirine karışınca, ne kalite kalıyor ne de kaliteli insanın değeri biliniyor.

Benim şahsi düşüncem şudur; İşe mutfaktan başlanmalı. Önce habercilik yapan insan belli bir başarı ve deneyimden sonra eğer istiyorsa mutfağa alınmalı. Çünkü o haberin değerini bildiği için, değerlendirmesi de yerinde olacaktır. Kompleksler ve küçük hesaplar bir yana bırakılarak artık gazeteci gibi gazeteci yetiştirilmeli ve yapılmalı.

- 4- Türkiye’de şartlar sürekli değişiyor. Dönem dönem teknik destek sağlanmıştır. Ama biliyoruz ki, teknoloji her gün kendisini yeniliyor.. Kurumlar bu durumda savaş muhabirine gerekli desteği tam vermese de kısmen veriyor. Ancak bütün kurumlar için bu geçerli değil. Düşünebiliyor musunuz? Bazı medya kuruluşları eleman ararken gazete ilanlarında şunu belirtiyorlar; dijital makinesi olanlar tercih edilir, deniyor. Bu şu demek: Teknik desteği vermiyorum. Yani aradığı insan ama aslında makinesini işe alıyor.
- 5- Her şeyden önce Batılı kuruluşlar yaptıkları işin bilincindeler. Alanında uzmanlaşmış elemanlarla çalışıyorlar..Bizde daha dün ayağını medya dünyasına atan kişi daha haberciliğin ne olduğunu anlamamışken bilmem kimin gözdesi ya da yakını diye yurt dışına habere gönderiliyor (onun

gittiği yerden gönderdiği haber her zaman tartışılır). Gerçi baştan da belirttiğim gibi nasıl olsa ajanslardan gelir önemli olan bizim de adamımız orada olsun, mantığı işliyor) Batı da ise, savaş bölgesine 65-70 yaşında çok deneyimli habercileri de gönderiyor. Bizde adam 40'ını geçince, yaşlandı, diye bir kenara atıyorlar. Oysa ki, o kişi yılların birikimi ve meslek tecrübesini tam üretime geçireceği en verimli çağındayken kenara itiliyor. Mankenlere ana haber bültenleri sunuluyor. Sonra da bu güzel hatunlar kendilerini haberci olarak tanıtıyorlar. Haberciliğin anlamını da karıştırdılar.

Batılı medya kuruluşları tehlikeli bölgeye gönderdiği muhabirlerine risk tazminatı öderken, özel sigorta yaptırırken, bizde ne kadar az parayla gönderirse onu kar sayıyor. Ama sırf adını kullanmak için bölgeye gönderdiği ancak 5 yıldızlı otelden çıkmayan, o yörenin gazetelerinden ve ajanslarından derlediği haberleri harmanlayıp altına imzasını atıp gönderen yazara muhabirden birkaç kat daha fazla ödenek çıkartılıyor. Yani muhabir ve yazar aynı yere gidiyor, muhabire 2 bin dolar harcırah verilirken yazara 5 bin dolar veriliyor..işte bizimle onların farkı..

- 6- Çalışma koşulları Batıya göre çok zor. Ancak şu gerçek var ki bizdeki bir çok haberci mesleğine olan sevgisiyle bütün zorluklara göğüs gerip en iyisini yapmaya çalışıyor ve yapıyor da.. Ama hayatında haber peşinde koşuşturmadığı halde bazı özel ilişkilerle mutfakta yetki masasında oturanların kompleksleri ve habercinin değerini bilmemeleri, haberin kötü kullanılmasına yol açıyor. Bu durum direk olarak haberi yapan haberciyi

olumsuz etkiliyor, moralini bozuyor. Dolayısıyla habercinin motivasyonu bozulunca kalite düşüyor. O da bir süre sonra nasıl olsa masa başında oturanlar istedikleri gibi oynayabiliyorlar o zaman benim fazla bir şey yapmam gerekmiyor diye düşünenler olabiliyor.

7- Onlar için haber her zaman kutsaldır. İyi haber bütün kapıları açar, duvarları yıkar. Hani derler ya, ekmeği fırıncıya yaptıracaksın ve bir ekmek de fazladan vereceksin, diye. Batılılar haberi habercilere yaptırıyorlar, hak edene fazlasıyla imkan tanıyorlar. Mankenlere ya da özel meziyetlerinden dolayı hoş hatunlara haber yaptırıyormuş gibi davranmıyorlar.

8- Benim dönemimde Türkiye zaten bir iç savaşı yaşıyordu.70'li ve 80'li yıllar. Her gün çatışma her gün sokak kenarlarına bırakılmış işkenceyle öldürülmüş onlarca insanın cesetleri. Kurtarılmış bölgeler, mahalleler. Çeşitli şehirlerde başlayan çatışmalar. Yıllarca süren bu durum belki ilk deneyimim oldu. Daha sonra İran-Irak Savaşı..İlk yurt dışı savaş bölgesine gitme tecrübem bu oldu..Sonrasını ben de hatırlamıyorum..Sadece Taliban rejimine karşı başlatılan savaş ve Saddam devrildiğinde yoktum..Çünkü çok saygıdeğer medyamız bana iş vermedi..Dünkü çocukları gönderdiler Irak'a ve Afganistan'a..Afganistan'a giden yeni ve eskiler Pakistan sınırından yabancı ajans haberlerini tercüme edip kendi kuruluşlarına geçtiler. Televizyon ve gazeteler marifetmiş gibi bunu günlerce yayınladı..Düşünebiliyor musunuz telefonla, Savaş başladı, diyen muhabirini çok

büyük bir başarı elde etmiş gibi gösterdi ama gerçek başarıyı elde eden muhabiri göremedi...Ama aynı yerde yani savaşın başladığı bölgeden kilometrelerce uzakta yaşanan bu olayın tanığı olan diğer meslektaşlar farklı şeyler söylüyor.. Bizde gerçekten iş yapma değil, daha çok ‘bağırma’ geçerli galiba..Bunu da sevgili medyamız herkese aşıladı..Hani her gün reklamlarını yapıyorlar ya, en çok ben sattım, en çok ben izleniyorum..İlk kez bende yayınlandı, gibi kompleksler çalışanları da etkisine aldı. Irak’ta ise, Türkiye’den giden gazeteciler Kuzey Irak’ta otelden ayrılamadılar. Çoğu ne bölgeyi ne de şartları bilmiyordu. Batılılar savaşın başladığı ülkenin Güneyden girdi.. Yani bizimkiler nal topladı.

- 9- İran-Irak Savaşı...Her iki ülkede cepheler..Savaşın başından sonuna kadar ve savaş sonrası İran’daki her dönemle ilgili röportajlar ve yazı dizileri, Kısacası bütün gelişmeler.

Halepçe katliamı... bunu açıklamama gerek yok sanırım.

Birinci Körfez Savaşı, Suudi Arabistan ve Kuveyt’te izledim.

Peşmergeler- Saddam çatışması, defalarca izledim cephelerde.

Kahraman Maraş Katliamı ve Güneydoğudaki çatışmalar, defalarca izledim.

Romanya iç ayaklanma, Çavuşesko’nun devrilişi.

Suriye, bu ülkeyle ilgili gelişmeler defalarca gidip inceledim ve yazılar yazdım.

Rusya, iç çatışmalar, darbe ve parlamento baskını..Rusya’yı defalarca izledim.

Bosna Savaşı, başladığı günden bitimine defalarca izledim..

Kosova Savaşı defalarca izledim.

Cezayir, iç çatışmalar defalarca izledim.

Poliseryo-Batı Sahra iki kez

Bulgaristan, Türklere karşı yapılan baskı ve göç.

Arnavutluk, iç çatışmalar, isyanlar defalarca izledim.

Filistin-İsrail.

Afganistan üç kez izledim.

Lübnan savaş döneminde iki kez.

Ermenistan Parlamento baskını

Mısır, 97 Loksor turist katliamı

Ayrıca Türkmenistan, Gürcistan, Kazakistan, Özbekistan, Kırgızistan,

Pakistan, Ermenistan, Mısır, Libya gibi ülkelerde yazı dizileri hazırladım..

Son bir yıl içinde yani Haziran 2004-Haziran 2005 tarihleri arasında

Kırılma Noktası Haber Belgeseli için gittiğim ve çoğu savaş yaşamış

ülkelerde dünü-bugünü araştırıp karşılaştırma yaptım. Savaşın insan

yaşamında geleceğe taşıdığı izlerini araştırdım. Bu formatla yapılan

programlar için bir yılda gittiğim ülkeler şunlar:

Irak, (iki program) İran, İsrail-Filistin (iki program), Afganistan, Sudan-

Darfur, Lübnan (iki program), Suriye, Yemen, Pakistan, Keşmir, Vietnam,

Kamboçya, Sri Lanka, Şili, Arjantin, Kırgızistan, Bosna-Hersek, Kosova,

Makedonya, Mısır.

Bundan sonra yine Afrika ve Güney Amerika ve dünyada sancılı bütün

bölgelere gitmeye devam edeceğim...

- 10- İlk gittiğim savaş bölgesinde sadece iki fotoğraf makinem vardı..
Sonrakilerde biraz teknolojiden yararlandık, dijital fotoğraf makinesi ve diz üstü bilgisayar ve uydu telefonu gibi..
- 11- Bugün bizde de bu imkanlar sunuluyor artık..Kısacası teknolojiye Türkiye belki de gereğinden fazla yatırım yaptı ama insana, insan değerine yatırım yapmadı..Böyle olunca teknoloji görselliğe kalite getirdi ama içerik hala boş..
- 12- Başta da belirttiğim gibi uzmanlaşmalı..dersine iyi çalışmalı..Her şeyden önce medya kuruluşları bu anlamda ciddi olarak insan yetişmesine imkan tanımalı..
- 13- İyi iki tane fotoğraf makinesine (dijital) ve olması gereken objektiflerine. Diz üstü bilgisayar, uydu telefonu, teyp.. Bazıları çelik yelek, gaz maskesi, kask, acil durumlar için gerekli ilaçlar diye sıralayacaktır..Yer ve duruma göre bunlar da olmalıdır.Zaten tecrübeli bir savaş muhabiri, olmasa olmazlarını her zaman yanında taşır..
- 14- Bütün kaynaklar habercilerin haber kaynaklarıdır. Ancak kendini kullandırmamak ve taraflı yönlendirilmemek şartıyla..İliştirilmiş habercilik, bağımsız ve objektif olamaz..Bu Amerika medyasının, kim önce sesini duyurdu, yarışıydı..Teknoloji yarışı da diyebiliriz. Belki de ilk kez Batı basını Irak savaşında ilştirilmiş habercilik yaparak asıl gerçekleri göz ardı etti.. Yine biz insanların neler yaptığını, bağımsız savaş

fotoğrafçıları belgeleyerek insanlığa sundu..İliştirilmiş haberci, ilıştırıldığı askeri birimin emrindedir, onun gözüyle görür, onun izin verdiği ölçüde ulaşabilir..Bazen de hiç ulaşamaz..Buna habercilik denmez..

- 15- a. Çatışmaların durumu, kim kazanıyor gibi
b. Sayısal veriler açısından (ölüler, yaralılar)
c. Çatışan tarafların savları/savundukları
d. Çatışan tarafların siyasal, sosyal, kültürel destekleri
e. Çatışan tarafların para kaynakları
f. Çatışan tarafların askeri donanımları
g. Çatışmaların insanların sosyal, kültürel, ekonomik, bireysel yaşamlarına etkileri
h. Diğer
- Belki a, c, g diyebilirim..

16- Böyle bir şey yok ki. Gerçek anlamda olacağını da sanmıyorum.

17- Belki bizim gönderdiklerimiz Batılı ajanslarınkinden daha iyi ama başta da belirttiğim gibi mutfaktaki değerlendirme bazen yerini bulmuyor. Ben Halepçe Katliamı'nı belgelediğimde Sabah Gazetesindeydim..Sabah yayınladı ama diğer gazetelerde komşumuz olan bir yerde böyle bir katliamın gerçekleştiğini küçük haberlerle geçiştirdi.. Benim çektiğim Sessiz Tanık fotoğrafı, Başta Amerikan Gazeteciler Birliğinin birincilik ödülü olmak üzere 20'den fazla uluslararası ödül alırken, Türkiye'de hiçbir meslek kuruluşu ödül vermedi. İşte farkımız.

18- Aslında meslek açısından ne kadar çok haber kaynağı ve aracı olursa o kadar iyidir. Ama bizimkiler kolayca kaçtıkları için kalite düşmesine ve tembelliğe neden oluyor. Kendi muhabirinin haberini okuyup sayfaya yerleştirmek yerine, ajanstan gelen hazır habere muhabirin ismini kondurup sayfaya veya ekrana gönderiyor..Bu son derece kötü bir alışkanlık..

19- Dünya Basın Fotoğrafçıları Birliği -World Press Photo üyesiyim.

Haluk Koç

- 1- Savaş muhabiri kavramını Türkiye’de üçe ayırmak gerekiyor. İlk meslek heyecanı ve maceraperest bir yaklaşımla haberi düşünmeyen grup. İkincisi öncelikle haberi düşünen ve yaşadığı deneyimler ışığında savaşı bilen ve bütün dünyanın gözü kulağı olduğunu bilen grup. Üçüncüsü ise kendine savaş muhabiri sıfatı yakıştıran ya da yakıştırlan, savaşları son noktasında yakalayan, kıyısından köşesinden bu işin içinde olan ve ciltler dolusu savaş muhabirliğinin kitabını yazarlar.
- 2- Türk gazeteciler için önce macera ve başka bir ülkede olma düşüncesi. Uluslar arası alanda ise, savaş bölgesindeki bütün siyasi ve stratejik dengeleri bilme, bu bilgilerle olabilecekleri çok öncesinden tahmin ederek doğru yerde olabilme becerisi. Ve en önemlisi bütün her şeyi takip edebilecek kadar da yabancı dil bilme.

- 3- Popüler gazeteciler yada savaş muhabirleri istediklerini yapabilirler. Kurumları tarafından sınırsız desteklenirler. Ancak popüler olmayanlar için durum alabildiğine zordur. Harcanacak para kurum için çok önemlidir. Savaşın boyutları ve popülerliği muhabirin görevlendirilmesindeki tek unsurdur. Savaş burada yalnızca reyting getirecek görsel malzemedir.
- 4- Televizyon muhabirliği açısından bakıldığında büyük donanım gerektiren bir yapı söz konusudur. Malzemeyi mutlaka canlı olarak ekranlara taşımak asıl hedeftir. Ancak bu hem çok riskli, hem de çok pahalı bir iştir. Bu çok pahalı işi Türk televizyonları şu anda karşılayabilecek güç ve yetenekte değillerdir. Bütün Haber kanallarının küçük çaplı bir savaşta dahi Amerikan ya da Arap televizyonlarına bağlanıp onların yayınlarını simültane çeviri ile izleyicilerine aktarmaları bu yüzdendir.
- 5- Uluslar arası kurumlar ne yaptıklarını bilen, hedeflerini koyan bu nedenle de kavram kargaşası yaşamadıkları için doğru yerde ve zamanda muhabir bulundurabilen bir anlayışla çalışırlar. Türkiye’de ise durum farklıdır. Savaşın oluşum aşaması değil savaşın kendisi ile daha ilgili olduğumuz için muhabirler savaşın orta yerinde yarım yamalak bilgilerle konuya dahil olurlar. Bu da beraberinde ucuz kahramanlıkları ve yüzeysel izlenim haberlerini getirir.
- 6- Konuyu TRT açısından değerlendirdiğimizde, haberin yansıtılması için arazideki bütün kolaylıklar sağlanır. Bu haberi aktarmadaki en büyük

rahatlıktır. Ancak haberin içi ancak bu işi çok ve sürekli yaparak doldurulabilir. Türkiye’de bu anlamda bir savaş muhabiri olduğunu sanmıyorum.

- 7- Yurtdışındaki yayın kuruluşlarının sıcak bölgelerde çalışan sürekli personel bulunduran olağanüstü durumlarda bunları destekleyen ve haber koşturan bir yapıda çalışmaktalar. Buna karşın bu haber hakim yapı ne yazık ki bütün yayıncı kuruluşlarda olduğu gibi TRT’de de yabancı televizyon kanalları ile karşılaştırdığımızda yeterince gelişmiş değil. Biz haberin peşinden ya da savaşın ancak oluşuktan sonra koşturmaya başlıyoruz. Doğru olanı bu iş oluşma aşamasındayken olaya eklenebilmek.
- 8- İlk olarak birinci Körfez Savaşı sırasında önce İsrail’de daha sonra da Irak’ta tek başına çalıştım.
- 9- Birinci Körfez Savaşı İsrail-Irak, Yugoslavya parçalanma öncesi, Azerbaycan-Ermenistan, Bosna-Hersek, Kosova, Afganistan Operasyonu, Pakistan, Afganistan.
- 10- İlk savaş bölgesine gittiğimde bize orada verilen gaz maskesi ve kameramızın dışında herhangi bir malzememiz yoktu. Yaptığımız haberleri bir televizyon kuruluşundan aldığımız kısıtlı saatlerle ve ödenen yüksek paralarla Türkiye’ye aktarıyorduk. Şimdi yeter ki haberi yakalayın onu küçük bir diz üstü bilgisayarla bile merkezimize ulaştırabilecek bir donanıma sahipsiniz.

11- Savaş alanına gittikten sonra artık aradaki açık çok ciddi biçimde kapanmış durumda. Alanda artık haberi yakalamak çok önemli yukarda sayılan araçlarla haber mutlaka aktarılabiliyor. Hele uydu destekli bilgisayar sistemleri yayına girdi ki, kısa bir süre sonra görülen yayına canlı olarak aktarılabilir.

12- Savaş muhabirinin, nerede olduğu, tarafları ve en önemlisi savaşın unsurların arkasında kimlerin olduğu ve savaşın ne yöne sürüklenebileceği yönünde bir öngörüsü olması gerekiyor.

13- Bir savaş muhabirinin artık bütün dünya ile iletişim kurabileceği uydu destekli bir dizüstü bilgisayara sahip olması gerekiyor. Kendini korumaya yönelik bütün techizat ise zaten olması gerekenler.

14- En çok tartışılan konu ancak iliştilmiş gazetecilik işgale tanıklık anlamına geliyor. Savaş muhabiri kendine gösterilenleri ve işgali, işgal eden tarafından değil, karşı taraftan izlemelidir.

15- a- Çatışmaların durumu, kim kazanıyor gibi

Savaş alanında bunu bilmek mümkün değildir. Yalnızca bu konuda bir öngörü olabilir.

b- Sayısal veriler açısından (ölüler, yaralıları)

Rakamlar hep yanıltıcı cepheden gelen haber hep abartılıdır.

c- Çatışan tarafların savları/savundukları

Savaş muhabirliği işte burada başlar. Tarafların savları çok öncesinden iyice özümsemelidir. Tuzak, savaş alanında kimin yanında bu olaya dahil olduğunuzda

kurulur. Her nerde olursanız olun ortay yolu ve akli selimi kaybetmiyorsanız işte o zaman alanın iyisisinizdir.

d- Çatışan tarafların siyasal, sosyal, külterel destekleri

Bu güçlü tarafın en önemli argümanıdır. Kendisinin haklı olduğunu anlatabileceği bütün her şeyi kullanır. Din bunların en etkin olanıdır.

e- Çatışan tarafların para kaynakları

Savaş sırasında para haberlerin akışını, ulaştırılmasını en direkt etkileyen unsurdur. Savaş alanında hemen her şey satılığa çıkar, birileride bunları satın alır.

f- Çatışan tarafların askeri donanımları

Çatışan tarafların silah donanımları aslında savaş muhabirlerinin en son ilgilenmesi gereken konu iken haberlerin neredeyse ilk unsurları haline geliyorlar. Bunun nedeni talep. Savaş alanından uzaklarda sıcak evlerde, savaşın bilgisayar oyununun hayata geçmiş biçimi olarak gören tüketim toplumunun beklentilerine yanıt vermek muhabirin içine düştüğü en büyük tuzaklardan biridir.

g- Çatışmaların insanların sosyal, kültürel, ekonomik, bireysel yaşamlarına etkileri

Bunun yansıtılması sadece acitasyon haberlerle olmakta. Gerçeğin yansıtılması çoğunlukla ağlaşan insanlarla yapılmaya çalışılmaktadır.

16- Sendikal örgütlenme bu konuda neredeyse yok denilecek düzeydi.

Sendikalar siyasal kavganın dışında çok bir şey üretmedikleri gibi, bir iki cılız sesin dışında holding patronlarının emirleri dışında hareket ettiklerini şimdiye kadar hiç görmedim.

17- Her nedense Türk medyasında daha doğrusu merkezlerde oturanlarda yabancı kaynaklardan gelen haberlerin daha doğru daha içerikli olduğuna ilişkin bir kanaat vardı. Kendi muhabirine çoğunlukla güvenmez. Bunun

nedeni biraz da aşağılık kompleksi ili ilgili olduğunu düşünüyorum.
Toplumsal sorunumuz medya merkezlerine de hakim.

18- Ben, uluslar arası muhabirlerin çalışma şartlarını gördüğümde bu noktaya ulaşmamız için toplumsal bir devrime ihtiyaç duyduğumuzu anladım. İlkel çalışıyoruz, sorunlara palyatif çözümler üretiyoruz. Kaynaklarımız çok sınırlı. Çok az paramız var. Ve bizi başımız sıkıştığında kurtarabilecek bir gücün arkamızda olmadığını bildiğimiz için durumu idare ediyoruz.

19- Hayır.

Ertürk Yöndem (TRT)

Halen TRT’de program yapımcısı olarak çalışan Yöndem’in toplu yanıtları, 1974 hareketinde kullanılan teknik ve yöntemler konusunda ve günümüzdeki teknik donanım ile karşılaştırma olanağı vermesi açısından önem taşımaktadır.

1974 yılındaki barış hareketinde TRT adına kameraman olarak görev yaptım. Bu harekate Türk Silahlı Kuvvetlerine ait bir savaş gemisi ile gittik. Savaş şartları günümüzden çok farklı yaşıyordu. Örneğin abd’nin şimdilerde icat ettiği ‘embedded’ iştirilmiş bir gazetecilik gibi bir kavram yoktu. Türk silahlı kuvvetleri ile savaş alanına gitmemize rağmen serbest çalıştık. Bu çalışmalarımız sırasında Rum askerleri tarafından bir süre gözaltına alındık. Daha sonra serbest bırakıldık. Bu nasıl ettiğimizin bir göstergesidir. Tablonun

tamamını görme konusunda sıkıntılar yaşadığımız için topladığımız haberler, izlenimler daha küçük ölçekli olabiliyordu. Bunu biraz açmak gerekirse, örneğin internet yoktu ki nasıl bir savaşın ortasında olduğumuzu daha doğrusu bizim ulaşamadığımız yerlerde neler olduğunu bilelim ya da bulunduğumuz yere yaklaşan bir tehlike var mı yok mu öğrenelim. Telefonla merkeze ulaşabilmek ise çok zor şartlarda gerçekleşebiliyordu. Telefon konusunda Türk Silahlı Kuvvetleri'nin olanaklarından yararlanmak mümkündü. Ancak onlardan da bunu her dakika istemek olanaksızdı. Çünkü süregiden bir harekatta bizim haber geçmemizden, onların yapacakları çok daha önemli işleri vardı. Ancak haber ulaştırma konusunda o dönemde bize verilen desteği unutmak mümkün değil. Üstelik devlet televizyonu olarak sadece trt'ye değil, gazetelerin muhabirlerine ve bu harekatı izlemeye gelen yabancı basın mensupları da Türk silahlı Kuvvetleri'nin sağladığı olanaklardan faydalandılar. Ancak net bir dille ifade etmeliyim ki, hiçbir zaman bir yönlendirme yaşanmadı. Ne bizler ne yabancılar gördüklerimizin dışında hiçbir haber geçmedik.

Bizim yaşadığımız bir başka sorun, çektiğimiz görüntülerin ulaştırılmasıydı. Her şeyden önce film kamerası ile çalışıyorduk. Çok itina ile korumamız gereken bir materyalimiz vardı. Onu Türkiye'ye iletmek ise büyük sorunlardan biriydi. Görüntüleri şimdiki gibi uydu sistemleri aracılığıyla ile geçmek mümkün olmadığı için görüntü materyalini zarar görmeyecek biçimde paketleyerek, (örneğin bu malzemenin nemli bir ortamda dahi olmaması gerekiyordu.) Türkiye'ye iletmeye çalışırdık. Bu iletmeye de tek yol Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Türkiye'ye gelip giden kuryeleri idi. Kısaca o zamanlar da savaş şimdiki gibi naklen izlenemiyordu.

Türkiye Gazeteciler Sendikası (TGS) Genel Başkanı Ercan İpekçi'nin yaptığımız görüşmede söyledikleri şu andaki Türkiye'nin sendikal durumundan öte, bir ideali betimlemektedir.

Ercan İpekçi (TGS Başkanı)

Soru: Savaş muhabirlerinin çalışma yöntemlerini sendikal donanım açısından değerlendirir misiniz? Bugünkü durum nedir? Nasıl olmalıdır?

Yanıt: Savaş muhabirliği, 2003 yılında Irak'ın ABD ve müttefik ülkelerin askerlerince işgal edilmesi sürecinde Türk gazetecileri arasında bir kez daha önem kazandı.

Savaş ve çatışma ortamları için özel hayat sigortası yaptırılmayan, hatta kadrosu ve zorunlu sosyal sigorta güvencesi bile olmayan, sendikal haklardan tümüyle yoksun, can güvenliği için gerekli donanımı sağlanmamış yüzlerce Türk gazeteci işgal öncesinde, işgal sırasında ve sonrasında Irak'ta dönüşümlü olarak görev yaptı.

Türk gazetecilerinin ciddi bir savaş gazeteciliği eğitiminden geçmesi gerektiği kanısındayız. Yalnızca muhabirlerin değil, basın-yayın organlarının temsilcilerinin de savaşta gazeteciliğin koşullarını ve gerekli önhazırlıkları bilmesi mutlak bir zorunluluk.

Bu amaçtan yola çıkarak, gazeteci Ali Koçak'tan iç savaş sırasında Bosna-Hersek'te, Körfez Savaşı sırasında Irak'ta, Azerbaycan'da, Somali'de,

Hırvatistan’da yaşadıklarından yola çıkarak savaş muhabirliği deneyimlerini anlattığı bir el kitabı hazırlamasını istedik. Ali Koçak’ın yazdığı bu el kitabını TGS olarak bastırarak, bütün basın-yayın organlarına ve meslek örgütlerine, savaşta gazetecilik eğitimlerinde yararlanılması amacıyla dağıttık.

Irak 2003 yılında işgal edildikten sonra, Türk gazetecilere yönelik olarak savaş muhabirliği eğitimi verilmesi amacıyla Uluslararası Gazeteciler Federasyonu tarafından bir proje önerisi geldi. Bunun hazırlıklarını yaptık, Irak sınırı boyunca belli bölgelerde, Ankara, İstanbul ve Adana’da gazetecileri bir araya getiren bir program hazırlayıp öneriyi olumlu yanıtladık. Ancak sanırım gerekli mali kaynaklar FIJ tarafından bulunamadığından dolayı bu geniş çaplı eğitim projesi uygulanamadı.

Uluslararası Gazeteciler Federasyonu (FIJ), 2003’ün Şubat ayında, Irak’ta kısa zamanda başlaması olası savaş nedeniyle bölgede görev yapacak gazetecilerin savaş ortamında karşılaşacakları olumsuzluklara karşı bir eğitimden geçirilmesini öngören ortak proje önerisinde bulundu. Bu öneriyi iyi bir fikir olarak değerlendirmekle birlikte, bölgenin çok geniş ve çalışma alanlarının dağınık olması; ayrıca çok sayıda gazetecinin görevli olarak gerek sınırdaki il ve ilçelerde gerekse Irak’taki belli merkezlerde yerleşmiş olmasının, bu gazetecilerin eğitim amacıyla belli merkezlerde toplanmasında güçlük yaratacağı gerekçesiyle uygulanmasının zor olacağını ifade ettik.

Her an savaşın başlama ihtimali olduğu bir dönemde, eğitim için gerekli hazırlıkların ve organizasyonun sağlıklı yapılabilmesinden, ayrıca bölgedeki olağanüstü koşullar nedeniyle sivil otoritelerden izin alınmasında

karşılaşılabilecek gecikmelerden endişe duyduğumuzu bildirdik. Yazışmalarımız sürerken, Irak'ta işgal öncesi bombardıman başladı. Tüm olumsuzluklara ve savaşın başlamış olmasına rağmen, Mart sonlarında FIJ'den gelen yanıtta, gazetecilere yönelik olarak Sendikamızla işbirliğiyle Türkiye'de can güvenliği eğitimi düzenlenmesini önerisinde ısrar edildi. Bu durumda, Nisan ayı başlarında bir program taslağı hazırlayarak FIJ'e gönderdik. Eğitim toplantılarının düzenleneceği tarihler üzerinde mutabakata varılması halinde organizasyon için gerekli çalışma ve yazışmalara derhal başlayacağımızı da ifade ettik. Buna göre, İstanbul, Ankara, Adana, Diyarbakır ve Silopi veya Cizre'de birer eğitim semineri düzenlenmesini ve seminerlerin başlangıç tarihi olarak 25 Nisan'dan sonraki herhangi bir günün belirlenmesini önerdik. Ancak bundan sonra projenin gerçekleştirilmesi için gerekli teyit yapılmadı.

Uluslararası Gazeteciler Federasyonu, Irak işgali sırasında çok sayıda gazetecinin hedef alınması, öldürülmesi ve yaralanması üzerine, bölgede görev yapan gazetecilerin karşılaştıkları sorunlarla ilgili bir araştırmayı 2003 yılının Nisan-Mayıs aylarında başlattı. Bununla ilgili olarak gönderilen sorular bile savaş bölgesine giden bir gazetecinin nasıl bir donanıma, eğitime ve bilgi birikimine sahip olması gerektiğini göstermekteydi.

TGS olarak biz de bu soruları bölgede görev yapan gazetecilere ve medya kuruluşlarına yanıtlamaları için yolladık. Irak işgali sırasında görev yapan 2 Türk gazeteci ile Türkiye'de faaliyet gösteren yabancı bir haber ajansı adına bölgede görev yapan yabancı bir gazeteciden yanıt gelmekle birlikte, ortaya çıkan sonuç, Türk gazetecilerinin deneyimsizliği ve koruyucu malzeme

eksikliydi. Bu soruları hiçbir Türk medya kuruluşunun yanıtlamaması ise ayrıca dikkat çekiciydi.

Uluslararası Gazeteciler Federasyonu’nun (FIJ) Irak Savaşı ile ilgili hazırladığı ve içinde olayların bir güncesi yer alacağı gibi gazetecilerin karıştığı belli hadiselerin incelenmesi ve analizinin de sunulacağı rapor için “raptedilmiş” (embedded) ve “bağımsız” (unilateral) gazeteciler ile medya kuruluşlarının yanıtlaması istenen sorular şöyleydi:

Raptedilmiş (embedded) gazetecilere sorular:

- 1- Savaş için yeterince hazırlandınız mı? – Güvenlik eğitimi, korunma malzemeleri, vb...
- 2- Mukavelenizdeki düzenlemeler nedir?
- 3- Uluslararası hukuktan doğan haklarınızdan haberdar mıydınız?
- 4- Daha başka ne tür hazırlıklar yararlı olabilirdi?
- 5- Gazetecilerin içinde bulunduğu şartlarla ilgili izlenimleriniz neydi?
- 6- Koalisyon güçlerince maruz kaldığınız baskılardan örnekler verebilir misiniz?
- 7- Gelecekte destek sağlanması için daha fazla neler yapılabilir/yapılmalıdır?

Bağımsız (unilateral) gazeteciler için sorular:

- 1- Savaş için yeterince hazırlandınız mı? - Güvenlik eğitimi, korunma malzemeleri, vb...
- 2- Sigorta yaptırdınız mı? Sigortalanmak zor muydu? Maliyeti ne kadardı?
- 3- Mukavelenizdeki düzenlemeler nedir?
- 4- Uluslararası hukuktan doğan haklarınızdan haberdar mıydınız?
- 5- Daha başka ne tür hazırlıklar yararlı olabilirdi?

- 6- Gazetecilerin içinde bulunduğu şartlarla ilgili izlenimleriniz neydi?
- 7- Koalisyon güçlerince/Irak güçlerince maruz kaldığınız baskılardan örnekler verebilir misiniz?
- 8- Gelecekte destek sağlanması için daha fazla neler yapılabilir/yapılmalıdır?
- 9- Özel medya düzenlemeleri, havuz, görüşme yasağı var mıydı?
- 10- Uyruğunuz veya ülkenizin savaşa karşıtlığı nedeniyle dışlandığınız/kısıtlandığınız oldu mu?

Medya kuruluşları için sorular:

- 1- Çalıştırdığınız gazetecilerin karıştığı olaylarda iç soruşturma yaptırıyor musunuz? FIJ, bu incelemelerin sonuçlarından yararlanabilir mi?
- 2- Muhabirlerinize ne gibi güvenlik eğitimi/malzemesi, sigorta düzenlemeleri sağladınız?
- 3- Muhabirlerinizin karıştığı olaylara tepkileriniz ne oldu?
- 4- Muhabirlerinizden görev dönüşünde briefing alıyor musunuz, bilgilendirme ve öğüt verme amaçlı görüş alışverişi yapıyor musunuz ?
- 5- Uluslararası Haber Güvenliği Enstitüsü (International News Safety Institute), gazetecilerin güvenlik meseleleri ve çatışma bölgelerinden haber yazdıran muhabirler için hazırlık konularında, kuruluşunuza tavsiyede bulunma rolü oynayabilir mi?
- 6- Gelecekte destek sağlanması için daha fazla neler yapılabilir/yapılmalıdır?
- 7- Kendi Hükümetinize ya da ulusal basın organlarına ne tür şikayetler, başvurular yaptınız?

Gönderilen 3 yanıt ekte sunulmaktadır. Bu yanıtların özeti ise şudur:

Birkaç televizyon kanalı dışında hiçbir Türk medya kuruluşu, 2003 yılında Irak'ta çatışma bölgelerine gönderdiği muhabirleri gerekli güvenlik eğitiminden geçirmedir. Türk gazetecilere gaz maskesi, çelik yelek, çelik başlık gibi gerekli koruyucu malzeme temin edilmedi, bu tür malzemeler verilse bile nasıl kullanılması gerektiği hakkında bilgi aktarılmadı. Kimyasal silah saldırısına karşı korunma önlemleri anlatılmadı. Çatışma bölgelerinde koruyucu önlemler hakkında eğitimden geçirilen gazeteciler de uygulamalı ders görmediler. Verilen bilgiler yüzeysel ve teorikti. Çatışma bölgesine gönderilen Türk gazeteciler için özel yaşam sigortası yaptırılmadı. Yaşam sigortası yaptırma şansı bulabilen birkaç Türk gazeteci herhalde pazarlık gücü yüksek deneyimli muhabirlerdi. Bunların kimler olduğu bilemiyoruz.

Irak'ta savaş ortamına gönderilen gazeteci ile yapacağı bu görevle ilgili özel şartlar içeren bir sözleşme imzalanmadı.

Bölgeye giden Türk gazeteciler, uluslararası sözleşmelerden kaynaklanan bazı hakları olduğunun farkında olmakla birlikte, henüz savaş muhabirliği tanımından bile habersizdi. Savaş muhabirliği, TGS'nin imzaladığı toplu iş sözleşmelerinde özel olarak düzenlenmektedir. Bu maddelerde, çatışma bölgelerine gönderilen muhabirlerin çalışmaları için ek bir ödeme yapılması öngörülmektedir. Ancak bu düzenlemenin her zaman uygulama alanı bulamadığı da bir gerçektir. İşyeri yönetimlerinin keyfi kararları adaletsizliklere ve haksızlıklara yol açmaktadır. Sendikanın imzaladığı toplu sözleşmelerde, çatışma bölgelerine gönderilecek muhabirlerin deneyimli olması ve özel bir eğitimden geçirilmesi şartının bulunmaması bir eksiklik olarak göze çarpmaktadır.

Savaş muhabirliğinin giderek önem kazandığı bir ortamda, sendikanın imzaladığı toplu sözleşmelerde, bu alanda yeni düzenlemeler yapılması için girişimlerde bulunması, uygulamada karşılaşılan sorunların giderilmesi bakımından yararlı olacaktır

KAYNAKÇA

- Akçalı, S. (2002). **Türkiye’de Araştırmacı Gazetecilik**. İstanbul: İstanbul Gazeteciler Cemiyeti Yayınları,.
- Alemdar, K. (2001). **İletişim ve Tarih**. Ankara: Ümit Yayıncılık.
- Anashin, V. (1998). ‘‘The World Information Report’’ UNESCO Chapter 12.
- Carpenter, N. (2005). ‘‘Media Representations of War and Conflict’’ **A workshop organised by KUP- Center Communication for Social Change, The Communications Department of Vesalius College (VUP) and The Pascal Decroos Fund for Investigative Journalism**. <http://www.kubrussel.ac.be/>
- Costy, A., Stephan G. (1998), Conflict Prevention and the European Union: Mapping The Actors, Instruments and Institutions, London: International Alert
- Çubukcu, M. (2005). **Ateş Altında Gazetecilik**. İstanbul: Metis Yay.
- Dabağöğlu, M. (2005). ‘‘Ortadoğu’ya Bisiklet Jesti’’ **Radikal Cumartesi Eki**. (24 Eylül-s.3)
- Deckert, D. (2003). ‘‘Embedding The Truth’’
<http://www.swans.com.main.shtml>
- Ercan F. (1996) Gelişme Yazını Açısından Modernizm, Kapitalizm ve Azgelişmişlik. İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Geray H. (1994). Yeni İletişim Teknolojileri: Toplumsal Bir Yaklaşım. Ankara: Kendi Yayını.
- Geray, H. (2004). **Toplumsal Araştırmalarda Nicel ve Nitel Yöntemlere Giriş**. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Geray, H. (2003). **İletişim ve Teknoloji: Uluslararası Birikim Düzeninde Yeni Medya Politikaları**. Ankara: Ütopya Yayınları
- Gelen, M. (2002). **The Role of the Media in Conflict Prevention, Conflict Management and Peace Building** An Overview of Theory and Practice Commissioned by The Ministry of Foreign Affairs of The Netherlands & The Netherlands Association of Journalists, Universiteit van Amsterdam, February 2002
- Harun, H. (2003). ‘‘In Mogadishu Objectivity Is a Luxury Most Journalists Cannot Afford’’ http://www.opendemocracy.net/media-africa_democracy/article_1138.jsp

- Hawkins, R. (1997). **Prospects for a global communication infrastructure in the 21st century: institutional restructuring and network development.** **Media and Global Context** içinde Anabella Sreberny-
- Mohammadi, S. Winseck, D. ve Boyd-Barret O. Arnold Press. ss.177-194
- Neil, H. (2002). "Access Denied" **Columbia Journalism Review**; Jan-Feb
- Jager, S. Ve Link, J (1993), Die Vierte Gewalt – Rassismus und die Medien. Duisburg: Diss
- Koçak, A. (2003). **Savaşta Gazetecilik**. Ankara: TGS Yayınları.
- Manoff, R. (1998), "Role Plays" in Track II, Vol. 7, No. 4, December, PP.11-15.
- Mc Nair, B (1999) An Introduction to Political Communication, Routledge. Yer ve yayıncı bulunamadı.
- Melone, S. (1997), "NGO, The Media and Conflict Prevention" Dergi ve tarih bulunamadı.
- Melone, S. Terzis, G. Beleli, O. (2002). Using the Media for Conflict Transformation: The Common Ground Experience. [Berghof Handbook for Conflict Transformation www.berghof-handbook.net](http://www.berghof-handbook.net)
- Peter C. (ed), Contributing to Preventive Action, Conflict Prevention Network Yearbook 1997- 1998, PP. 186-202, Baden-Baden: Normos
- Morrison E. ve Tumber H. (1988). **Journalist at War**. London: Sage Publication.. VIII
- Jacobson T. ve Won J. (2003). **Mediated War, Peace, and Global Civil Society. International and Development Communication** içinde. London: Sage Publication. ss 54
- Rorth, M. (1997). **Historical Dictionary of War Journalism**. London: Greenwood Press.
- Robie, D. (2005). "Embedded with The Invaded Iraqi People" **Pacific Journalism Review** 11 (1)
- Schiller H. (1970) Mass Media and American Empire. New York:Augustus McKelley Pub.

- Siebert, H. (1988), **Debunking The ‘Big O’**, in Track II: Constructive Approaches to Community and Political Conflict, Vol 7. No. 4 P. 3.
- Sontag, S. (2003). **Başkalarının Acısına Bakmak**. Çev. Osman Akınhay. İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Tekeli, S. (2005). **Atatürk ve Anadolu Ajansı**. Ankara: Anadolu Ajansı Yayınları, no:1.
- Terzis, G. (2005). ‘‘Media Representations of War and Conflict’’ **A workshop organised by KUP-** Center Communication for Social Change, The Communications Department of Vesalius College (VUP) and The Pascal Decroos Fund for Investigative Journalism. <http://www.kubrussel.ac.be/>
- Tılınç D. (2003) ‘‘Irak İşgali ve Savaş Gazeteciliği: Sorunlar, Tartışmalar. Türkiye’de Gazetecilik: Eleştirel Bir Yaklaşım’’. Doğan Tılınç (Der.) Ankara: ÇGD Yayınları
- Tokgöz O. (2003) Temel Gazetecilik. Ankara: İmge Yayınları.
- Topuz, H.(2003). **II. Mahmut’tan Holdinglere Türk Basın Tarihi**. İstanbul: 2. Baskı Remzi Kitabevi.
- Wolfsfeld, G. (1997). **Media and Political Conflict: News From The Middle East**. Cambridge: Cambridge University Pres.
- Zelnick, B. (2005). ‘‘From Vietnam to Iraq: Reflections of a National Security Journalist’’ Department of Journalism, Boston University. **Security Study Seminar**, February 16, 2005. <http://web.mit.edu/ssp/spring05/zelnick.htm>.

Özgeçmiş

Adı: Ali

Soyadı: Koçak

Telefon: (90-312) 2230888, GSM: 0537 5759503

E-pota: alikocak2002@yahoo.com, ali@acikgazte.com

DoğumTarihi: 14.02.1961

Eğitim:

Ortadoğu Teknik Üniversitesi İdari Bilimler Fakültesi İstatistik Bölümü (1979-1982)

Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Amerikan Dili ve Edebiyatı, Ankara (Mezuniyet yılı: 1989)

Yayınları:

Karanlıkta Konuşmalar: Saraybosna, İmge Yay. 1996 (Kitap Bosnalı Sırplar tarafından 1995 yılında esir alınmama ilişkin anı niteliğinde)

Savaşta Gazetecilik-Yaşamak : Gün. Yay 2000,

Savaşta Gazetecilik, Türkiye Gazetecilik Sendikası Eğitim Yay. (TGS) 2002 (Kitap ayrıca, "fotomuhabiri.com" internet sitesinde "savas" başlığı altında yayınlanmaktadır)

Öykü Kitabı:

Karda Kalan İz, Merkez Yayıncılık. 2006

Makaleler:

Kitle İletişimi, Uluslararası Boyutu ve Türkiye, Devinim Dergisi Sayı 8 - 1994

Kadın, Kent ve Balkanlar, V.S Dergisi, Sayı 1-2001

Refleksiz Kaleci, V.S Dergisi, sayı 2- 2001

Pandora'nın Kutusu, V. S Dergisi, Sayı 3- 2001

Kuzey Irak Gerçeği, V.S Dergisi, sayı 5 2002

Savaşta Askerler de Ölü, V.S Dergisi Sayı:4 2001

Türkiye, AB ve Katalizör Olarak Çin, V.S. Dergisi, Sayı. 1 Eylül 2005, s.66-67.

BM Halleri, V.S. Dergisi, Sayı. 2, Ekim 2005, s.58

Alman Seçimleri ve AB'yi Anlamak, V.S. Dergisi, Sayı. 2, Ekim 2005, s.65.

Aşkın Şizofrenisi, V.S. Dergisi, Sayı. 2, Ekim 2005, s.116.

Hazar Çıkmazı, acikgazete.com-Aralık, 2005

Ceviriler:

ABD'nin Yeni Hedefi İran mı? Ervand Abrahamiyan, Mülkiyeliler Birliği: No: 5, Mayıs 2005.

İki Totalitarizm, Slovaj Zizek, Mülkiyeliler Birliği no: 6, Temmuz 2005.

Gazete Yazıları

Savaş Her Şiddeti İçerir. Birgün Gazetesi. 9 Mayıs s.10

Kaş'dan Meis'e Bakmak Birgün Gazetesi Pazar Eki 2 Mayıs s. 6

AB Türkiye İlişkileri. Birgün Gazetesi Dosya Haber. 25-26 Haziran s 9-10

İş Deneyimi:

acikgazete.com. Ankara Temsilcisi -Yazar

V.S Dergisi Yayın kurulu üyesi - Yazar

AA TBMM Bürosu Parlamento Muhabiri 1999-2000

A.A İstanbul Temsilciliği Ekonomi Muhabiri 1997-1999

Yeni Ufuk Gazetesi Dış Haberler Editörü 1997

A.A Belgrad Temsilcisi 1996

A.A Londra Temsilcisi 1995-1996

A.A Saraybosna Temsilcisi 1995

A.A Dış Haberler Servisi Diploması Muhabiri 1990-1995

Diploması Muhabirliği ve Dış temsilcilik görevlerim sırasında Kenya, Somali, Azerbaycan, Hırvatistan, Kuzey Irak, Bağdat gibi değişik bölgelerde bir-iki aylık dönemlerle de görev yaptım

Özet

Bu tez, Türkiye’de savaş muhabirlerinin belirli bir zaman kesiti içinde koşullarındaki değişiklik ve geline noktanın tespitine yönelik bir çalışmadır.

Bu çerçevede tez, Dünya’da ve Türkiye’de savaş muhabirliğinin ortaya çıkışı ve geçirdiği değişimlerin anlatıldığı ilk bölüm ve Türkiye’de savaş muhabirlerinin yaptıkları işi nasıl algıladıklarını ortaya koymayı hedefleyen görüşmelerin yapıldığı ikinci bölümden oluşmaktadır.

Çalışmanın sonuç bölümünde ise, durum tespitine ilişkin elde edilen veriler değerlendirilmiştir.

Abstract

The Thesis aims at examine the evolution of war journalism and actual condition of Turkish war journalist.

In the case, it is composed of two main parts; The first part covers the evolution of war journalism in the World and Turkey. Whereas, the second part is about how Turkish journalist conceptualise their working conditions.